Ранко Јаковљевић

НА ЛЕЂИМА ДУНАВА

Иља Рјепин, Бурлаци на Волги https://niksicblog.wordpress.com/2016/01/19/novi-feudalizam/

-За Миу MMXVI-

БАБА КАЈ

На 132. километру низводно од Београда, у близини Голубачког града дунавски ток надвисује импозантни кречњачки масив чинећи својеврсно предворје Ђердапске регије, белегу ступања у подручје Гвозедних врата. Изузев што је минулих векова служила као инспирација песницима и сликарима, светионик или стратиште за уморне лађаре, стена Баба Кај пажњу јавности, све до данас заокупља кроз знатижељу за одгонетањем тајне порекла њеног назива.

Детаљан опис положаја ђердапске хриди дат је у путничким забелешкама из 1893. године: "Баба Кај је усамљена и у врху зашиљена стена, која се изнад воде издиже над површином 18 метара високо. Она ту стоји као предстража дунавске клисуре, као претеча оних многих стена испод и изнад површине, које отежавају пролаз клисуром, стоји као опомена на опасности које одатле почињу" (1). Исти текст чува и приповест како је "једном неки Мађар одбегао с најлепшом женом из 'арема аге турског, који је заповедао Голупцем; Турчин појури за њима и стигне их на самој обали Дунава; увређени супруг скиде главу отмичару и обеси је неверној жени око врата, па је баци на ову стену и прикова за њу, да је кљују вране и гаврани, да јој орлови живо месо растрзају- Бабо кај се!- повикао је он кад се од стене одмакао- и од тог се доба та стена и назива Баба Кај"(2).

Недовољно поуздана, нарочито са аспекта дела приче о баби као прељубници, вероватно у функцији одбране тезе о српском пореклу назива стене, легенда нам ипак даје наговештај могућег правца разматрања значења загонетног појма Баба Кај, указујући да се она тако зове од времена Турака. Управо тај траг је назрео проницљиви Феликс Каниц региструјући како, према неком другом тумачењу, име долази од турског: баба- отац и каи- камен (3). Овој верзији о турском пореклу назива дало би се приговорити како је атрибуција "очев камен" додељена једном тако специфичном месту, посматрано у односу на бројна друга "безлична" одредишта дунавског стења, сувише уопштена, те да губи нит везаности за подручје Ђердапа, немајући ни потпору у неком историјски потврђеном детаљу са ових простора. Али, ако ствар посматрамо кроз призму околности да су Сумери, према З.Косидовском творци неких основних религијских идеја које су редом преузимали религијски системи других народа, за назив највишег бога користили име Ану- отац, поготово што је исти на посредан начин присутан и у значењу назива реке- Данубиус, онда је Очев камен итекако погодно име за горостасну стену која доминира улазом у регију Гвоздених врата (4).

Није искључено да је култ Митре, у широкој употреби на ђердапском тлу почетком нове ере, за шта материјане трагове налазимо у подунавској Текији, заслужан за назив Очев камен. Наиме највиши посвећеник божанства- предводника душа што се из

земаљског живота у који су пропале поново упућују ка светлости из које су створене, назива се Отац. Познато је да су приврженици ове религије прибегавали урањању тела у воду која их је чистила од грехова. Једно узвишено место, свакако и својом неприступачношћу и доминирајућим положајем на улазу у свет мртвих, попут Баба Каја, идеално је за такве процесије (5).

Најзад, владар небеске светлости Шамаш, бог сунца и правде, брат богиње Иштар- чије је име овековечено у називу за део Дунава који почиње од Ђердапа, носио је и сумерско име Бабар. Данашњи Баба Кај могао би бити Бабаров камен, у предворју Гвоздених врата што воде и у Сумерима знан Подземни свет, крај чијих капија влада Иштарина сестра Ерешкигал, краљица земље и подземног света, простирућег иза Вода смрти, "по чијој заповести писарица земље утискује у глину имена оних који треба да умру" (6). За Бабара се веровало да се сваког јутра бори са злим духовима таме, дању у својој барци плови водама светла, а ноћу водама мрака (7). Брзе Воде смрти, попут оних у теснацу дунавских Гвоздених врата, биле су готово несавладиве за бродаре. Зато је Гилгамеш, пловећи таквим пространством, принуђен побадати јаке дрвене стубове, "сигурно вукући лађу овамо дуж греда", како би жудећи за травком бесмртности дошао до траженог острва, на које га је упутио узвишени Шамаш (8).

Славољуб Гацовић налази да је "Бабакај" хибридни композит од персијске речи баба- камен, стена, која је у топонимима Мучибаба и Баба Финка преузела функцију латинског castellum- тврђава, кула, за такву грађевину од камена, и турског kaya- хрид, стена, камен (9). Сматрајући у случају Баба Каја недореченом тезу о употреби два термина из различитих језика, а са сродним или истоветним значењем, покушаћемо тајну њеног имена назрети и кроз сагледавање смисла назива дунавске стене у различитим фазама друштвеног развоја код становништва ђердапског Подунавља.

На упечатљив начин испредајући приповест о нераскидивим везама што их чине митови, обреди и симболи, без обзира на велике раздаљине између подручја где су практиковани, Мирча Елијаде у својим *"Ковачима и алхемичарима"*, указује на појам *kayon*, као одредницу за посвећени ограђени простор који ковач, помажући природи да доврши развој свог потомства заробљеног у руди гвожђа, користи када израђује одређену врсту оружја- бодеже. Гвоздена врата, у грчкој митологији улаз у подземни свет, назив је области чији је гранични камен управо стена Баба Кај, упућујући на симболику присутности пута који су углавном користили богови (10). С ковачима је у вези и околност да је 2005.године тачно изнад Трајанове табле код Текије, откривена пећина са остацима људских скелета и фрагментима наковња, старих чак 29.000 година. А да је на просторима данашње Србије свети ковачки занат био развијен, можда на вишем нивоу него код Хетита, указује нам налаз 64 цм дуге гвоздене игле из периода око 1350. године п.н.е, са локалитета Хисар изнад Лесковца. Делује задивљујуће да овај продукт античког генија има нека техничко-технолошка својства као ниједан досад познати предмет. Састоји се искључиво од елементарног гвожђа, на њему ни у назнакама нема рђе, нити у траговима шупљина (11).

У близини Баба Каја налази се топоним Госпођин Вир, што указује на изражено поштовање Мајке Богова у најдаљим временским хоризонтима. Кибеба, познатија као Кибела, лидијско-фригијска Велика Мајка, кћер Неба и Земље, сматрана је зачетницом живота богова и људи, али и владарицом подземних сила, како је поштована у целом античком свету, а налаз из римског доба из реона Текије- тзв. Текијске оставе, сведочи о распрострањености њеног култа током првог века. Познато је да су њено обожавање Римљани усвојили 204.године п.н.е, при крају ратовања против Ханибала. Као што бележи Џемс Фрејзер, "Тада су њихови клонули духови били у згодан час окуражени пророчанством да ће страни нападач бити отеран из Италије ако се велика источњачка богиња донесе у Рим. Зато су амбасадори били послати у њену свету варош Песин у Фригији. Мали црни камен у коме је моћно божанство било оваплоћено поверен им је, и они га однесу у Рим, где је примљен с великим поштовањем и постављен у храм Победе на Палатинском брегу" (12). Кибела је супруга бога Сатурна, коме су у част римски војници стационирани на Дунаву, у време Диоклецијана /284-305./ и Максимијана /286-305. и 307-310.г./ приређивали светковине знане као сатурналије. Том приликом свештеници би падали у транс, сакатећи се и рањавајући поред фигуралне представе свог божанства, смештене на престолу између два лавља кипа. Један сличан догађај у Дурастору, Доња Мезија, забележен је 20.новембра 303.године (13). Такви наводи упућују на закључак да је Баба Кај могло бити име велико дунавског камена-хриди, у којем је утеловљен дух Мајке Богова.

У старијим културним слојевима баба се може распознати и као еуфемистички назив за Дагматру, или Деметру- женски пандам богу Дагону, засигурно присутном у регији Гвоздених врата, са фигуралном представом из терћег века п.н.е, пронађеном пар стотина метара узводно од данашњег Кладова, или ликом божанства плодности са локалитета Конопљиште, на ушћу Замне у Дунав (14).

Велики антички владар Дарије Први /521-485/, који је у казненој експедицији против Скита са својом војском био присутан и на Дунаву, омогућио је пророку Заратустри да на персијском двору образује групе "Сиромаха", са задатком проповедања зороастризма. Њихово име потицало је од персијске речи dryu- сиромашан, одакле извире новоперсијска реч дервиш, наговештавајући исламске дервише.

Опште је познато да су дервишки прваци носили титулу баба (15), а два револуционарна муслиманска реда називала су се бабаји и каји (16). За сада ову другу назнаку нисмо у ситуацији рекогносцирати на Ђердапу, али зато имамо итекако значајне податке о овдашњем деловању дервиша, те о изузетно цењеном статусу припадника племена Каји у Османском царству, како то Роберт Мантран констатује анализирајући идеолошке основе османске државе- "на основу тестамента Гинхана и закона Огуза, достојанство хана и оно падишаха, могу да стекну само кланови у којима има наследника племена Каји" (17).

Иначе, знатан утицај на развој источњачке културе остварила је полулегендарна династија Кајанида, чији родослов досеже до 900. године п.н.е, овековечена у великом Фирдусијевом епу Шах Наме, а код Персијанаца Кауі је синоним за владаре.

Да је стена која означава почетак, за пловидбу и комуникације уопште, врло значајног дунавског сектора, названа по дервишу из елитног османског рода, немамо директних доказа, но име насеља Текија, укључујући околност да је у склопу кладовске-фетисламске тврђаве такође постојала дервишка богомоља, дају нам за право тезу о пореклу имена стене Бабакај тражити и у том правцу. Питома дунавска варошица Текија управо је надалеко позната по специфичном имену и чињеници да је један дервишки ред имао свој храм уз Дунав, на месту некадашњих светилишта Кибеле и Сабазија, Митре и, изнад свега богиње Дијане, чији остаци култа су и данас присутни као део фолклорног наслеђа. У склопу своје посебне просторије семахане, дервиши су ритуал под именом зикр започињали молитвама, а завршавали призивањем најмање 99 божијих имена, за време док су били у посебном душевном стању-хал- аналогном трансу у какав западају учесници старог обредног ритуала Русаља у околним ђердапским селима, чији се корени такође везују за азијски исток. Овако помињана божија имена од стране дервиша могла су имати одраз на доиста занимљив детаљ да се већ вековима, део текијских брда назива Слава Божија. Нажалост, до данас не располажемо подацима о пореклу ђердапских дервиша, већ се о њиховој припадности одређеном реду претпоставке дају базирати на чињеницама које се односе на шире окружење. Једну дервишку струју чинили су следбеници Фазл Хуруфија, пошто је за себе тврдио да је нови пророк, чије је посланство најавио Исус Христ, спаљеног 1394. године у Хорасану. По његовом проповедању, упућеном и хришћанима и Јеврејима, човек је микрокосмос и Божије огледало, достојно да пред њим анђели падају ничице (18). Хуруфијево учење одржало се кроз деловање следбеника који стичу привилеговани положај код султана Мехмеда Другог /1443-1445. и 1451-1481./, упамћеног на нашим просторима као освајача ђердапских утврђења Голубац и Вишевац. Но, после завере великог везира Мехмед Паше против хуруфијских предводника, припадници овог реда бивају изложени систематским прогонима, попут оних забележених читав век касније, 1576. године у околини Пловдива или 1573. године у Босни. То је био разлог њиховог настањивања у рубним пределима царства, каквим се свакако сматрало подручје Голубац- Текија- Кладово. На Балкану је у знатној мери био распрострањен дервишки ред бекташија, чији су заштитници Хаџи-Бекташ и Сари-Салтук, мистик који се 1261. настанио у Добруџи ширећи ислам по Европи. Његове највеће присталице били су током XVI века јаничари. Бекташије су места од хришћана сматрана светим одабирали за подизање текија, па је то могао бити случај и са њиховим богомољама на Ђердапу (19).

Ово ни из далека не значи да смо решили загонетку припадништва дервишких редова заступљених у Текији на Дунаву и Фетисламу код Кладова, обзиром да се такође с правом може указати на дуго времена присутно деловање у оквиру балканског простора братства Бехаудина Накшибенда /1318-1389./, које се ширило, почев од Бухаре, Средње Азије, Индије, Блиског Истока, до простора данас омеђених границама Србије и Босне, утолико пре што станиште дервиша у склопу војног утврђења Фетислам и у време прогонства хуруфијског реда, указује на допуштеност претпоставке да се ради о реду какав је накшибендијски, са значајем широко прихваћеног верског, али и политичког покрета (20).

Жеља за даљом конкретизацијом одговора на питање о пореклу имена Бабакај, међутим одвела би нас корак ближе одређеној историјској личности, ако истраживање базирамо и на околности да су суседна места, као што је Коронини названо по последњем гувернеру Српске Војводине, на тај начин именована. Једно таква позната личност је шејх Хасан Баба Каими, песник који се ставио на чело побуне сиромашних слојева становништва 1682. године, но не располажемо никаквом фактографском потврдом о његовом боравку на овим просторима (21). Очигледно је да анализа симболике Баба Каја- ђердапског светионика за резултат има тек смутни траг у времену, које је иза себе оставило далеко више привида него реалних показатеља, те да засад познати детаљи у већој мери не одбацују, но што чине потпуно основаном тезу о личности елитног припадника дервишког реда, као извору једног топонима. Но, то не значи да настојања за одгонетањем тајне једнога имена нема никаквог смисла.

Уколико би нам полазиште чинили данашња распрострањеност речи од којих је сачињен назив горостасне стене, али и неодољива сличност са импресијом што ју је речна хрид стварала пре урањања у нове дубине Дунава, ишчезлом седамдесетих година прошлога века услед изградње пловидбеног система Ђердап, нашу веру у предзнак поклонили бисмо влашком изразу за коње- *"кај"*, јер су окамењени коњи асоцијација пробуђена сликом Баба каја, окруженог запењеним таласима хиљадама година незаузданог Дунава- Посејдонова стража на улазу у краљевство Гвоздених врата. Управо тај симбол присутан је на праисторијском бронзаном амулету пронађеном на обали Дунава у близини речне хриди загонетног назива (22). И према дервишком предању овековеченом у делу Ибн Арабијевом "Драгуљи мудрости", старозаветни пророк Илија, до данашњих дана слављен као хришћански заштитник Текије, описан је како, пошто се планина растворила, попут ђердапског стења, и из ње изишао ватрени коњ са опремом од ватре, "угледавши га узјаха га, оставивши само разум без пожуде". Нама преостаје знамен у облику Баба Каја.

ЗАБЕЛЕШКЕ

(1) Сретен Стојковић, На лепом српском Дунаву, од Београда до Радујевца, Београд 1893, с.182.
(2) Исто.
(3) Феликс Каниц, Србија земља и становништво, Београд 1999, Књига Прва, с.206,
(4) Зенон Косидовски, Кад је Сунце било бог, Београд 1989, с.100.
(5) Јакоб Буркхарт, Доба Константина Великог, Сремски Карловци- Нови Сад 2006, с.202-203.
(6) Гилгамеш, сумерско- вавилонски еп, Београд 1994, с.106, одреднице о митолошким бићима.
(7) Исто, с.108.
(8) Исто, с.79.
(9) Славољуб Гацовић, Континуитет романског и другог становништва Тимочке зоне у светлу топономастике, Развитак Зајечар 2004, бр.217-218, с.142. и фуснота 90.
(10) Мирча Елијаде, Ковач и алхемичари, Загреб 1983, с.93.

(11) "Политика", недељни додатак "Магазин" бр. 417, од 25.9.2005, с.30-31.

(12) Џемс Фрејзер, Златна грана, Београд 1992, с.440.

(13)Исто, с.699.

(14)Живојин Андрејић, Гривне живота, Београд- Рача 1997, с.177.

(15)Роберт Мантран и група аутора, Историја Османског царства, Београд 2002, с.34.

(16)Фернан Бродел, Медитеран и медитерански свет у доба Филипа Другог, Београд 2002, с.11.

(17)Р.Мантран, наведено дело, с.30.

(18)Слободан Илић, Откровење скривеног блага- мистичка конгрегација хуруфија- настанак учења, "Културе истока", Београд, бр.18(1989, с.53-55.

(19)Наведено према: Живојин Андрејић, Још једном о Бановић Страхињи и Влах Алији, "Развитак" 221-222, Зајечар 2005, с.133, позивом на Х.Иналџик, Османско царство, с.267-270. и Е.Мушовић, Дервиши у Новом Пазару, Новопазарски зборник бр.17, 1993, с.77-78.

(20)Душанка Бојанић Лукач, Турски пописи насеља Неготинске крајине у XV и XVI врку, Развитак бр.6, Зајечар 1969, с.66: тридесетих година XVI века у насељу је забележено постојање једне текије, а Евлија Челеби у свом путопису из 1665. године помиње у истом месту две текије – Евлија Челеби, Путопис, одломци о југословенским земљама, Сарајево 1967, с. 544.

(21)Према: Слободан Илић, Откровење скривеног блага- мистичка конгрегација хуруфија- настанак и учења, Културе Истока, Београд, бр.18/1989, с.53-55.

(22)Детаљније о амулету: Милорад Стојић, Амулет од бронзе у облику лађе из Старог

Костолца, Viminacium бр.13-14, Пожаревац 2003.

ЂЕРДАПСКИ БРЗАЦИ И СТЕНЕ КАО ПЛОВИДБЕНЕ ПРЕПРЕКЕ У 19. ВЕКУ

АПСТРАКТ: *У овом раду даје се приказ ђердапских брзака и стена као препреке пловидби Дунавом и настојања за побољшање услова саобраћаја на ђердапском делу Дунава.*

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Брзак, стена, остењак, бук, преграда, праг, катаракта, слап, вода, лађа, клисура, Дунав, Ђердап, Пореч, Голубац, Текија, Сип, Кладово, регулација, минирање, градња, право, штета, бродолом*

1.Природа

Прва већа група подводних стена на Ђердапу смештена је низводно од острва Стара Молдава, ситуираног између 126,5 и 131,2 км од Београда, на месту сужења речног корита, где су две обале удаљене једна од друге свега 400 метара. Простором доминира Бабакај а знатно већа дубина обилује јаком воденом струјом у следећи 5 километара речног тока. Ту су и стене Германија- 800 м од Бабакаја-тачно преко пута Голубачког града, затим Мала јеленска стена- 3,5 км ниже, и Велика јеленска стена на 137.км од Београда. Наредни јак брзак је код места Стенка, где "стрми гранитни зидови високих планина силазе у реку; Стенка и подводно стење око ње праве сметње томе брзаку и чине га још јаким тамо куда он може пролазити" (Петровић 1941, 24). Испод села Брњица на око 1 км је стена Херкулес- у павцу потока Љубодража на румунској стани и узводно од српског потока Орлова-, а 1300 метара ниже улаз у канал Стенка /почртк у правцу речице Крушовица са леве обале/, дуг око 4.км, уз леву обалу реке, а 700 метара пре краја канала, на десној страни стена Алберт. На 156 км, 7 километара низводно од Љупкове је крај брзака. Испод Дренкове /улаз у канал Козла-Дојке/ Дунав скреће ка југоистоку, "па се од те окуке већ почиње чути удаљена хука и бука низводних катараката; таласи почињу бивати покривени сребрнастом пеном која испољава борбу јаке воде јаке водене струје са подводним невиљивим врховима стена. Подножје планине на левој обали пружа се доста далеко у реку и продужава се у високи подводни каменити плато Козлу, па одбија водену струју од леве обале на воду... Следе два каменита подводна прага што производе, на низводној дужини од 3 километра, јаке букове и струје, са нагибом од 80 цм на 1 км" (1941, 25). На српској страни реке, код Госпођиног Вира, 160.км од Београда, је стена Паја, 1400 м ниже "Бабице", док се ближе румунској обали налазе Пјатра лунга- Дуга стена- 2км испод Дојке, Пјатра Алба- Бела стена и Пјатра Њагра- Црна стена, затим стена Биволи /низводно од потока Елишава/ и праг /риф/ Морава код 169.км. Између стена су

вртлози, чеврнтије- дубоки џиновски лонци, са именима Мачков, Велики и Мали Симин (Вучковић 1966, 23). 3500 м низводно уз српску страну налази се стена Влас. Преко пута Власа су катаракте Излаз- стеновити праг, и Тахталија- Велика и Мала, где "снажна водена струја не могући продубљавати стеновито дно, простире се у ширину да би нашла одушке; мало нешто испод тога наилазило се на огроман каменити кљун Гребен, који улазећи са десне обале дубоко у Дунав, сужава га на 420 м ширине. Наспрам самога Гребена појављује се каменити плато Врањ, који пролаз воде сужава на свега 220 метара" (Петровић 25). Ради се о кречњачком гребену, дугом 700 м, где је Дунав врло плитак, понегде свега 1,20 метара (Вучковић, 23).Њиме се завршава клисура Госпођин Вир, која се простире између Љупковске и Доњомилановачке котлине Следи проширење водног тока на 2 километра- отуд јаки водени вртлог са виром дубоким 30 метара, "кроз који у време велике воде није могао проћи никакав чамац нити лађа" (Петровић 26). Како бележи Сретен Вучковић, "када у пролеће Дунав надође после наглог опадања снега у горњим токовима његових притока, ниво воде се пење за 4-5 метара и читава котлина претвара се у дунавско језеро" (1966, 26). На 183.километру је попречни праг Јуц одакле настаје јак пад воде у катаракту. На улазу у Горњи (Велики) Казан-198,2 км позиционирана је стена Калник- Велики Штрбац, где је река широка свега 170 м. Та стена штрчи из дунавског корита 3-4метра и завршава се код окуке- према Михаилу Петровићу, "одмах испод Адакала Дунав опет мења правац скрећући ка југоистоку; ту је, на левој обали, речица Водица која је утичући у Дунав, чинила границу између Угарске и Румуније. На том месту се већ чује бука највеће и најопасније катаракте на ђердапском Дунаву. Издалека се низводно виде запенушани таласи, вода ври као да кључа. На 2 км од румунског прибрежног места Верчерове, отпочиње прави, Велики Ђердап /"Вашкапу"/, највећа и од вајкада најопаснија сметња за пловидбу. То је једна велика група подводних стена која се по Дунаву пружа узводно дужином од 3км, и чији врхови на малој води избијају на површину воде, а препречују ток воде готово по целој ширини Дунава... Врхова стена, који се при малој води појављују над њеном површином има безброј. Већина њих има своје локалне, српске или румунске називе- Горња и Доња Преграда, Краљева Стена, Чифутски Камен, Колумбачка Маре, Разбојник, Пјатра Кумиере, Пјатра Калуђере, Црни Прут итд. Код тих стена су толики букови и водени падови, да нпр. Горња Приграда на малој води провири из воде пре него Краљева Стена која је за 45 цм виша од ње; или да Разбојник избије на површину воде пре него Пјатра Кумиера која је за 54 цм виша од те стене. Највећи пад воде је на месту где су стеновите препреке најгушће; водакад запенушана прође између тих препрека, пада у дубоки дунавски понор испод њих" (Петровић 28- 29). Важно је знати да "на средини Великог Казана Дунав у широком луку заобилази избачену стену Дубова /на њеној обалној страни налази се најбоље очуван део Трајановог пута/, одакле се посматрачу у свој својој дивљини, суровости и величини открива Велики Штрбац,... висока 789 метара и управно засечена стена подсећајући на огроман и неприступачан камени зид" (Вучковић, 45-46). Изузев од стране М.Петровића побројаних назива, још је мноштво стена, спрудова, места уз обалу имало називе, битне лађарима за оријентисање. Неки од њих прибележени су у скриптама за обуку пилота Ђердапске речне управе 1959.год, аутор Светомир Коцић: код Јеленске стене- Бегов бунар, Ливадица, Филип кречана, Алибег; код Козле-

Европа, Елизабета, Мали Бранко, Велики Бранко, Језик Дојке, Боријаш, Босман риф, Госпођин камен, Мунтеана спруд, Симин спруд, Ердељи, Стубица, Доња крушка, Крушка камен, Данијел; следе Горун, Кастор, Биволице, Вертес, Чарда спруд, Кекец; испод Свињице- Чучавка, Дечебал, Фрајсинет, Керфелд, Ђула, Тисовица, Краљ Тврткo, код Калника- Минерва, Разврат; реон Аде Кале- Ђеврин риф, Верона, Црни спруд, Разбојник, Ришкивал, Метерник, Краљица, Силистрија, Флора, Јуда, Мађар, Костанца... (Јаковљевић 2012- 171-191). Инструктор пилотаже навео је у свом раду и места налажења потопљених пловила на ђердапском сектору из новијег доба: "испод км.963 пловног пута, Нова Оградина, шлеп подављен 1945.год, и ниже 18.8.1914.год следећи бродови: "Хилдегард", "Фердинанд Макс", "Алберт", "Токај", "Гланц" и девет комада шлепова- потопљени од стране српске војске (Јаковљевић 2012, 188). Као нарочита пловидбена опасност преостаје још деоница од краја Великог Ђердапа /наспрам Сипа/, следећих 6 км- од Малог Ђердапа до острва Дудаш, са високим каменитим површинама, платоима и зашиљеним врховима подводних стена, воденим падовима. Михаило Петровић сачинио је поделу катаракти на оне које које испољавају свој ефекат при малој води /Козла, Излаз, Тахталија, Свињица, Јуц, Велики Ђердап/, и оне које постају нарочито ризичне за пловидбу због наглог убрзања и великог пада по великој води- Дојке, Гребен, делимично Излаз и Велики Ђердап. (1941, 32).

У *"Даници за 1827"* Вук Караџић, текст "Етнографско-статистическо описаније Србије", пише: "У Дунаву су између Голупца и Кладова она за лађе страшна мјеста, која Турци зову демиркапија /гвоздена врата/, А Срби /опет турском ријечју/ ђердапи. Горњи је ђердап између Добре и Пореча, а доњи између Адакала и Кладова. Горњи је страшнији, али мање држи; а доњи више држи, али је мање страшан. Туда је вода, са силом својом градећи себи пут, одсјекла Карпатске планине од Српскије, па и сад преко и између камења лети и ји. На горњему ђердапу слабо се кад види камење посред воде, него само кључеви и клобукови; али се на доњему преко цијелога Дунава, како вода мало опадне, тако види, да се приповиједа, да је некакав ајдук скачући с камена на камен утекао из Србије на ону страну. Туда лађари одозго идући узимају обично корманоше из ондашњи мјеста /Срби преко горњега ђердапа из Добре, а преко доњега из Текије; а Нијемци из Љупкове и из Ршаве/; а одоздо лађе обично вуку волови. Но кад вода врло опадне, онда на ђердапима лађе, особито натоварене, не могу прећи никако. На свршетку горњега ђердапа спушта се у Дунаво једна камена и стрмена коса под именом Гребена, која одозго заклања Пореч. Између Пореча и Ршаве стоје казани, у којима вода једнако обрће, и лађе, особито мале, које на овај коловрат наиђу, оће да прогута" (1964, 131).

2.ЉУДИ

Човекова исконска тежња да свет природе редукује на енергију не би ли надоместио недостатке њеног стихијног деловања, људској природи недоступног за овладавање, у форми издвајања једне реке из њеног корита или тока, изградњом пловидбених канала, омогућавала му је осећати се делом божанске силе, довољне зауздати један израз „космичког нереда“. Марко Улпије Трајан *Imp.Caesar Nerva Traianus Augustus* /98-117/,

инспирисан жељом спречавања претећег савеза Дачан и Парћана, али и чињења искорака у покушају досезања Александрових освајачких успеха, у два наврата водио је ратове против Децебалове Дакије. Владар који је 89. године понизио Римљане Домицијановог доба наметнувши им обавезу годишњих плаћања за уговорени мир, непристајање да његова краљевина постане још један драгуљ у римској царској дијадеми, платио је животом 106. године. За Трајанов успех у овом подухвату, чему је следила колонизација Дакије досељеницима из Мале Азије и знатна попуна државне благајне, од изузетног значаја било је повезивање две дунавске обале у чврст систем римских утврђења, стабилизација трговачких путева и чињење Дунава пловним у делу Гвоздених Врата. За те сврхе приступило с радовима на просецању пловидбеног канала и изградњи моста у близини Кладова. Као спомен на подухват регулисања речног тока 101.године постављена је мермерна табла код Караташа: "Император Цезар син божанског Нерве Трајан Нерва Август, победник над Германима, врховни свештеник, у време када је имао трибунску власт по пети пут отац отаџбине, конзул по четврти пут, скренуо је ток реке Дунава да би избегао опасности подводног стења и тако учинио пловидбу сигурном" (Мирковић 2015, 34).

1876.г. Милан Милићевић помињући како је село Сип добило име по џиновском римском насипу/сип, „кога остаци, гором обрасли, стоје и данас“, наводи да су Римљани, ради заобилажења пловидбених препрека, „подигли страхота висок и дебео насип дуж Дунава, па воду ове реке избили из корита њезина, и натерали је да иде јазом између брда и овога насипа, куда су могле лађе безопасно пловити“ (1876, 952-953). Трагове римског пловидбеног канала у атару половином 19. века уочио је Илија Пчелар: "Код села Сип лепо се види и свуда јасно распознаје исполијски насип сада грмовима обрастао, многољудског римског народа. Да би избегли Римљани опасности Ђердапа, матицу су Дунава кроз овај канал навртали и туда лађама пролазили" (1857, 213). Бела де Гонда /1851-1933/, који је и сам био укључен у планирање изградње пловидбеног канала на истом месту након седамнаест векова, изнео је следећа запажања: "Озбиљну препреку која је отежавала римским легијама пролаз Доњим Дунавом чинила је катаракта Гвоздене Капије, куда пловидба није била могућа током ниских водостаја. Стеновито и неравно дно запречавало је корито реке целом својом ширином. Пошто у то време није било средстава помоћу којих би се извукле и подигле стене на површину воде, римски инжењери су приступили пробијању канала, на десној обали реке, који обилази брзаке почев од Гвоздене Капије, узводно, до тачке на којој се завршавају брзаци, дакле, низводно од данашњег сеоцета Сип. Остаци насипа и постојање овог канала, доказ су огромних радова које је било неопходно предузети. Судећи по његовим рушевинама, овај римски канал био је око 3,2 км дугачак и ширио се од десне обале реке, заузимајући скоро до свог низводног краја форму лука на великој површини. Како се једна набујала речица уливала у Дунав на низводном делу канала, носећи са собом бројне наносе камења, подигнута је брана у њеном кориту да би се зауставило засипање канала облуцима. Остаци ове бране још су и данас видљиви. Осим тога, Римљани су пробили у овој речици и једно ново корито за преливање, како правилан ток кроз канал не би био угрожен и како, понекад велика бујица речице која је увирала низводно, на ушћу канала не би ометала бродове да у њега уђу...

Испитивањем тла, уверили смо се да је на узводном делу терен састављен од шљунка до четвртог метра испод најнижег водостаја /нулта тачка/, надаље у дубину тло је стеновито: на низводном делу стеновити слој почиње већ на 3,5 метра, испод најнижег водостаја. Дакле, није било никаквог разлога да се канал не просече до неопходне дубине. На узводном делу, садашња тачка горњег руба Римског канала је од 9 до 10 метара изнад нултог нивоа а његова ширина износи 65 метара; на низводном делу, тачка горњег руба је на 5-6 метара изнад нултог нивоа а ширина износи 43 метра. Када бисмо данас продужили падинама насипа чији остаци још увек постоје, утврдили бисмо да је на тачки од 3 метра, ширина канала подједнака и износи око 30 метара, како узводно тако и низводно. Овај закључак, оно што смо раније напоменули о геолошком саставу дна канала и поврх свега, остаци бране која је имала улогу да задржи наносе низводне речице, изгледа да доказују да је римски канал заиста био направљен у целини или у највећем делу" (Петровић 2003, 7-8). Ипак, без вучења лађа са обале, у великом броју деоница, пловидба је била немогућа. Отуд вероватно назив места код Сипа из римског доба Caput Bovis, а до новог доба адржао се био топоним Воловска бара. Има чак мишљења да је Трајанов пут уклесан у стене уз смау обалу био намењен узводном тегљењу бродова, будући да је било далеко лакше изградити друмски путни правац за колски саобраћај ван овог стеновитог предела. Прилог томе иде и запажање Сретена Вучковића да се на ивици стене Дубова, у коју је усечен део Трајановог пута, "и сада се јасно виде дубоке бразготине усечене конопима којима су 'копитари' вукли лађе кроз Ђердап" (1966, 46)

Бродови су вучени кроз Ђердап снагом воловских запрега или људских руку. Такав вид пловидбе присутан је био на овом делом Дунава столећима, о чему каснији путописац има импресију: *Да смо овуда могли проћи пре 300 година, били бисмо видели тужно робље како на дугим конопима вуче лађе турских господара. Боса нога гази земљу, пуца бич по голим плећима, уже се све јаче усеца у раме, а лађа полко клизи уз воду. Вода је чула и прогутала многе уздахе невољног робља.* Феликс Каниц пише: "Сретао сам дереглије које су вукли волови и коњи, понекад и 50 и више влашких сељака; њихово напрезање је било огромно, посао који је због валовитог терена изгледао подједнако ужасан као онај на галијама..." (1987, 527-528). Још "последњих деценија 19 века винарски трговци су возили вино из Крајине за Будимпешту у шајкама- винарицама, које су вукли људи и запрежна стока" (Вучковић, 54). Трагови које је ужад за тегљење бродова урезала у стене, највидљивији су на делу Трајановог пута код тунела Пецка бара.

Према Владимиру Стојанчевићу, до 1830-их година комуникације Дунавом биле су знатно успораване двема тешкоћама- брзацима и подводним стењем у Ђердапу, и политичким односима Турака према суседним земљама- Аустрији, Влашкој и Србији (2013, 169). Утисци Ханса Кристијана Андерсена приликом путовања кроз Гвоздена Врата сажети су у следећим редовима: "У осам сати били смо у Кладову. Путници и роба пребачени су у велику, лепо обојену галију са дрвеним кровом. Овде почиње Ђердап, који већина путника описује као део Дунава којим је готово немогуће пловити, због снажних брзака. Овде су моћни вртлози гутали чамце и разбијали лађе у комаде.

Около, из речне струје која се пенуша, мрке стене пружају у ваздух своје пожудне прсте жељне ломљаве, али ми ипак можемо да прођемо кроз Гвоздена врата... Наш капетан је прешао на прамац брода, који је вукло педесетак и више Срба, крећући се, полако, стазом дуж реке и потежући конопце и ланце. Неколико бродића било је привезано уз обалу, па су сироти Срби морали да скачу, као газеле, с бродића на бродић, да потежу и потежу, а затим да скачу у своје лаке чамце и, са конопцем око паса, да веслају, вукући и нас и себе, узводно. Држали смо се сасвим уз српску обалу, јер је у средини реке неколико водопада. Вода је налетала на прамац брода. Обалу на неким местима чине ниске, али окомите стене за које су, као за балустраде, конопци причвршћивани, и за које су се наши Срби држали, и тако савлађивали речну струју. Кад би се ове препреке премостиле, они би поново искакали на обалу, а онда би наша лађа ишла као паробод, савлађујући брзу реку... Наш храбри капетан стајао је за крмом. Лађа се љуљала као љуска и нестајала у облаку капљица и водене пене..." (Чукић, 1985, 110-111).

У протоколу магистрата нахије Поречеке 1828-1832 постоји низ података о хаваријама и опасностима пловидбе Ђердапом. У пролеће 1828.године велики доток воде причињавао је сметње пролазу бродова, а 19.априла стање је такво да се "сада благодареније богу вода умањавати почела, па смо данас почели лађе с царском храном вући" (2012, 16). Извештај послат из Пореча кнезу Милошу у Пожаревац 22.августа 1829.г, по старом календару, садржи вест да "ономаде у голубачком богазу путујући навише лађе овдашњег Ђорђа Владовића пропадне насред Дунава и лађа и со да се се једва људи из ње на ораници с једном душом курталисали" (2012, 128). На Милошево распитивање тим поводом, 11 септембра појашњено је, "у призренију потопивше лађе са сољом више Рама, која се у ћутуку разбила", да су, поред Речана, и Кључани ангажовани на вађењу потопљене соли (2012, 133). Из документа је уочљива да, попут схватања класичног римског права, и овде у погледу ствари преосталих од бродолома и терета, забрањена је окупација и пленидба, већ су оне остајале власнипвто бродовласника односно сопственика робе дате на превоз (Пезељ 2006, 96). Истог месеца бродолом је претрпела и лађа Живка Илића, а након тог инцидента поречки магистрат одлучује да задржи 5 лађа натоварених сољу "због неугодне воде, бојећи се Ђердапа, и до 5 дана намеравам задржати неби ли што воде придошло или више побегло, да их могу без сумње одавде кренути" (2012, 134). Јула месеца 1830 десетине лађа са робом јеврејских трговаца данима у Поречу чекало је повећање ниво воде- "јоште ниједна ђердап поречки због мале воде изишла није" (2012, 145).

Хатишерифом од 3.августа 1830.године, као операционализацијом Акерманске конвенције од 25.9.1826 /по старом календару/, јаче се фундирана права српког кнеза да врши управне послове у вазалној Србији, Османлије су изгубиле овлашћења непосредно се експонирати у јавним пословима, право прикупљања прихода од транзитне и саобраћајне таксе- баџ- а у име и за рачун Османског царства, такође је припало Србији, а истоврсним актом од новембра 1833.год, Крајина и Кључ интегрисани су у српски административни апарат, чиме су се стекли услови за поклањање веће пажње решавању проблема пловидбе Ђердапом. Већ наредне године

кнез Милош Обреновић затражио је од Порте сагласност да Срби "почну крчити Ђердап" (Стојанчевић 170). Истовремено је мађарски гроф Сечењи предложио изградњу крај Сипа канала дужине 1500 корака, "између два стародревна насипа". Од Срба је то доживљено као покушај мешања у унутрашње ствари њихове кнежевине. У документима тога доба сачувана су сведочанства о размишљау да би "регулисањем водопада, сва трговина Аустрије и Турске која пролази кроз Београд, ишла Дунавом без икаквих користи по Србију и да би, олакшавши целом свету пловљење реком, Срби изгубили 12-15.000 франака, које су на годину добијали водећи чамце кроз стење" (Стојанчевић 171). Уследила је политика борба за задобијање примата у уређењу Ђердапа, о чему је писала Даница Милић (1999, 14-33). Ипак, Срби су приступили елиминисању дела стеновитих препрека и уређењу речног корита у јесен 1834. Фонди Књажеске канцеларије, одељак Неготинска нахија 1825-1839, сачуван је низ докумената о томе (2002, 212-236). Велики сердар Тимочки Стефан Стојановић 15.октобра 1834. Са лица места, из Сипа, писао је кнезу Милошу рапорт о чишћењу Сипског канала; тражи упутство како поступати са камењем које се не може разбити. Већ након три дана, он извештава да је у Сип дошао Стевафн Стефановић Тенка и са собом довео људе и алат ради наставка радова "чишћења Дунава; са чишћењем ђердапа /стење/иде теже, чак ни мајстори послати од стране кнеза не могу да им се приближе због велике врдине воде и дубине; прелазили су у Влашку и тамо посао иде успорено; посетио их барон Сечењи са стручњацима инжењрима и одобравају преузети посао, понудио је и своју помоћ која није прихваћена". 25.октобра реферисано је да је завршен посао на Ђердапу- камење очишћено, сем у средини "где је дубина и брзина тако опасна да се мајстори нису хтели примити ни за специјалну награду од 1000 гроша за вашење сваког камена", јавља и о исплати Цинцарима и распореду алата. Међутим, већ почетком новембра интензивиране су активности Аустријанаца на укључењу у регулацију Ђердапа, на српској страни, што је кнезу Милошу деловало забрињавајуће услед могућносту угрожавања тек одскора стечене српске аутономије на дунавској обали. На Ади Кале састали су се Стефан Стојановић, турски експерт Нази бег и гроф Сечењи, о чему у писму од 4.новембра упућеном у престони Крагујевац, наводи да је Сечењи наговарао присутне да се прихвати његов план о регулацији- Сечењи је формално предлагао да сопственим капиталом "отвори канал са српске сране, а у накнаду добије десетогодишње право убирања таксе од пролаза бродова", али се испоставило да у Турцима није стекао савезнике- пише у писму од 7.новембра, из Аде Кале за кнеза Милоша.

1836. године Совјет је донео одлуку да се прибрежје Дунава са српске стране очисти и искрчи како би се могло несметано користити за саобраћај, јер је требало омогућити људима који са воловском запрегом или сами вуку лађе узводно, да то чине са што мање напора и сметњи (Милић, 18). Пловидба Ђердапом је и даље била изузетно тешка и неретко се дешавало да услед лоших услова транспорт буде настављен копненим саобраћајем. Такав је случај забележен у писму 4.10.1838.г. одаслатом од кнеза Милоша за старешину среза Кључког капетана Ђорђа Атанасијевића: "Омогућити транспорт соли са лађа у унутрашњост копненим путем, пошто их је у овом времену тешко вући уз Ђердап".

Што се правне регулативе тиче, већ је Српски грађански законик из 1844.године садржао норме о одговорности лађара и возиоца за ону штету коју би њини људи путницима нанели /параграф 812/, као и да "за случаја није нико дужан одговарати, али ако је ко крив, што се случај догодио, или није набљудавао закон, који је за отклоњење случајног оштећења прописан... то такови и за случај, који се иначе догодио неби, одговарати мора" /параграф 808/... Норма о одговорности лађара, била је у примени у овом делу Србије и мноштво столећа раније, када је Ђердап био део Римског царства: у Јустинијановим "Институцијама" наведена је у групи облигација из квазиделикта- "furtum vel damnum in nave". Тужбом actio furti et damni adversus nautas cauponse stabulorum омогућавала је плаћања санкције у двоструком износу причињене штете. Иначе, у доба антике за превоз ствари бродом закључивани су уговори "locatio conductio", чији сам назив, како наглашава Мирослав Милошевић, указује на радње странака "locare" значи "сместити" или "ставити", а conducere "одвести" (са собом), или "узети" (2009, 378-379).

Пловидба Ђердапом није била замислива без ангажовања добрих познавалаца жуди велике реке, њених вирова, слапова, спрудова, стена, брзака... Три најзначанија центра на српској обали одакле су регрутовани вешти лоцеви- пилоти били су Добра, Пореч и Текија. Каниц је запазио да су "Поречани важили као најпоузданији лоцови у стеновитом теснацу код Гребена, који је од давнина био на злу гласу. Имали су неку врсту друштва које је на заједнички рачун водило бродове до Београда. Уз пут је било 32 постаје за одмор. Према тим 'почиваљкама' мерена је удаљеност између појединих станица и утврђивана накнада за услуге" (1987, 525).. Овај путописац забележио је и лични доживљај проласка кроз овдашње "сциле и харибде": "У самом подножју Гребена, занимљивог због велике испретураности слојева, широко корито се нагло сужава. Права грмљавина помамне водене бујице која се ломила о стене бивала је све гласније. Моје чамџије чекао је тежак посао... У почетку им је успевало да само веслањем изиђу накрај с воденом стихијом, али убрзо су морали прибећи и моткама да их струја не би бацила на стене. Да би се смањила опасност од несрећа у овом тесном пролазу између смакнутих стена, код Свињице је постављена сигнална станица, тако да је спречено сретање бродова који плове низводно и узводно. Оштре стене су се све чешће појављивале у речном кориту. Таласи и вртлози ударали су све бешње у слабе бокове нашег бродића, који се све више љуљао. Довољна је била једна грешка на крми па да нас ови таласи прогутају. Али окретно као риба вијугао је чамац под сигурном руком нашег крманоша... амо тамо где су остењаци били густи, а корито плитко толико да је требало бродић олакшати, приближавали смо се обали, па су га два момка вукла узводно" (1987, 526). Милана Ђ.Милићевић додаје: "Од села Голубиња па до близу Текије, Дунаво се пробија кроз такав каменити теснац, каквих је ваљда у свету мало. С једне и с друге стране воде дижу се у небо стене неколико десетина хвата високе. Не само да оне нису истурене даље од воде него би човек рекао, да су се негде горњим крајем још наднеле над воду" (1876, 951).

3. ДЕЛА

Потпуну независност односно ослобођење од турског сизеренства Србија је стекла по окончању руско- турског рата 1877-78, на Берлинском конгресу, 13.јула 1878, чему је претходило српско прихватање услова које јој је поставила Аустро-Угарска, поред осталог, прихватања да "Аустро- Угарска прими на себе терет регулисања Ђердапа, а Србија се обавезује указивати све олакшице, које би се могле захтевати у интересу извршења послова, уколико би било потребно послужити се привремено српском обалом" (Јевтић- Поповић 2009, 162-163). Са једне стране, међународним споразумом Немачке, Аустро- Угарске, Француске, Велике Британије, Италије, Русије и Турске, престао је било који вид турских права на имовини у Србији, укључујући некретнине-ђердапске вирове и гарде, а са друге, отворена су врата радовима на регулацији ђердапског пловног пута уз импозантне грађевинске радове на систему пловидбених канала, насипа, уништавањем стеновитих препрека минирањем, преусмеравање речних брзака, моћних водених струја, измену конфигурације терена...

Друга половина 19 века период је грандиозних градитељских подухвата у свету, усмерених на побољшање саобраћајних веза. Концесија Египта за изградњу Суецског канала дата је међународном конзорцијуму ферманима 1854, 1856 и 1866 и коначно потврђена од стране турског султана 1866.г (Андраши 1984, 195). Радови су завршени 17.новембра 1869 а коначно уговорно разрешење спорних питања експлоатације одиграло се у Цариграду 1888г. споразумом између Француске, Немачке, Аустро-Угарске, Шпаније, Велике Британије, Италије, Низоземске, Русије и Турске. Панамски канал којим су спојени Атлантски и Тихи океан био је предмет деловња Друштва основаног 1878.г, док је уговор који је предвиђао неутрализацију канала склопљен 5.2. 1900.г. Претходно се покушало са изградњом канала кроз Никарагву по уговору о градњи из 1850.г. између САД и Велике Британије (Андраши 1984, 199).

Берлинским уговором 1878.г, чл.57, одређено је да Аустро- Угарска има изводити радове ради отклањања пловидбених препрека на ђердапском делу Дунава. Како би обезбедила одлуку конгреса о независности, Кнежевина Србија је 8.јула 1878, у време трајања конгреса, закључила споразум посредством представника двеју влада- тзв. *Конвенција Андраши- Ристић*, чија одредба 3 гласи "Пошто је Аустро- Угарска узела на себе да изврши радове регулисања Гвоздених варта и Катараката- [тј.оба Ђердапа-Горњи и Доњи] код Оршаве не тражећи финансијску сарадњу кнежевине, ова се обавезује да учини све олакшице које би могле бити тражене у интересу извршења радова, уколико би било потребно послужити се привремено српском обалом. Србији се обезбеђује, у односу на пловидбу кроз Ђердап (Гвоздена врата) право највећма повлашћене државе" (Зечевић 2000, 89). Радило се о класичном двостраном правном послу међународног права који је, обзиром да је Србији тек предстојало стицање потпуне независности, значи и стицања капацитета склапања оваквих међународних споразума признањем за пуноправни субјект међународног права, оснажење добио мултилетералним уговором Берлинског конгреса, одредба чл.57. У склопу реализације договореног, Угарска је 9.7.1888 усвојила Законски чланак 26, публикован у Земљском зборнику закона 15.јула исте године. Инвестиција је падала на терет угарске државне

благајне, процењена вредност 9 милијарди форинти, са роком завршетка до краја 1895.г, с тим да се на то име требала наплатити одговарајућа сума у корист инвеститора путем прикупљања средстава од такси за пролаз пловила каналисаним деловима пловног пута. Са српске стране актом министра народне привреде од 17.3.1889 П.бр.655 оформљена је државна комисија за проучавање питања и вођење преговора о регулисању Ђердапа, и то у саставу: Радован Милетић- председник, Коста Стевановић, Миша Марковић и Светозар Зорић- чланови. Циљеви рада формулисани су на првој седници Ђердапске комисије, одржаној 20.марта 1889, као "свестрано проучавање и оцена свих околности које би услед пројектоване регулације од стране Аустро- Угарске за Србију морале наступити те да се наши интереси очувају или за њих накнада тражи као и да се уреде царински и полицијски односи за време рада и тд". Комисија је већ сутрадан 21.3.1889 на другој седници утврдила основе свога поступања, са полазиштем у чињеници да одредбом 36 Берлинског уговора "граница Србије на Дунаву није ничим измењена" те да је конвенцијом Србије и Аустро-Угарске од 26.јуна 1878, чл.3, Србија обавезана другој страни учинити све неопходне олакшице укључујући коришћење српске обале. Цитирајући и Правилник Лондонске конференције од 20.2.1883 и закључке Лондонске конференције од 13.3.1871.г, Ђердапска комисија посебно апострофира да "суверенитет водене границе није ниједним закључком уговора повређен а суверено право Србије на њеној обали остаје неокрњено". Следствено томе, она указује да се сва права службености и експлоатације могу дати само на одређени период, у духу правила о концесијама. И за грађевине које Угарска буде подигла на српској територији у функцији регулационих радова, изнето је мишљење да "природно припадају Србији, концесија се може дати само на известан број година, после чега имају да остану као својина државе српске, на чијем су земљишту". Трећег дана заседања, 22.3.1889. разматрана су права Угарске на "провизорну наплату такса док се уложени капитал не исплати, амортизује". С тим у вези предложено је да време трајања концесије (уступања земљишта за грађевине у води и на обали) треба поделити у два периода: а) највише 50 година у којем ће Србија бити обавезна на плаћање такси, б) 20-30 година за време које ће Србија бити ослобођена свих такси. По истеку тог другог периода све грађевина на њеној територији- обали и води, треба да пређу у власништво српске државе, без било какве надокнаде. У тзв "техничком делу", поред осталог, отвара се питање "у погледу на риболове и користи које је имала држава и становници од тога". Четврта седница, 23.марта 1889.год, идентификовала је радове регулације Ђердапа, "почев у правцу на воду", у односу на следећа места: 1) код Стенке, између Добре и Голупца- "овде се има да просече један канал од 850 м дужине и 60 м ширине /доње/, 2 м дубине при најмањем стању воде- посао захтева разбијање стена од 7.408 м3, посао се находи на аустро-угарској страни, 2) од Козле до Дојке /испод Дренкове/ канал дужине 2100 м истих димензија као први; кубатура овог рада износиће 65.775 м3- прокоп на аустро-угарској страни; 3) од Излаза и Тахталије до Гребена просећиће се- а) канал од 3600 м дужине, остале су димензије као и претходне, што захтева уклањање 46.736 м3 стена, б) испод канала подићиће се насип од Гребена до Милановца, од 6500 м дужине, висина његова варира од 2 до 3м над нормалним стањем воде; основица ће имати до 16 м у ширину, за то же бити потребно око 50000м3 камена; канал се находи на српској

страни, насип везује две српске обале почев од Гребена до Милановца; 4) радови код Јуца састоје се у два дела- једнога просека од 1030 м и један насип од ушћа Поречке реке до Голубиња, 3900 м дужине. За извршење канала биће потребно разбијање стена у кубатури од 31773м3 а за извршење насипа требаће 120521 м3 камена; 5) радови код Сипа- пројектован је канал од 2200 м дужине, 80 м доње ширине и 2,33 м дубине испод најмање воде. Камен ће бити ограничен са обе стране 5,5 м високим каменим насипима, које вода не плави. А извршење ових радова биће потребно 168928 м3 каменог банкета, 333651 м3 насипа, 247316 м3 разбијања стене, 95500 м2 калдрме.

Уследио је теренски рад, сагледавањем стања на лицу места, почев од 26.марта 1889.г. Наредног дана комисија је заједно са начелником среза Поречког Димитријем Павловићем и председником општине Доњомилановачке Зарићем изашла на Гребен "где постоје букови по пловидбу веома опасни и који захватају простор око 15- 20 хектара". Констатовано је да ће просецањем кљуна гребенског и подизањем каменог насипа од Гребена до Милановца, вода добити правилнији ток а букови ће изгубити своју снагу. У свом раду користили су и информације закупаца риболовних ревира. Ови су раније мерили дубину букова и изашли с претпоставком да "дубина вирова износи преко 60 метара", такође нашли да је површина Гребенског вира око 0,5 хектара, са дужином двоструко већом од ширине. 28.марта комисија је сагледавала стање у реону Бољетина, у односу на пројектовани канал од Излаза до Гребена.

Највећим делом радови на новом пловидбеном систему на Ђердапу оконачни су 1896.године, изузев радова мањег обима у Коронинском руквацу, минирања код Голупца, Козле, Пјатре Њагре и Лунге, те продужетка јужног насипа канала код Гвоздених врата за још 600 м узводно, забележио је њихов савременик Феликс Каниц. Комплетна инсталација стављена је у употребу 1.10.1898.године, но проблеми ношени опасношћу саобраћаја овим делом Дунава коначно су разрешени тек седам деценија доцније, изградњом хидроенергетског и пловидбеног система Ђердап када је подигнути ниво Дунава, скупа са бродском преводницом, елиминисао све препреке безбедној пловидби; у међувремену саобраћај се одвијао на Сипском каналу уз помоћ бродске и локомотивске вуче, а кретање целим сектором било је могуће једино уз ангажовање вештих спроводника бродова, ђердапских пилота, и са румунске и са српске стране моћне реке. Бродска вуча уведена је ангажовањем тегљача Вашкапу 2.11.1889. године. Почетком Првог сетског рата од стране српске војске пребачен је на доњи Дунав а 1916.године окупатор је изградио 1800 метара пруге и и отпочео вучу бродова са три локомотиве (Гулић 2014, 113). Разорена при повлачењу немачких снага, сипска железница обновљена је у периоду 1926-1928, до када је стари Вашкапу вршио помоћну вучу пловила, након поправке железнице, пребачен на сектор Гребена са истом наменом. Његова тамошња улога приликом високог водостаја овако је изгледала: "Овај брод креће се уз један челичан жичан конопац, који је једним крајем утврђен за обалу а други крај се обавија око једне осовине /вратила- винта/ на самом броду и тиме креће не само свој брод већ и брод са шлеповима..." (Гулић 117). И након Другог светског рата пилотска служба била је ослонац безбедне пловидбе. Са румунске и српске стране постојале су по три пилотске станице, на десној обали у Винцу код

Голупца, Добри и Кладову, организоване у склопу Ђердапске речне управе /ЂРУ/. Формални престанак њиховог постојања озваничен је билатералним уговором Југославије и Румуније о престанку рада ЂРУ, од 10.9.1976, четири године по пуштању у рад ХЕПС Ђердап, чиме су брзаци и стене дефинитивно постали део историје, фолклора, прича и легенди.

ЗАБЕЛЕШКЕ

- Јурај Андраши , Међународно право, Школска књига Загреб 1984.г.

-Сретен Вучковић, Ђердап, Туристичка штампа Београд 1966

-Милан Гулић, Краљевина Југославија и Днав- дунавска политика југословенске краљевине 1918-1944, Институт за савремену историју Београд 2014

- Радоје Зечевић, Србија и међународни положај Ђердапа, Институт за међународну политику и привреду Београд2000.г.

-Драгош Јевтић, Драгољуб Поповић, Народна правна историја, Правни факултет Универзитета у Београду и Службени гласник, Београд 2009.г.

-Феликс Каниц, Србија, земља и становништво, Београд 1999, 2. Књига

-Вук Караџић, Сабрана дела, књига 8, Београд 1964.г.

-Даница Милић, Радови на регулацији Ђердапа и интернационализацији Дунава, "Баштиник" бр.2, Историјски архив Неготин 1999

-Милан Милићевић, Кнежевина Србија, књига 2, Државна штампарија, Београд 1876.г.

-Александра Миловановић и др, прир. Протокол Магистрата нахије поречке 1828-1832, Историјски архив Неготин 2012

-Мирослав Милошевић, Римско право, Правни факултет Београд 2009

-Мирослава Мирковић, Римљани на Ђердапу: историја и натписи, Народни музеј Зајечар Музеј Крајине Неготин 2015

-Маринко Пауновић, Ђердап и Тимочка крајина, Биноза Загреб 1970

-Вилма Пезељ, Поморске хаварије у далматинском статутарном праву, Зборник радова Правног факултета у Сплиту, год.43, 1/2006, с.83-104

-Владимир П. Петровић, Екскурси о римским старинама на подручју Ђердапа у делу Беле де Гонде, "Балканика" бр.34/2003, Београд

-Михаило Петровић, Ђердапски риболови у прошлости и у садашњости, Срспка краљевска академија, Српски етнографски зборни књига 47, друго оделење књига 24, Београд 1941.

-Илија Пчелар, Окружје Крајинско, Гласник Друштва српске словесности 9, 1857.г, Београд

-Владимир Стојанчевић, Кнез Милош и Источна Србија 1833-1838, САНУ Посебна издања књига 297, Одељење друштвених наука књига 26, Београд 1957, фототипско издање Историјски архив Неготин 2013

-Страбон, Географија VII 3, 13.

-Јован Цвијић, Entwicklungsgeschichte des Eisernes Tores, 1908

-Рајко Чукић, Приче о градитељима Ђердапа, Удружење инжењера и техничара Југославије, Београд 1985.г.

ДОКУМЕНТАРНА ГРАЂА

Књажеска канцеларија, документаија Неготинске нахије 1825-1839, "Баштиник" Историјски архив Неготин 2002

Акт Председника Министарског савета Краљевине Србије и министра иностраних дела Саве Грујића адресиран Министру Народне Привреде; Министарство иностраних дела Но 3466 од 18.априла 1889 Државни архив Србије Београд ПФ IX P No-1/889

Акт Царевског и Краљевског Угарског Посланства адресиран Председнику Министарског савета и министру иностраних дела; Министарство иностраних дела Но 1609 од 29.4априла 1889 Државни архив Србије Београд ПФ IX P No-1/889

Акт Министра Народне Привреде адресиран Председнику министарског савета, министру спољних послова П.бр.1633 од 20.априла 1889.г. Државни архив Србије Београд ПФ IX P No-1/889

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА КОМИСИЈЕ ЗА РЕГУЛИСАЊЕ ЂЕРДАПА 1889 Државни архив Србије Београд ПФ IX P No-1/889

КРАТКИ ПРЕГЛЕД РАДОВА ЂЕРДАПСКЕ КОМИСИЈЕ 1889 Државни архив Србије Београд ПФ IX P No-1/889

ЗАКОНСКИ ЧЛАНАК XXVI од 1888.г. односно отклањања препрека пловидбених на Доњем Дунаву, обнародован у земаљском зборнику закона 15.јула 1888, превод Државни архив Србије Београд ПФ IX P No-1/889

Акт Министра Народне Привреде о образовању стручне комисије; Министарство Народне Привреде п бр.655 од 17 марта 1889.г. Државни архив Србије Београд ПФ IX P No-1/889

ПРОТОКОЛ СЕДНИЦА ЗАЈЕДНИЧКЕ КОМИСИЈЕ, КОЈА СЕ САСТАЛА ПРЕМА ОДЛУКАМА ВИСОКЕ КР.СРПСКЕ И ВИСОКЕ КР.УГАРСКЕ ВЛАДЕ У БЕОГРАДУ 5/17 јун 1889.г. ДА ВЕЋА О НИЖЕ ИЗЛОЖЕНОМ ПРЕДМЕТУ */Превод*/Државни архив Србије Београд ПФ IX P No-1/889

Допис председника Министарског савета Краљевине Србије и министра иностраних дела адресиран Министру Народне Привреде, Министарство иностраних дела Но 10882 од 30. октобра 1889.г. Државни архив Србије Београд ПФ IX P No-1/889

Акт Министра народне Привреде адресиран Председнику Министарског савета, П.бр.4542 новембра 1889.г. Државни архив Србије Београд ПФ IX P No-1/889

Đerdapska klisura – kompozitna rečna dolina

http://www.geografija.rs/nacionalni-parkovi/derdapska-klisura-kompozitna-recna-dolina/

Na prostoru Đerdapske klisure se naizmenično smenjuju tri proširenja – kotline i četiri suženja – klisure. Takve rečne doline kod kojih se naizmenično smenjuju kotline i klisure se nazivaju kompozitne. Kompozitne rečne doline su atraktivne jer su duž rečnog toka izrazite promene u pejsažu, a takva dinamika reljefa značajno je uticala na naseljavanje i razvoj i rasprostranjenost biljnog i životinjskog sveta.

Đerdapska klisura se postepeno formira posle ušća Nere gde Dunav naglo skreće prema jugu i počinje svoje usecanje u obronke Karpatskih planina. Prolazi pored rumunskog mesta Bazijaš od kojeg je Cvijić smatrao da počinje Đerdapska klisura. Na svom putu od Golupca do Sipa na Dunavu se smenjuju klisure i kotline što predstavlja posebnu privlačnost ovog prostora jer se pejzaž neprestano menja, reka se sužava na nekoliko stotina metara sa liticama visokim i do 550m u klisuri Gospođin vir da bi se ubrzo u Donjomilanovičkoj kotlini proširila do 2 km. U Malom kazanu se Dunav sužava na 180 m i obali je lakše pristupiti sa plovnih objekata nego sa puta. I taj segment privlači turiste i povećava promet i kopnenim i vodenim putem što se opet odražava na prirodnu sredinu.

Na dunavskom sektoru Đerdapske klisure, koju možemo izjednačiti sa Nacionalnim parkom Đerdap, postoje četiri sužena dela (klisure: Golubačka, Gospođin vir, Veliki i Mali kazan i Sipska) i tri proširenja (kotline: Ljupkovska, Donjomilanovaćka i Oršavska). Poređane nizvodno klisure i kotline Đerdapa smenjuju se sledećim redom:

GOLUBAČKA KLISURA

Prva klisura u Đerdapu idući nizvodno je Golubačka u kojoj se Dunav sjedinjuje iz dva rukavca na koji ga je podelilo rumunsko Moldavsko ostrvo. Pre ulaza u Golubačku klisuru, a naspram rumunskog sela Koronin nalazi se poznata stena Babakaj koja iz korita štrči oko 4 m. Golubačka klisura je dugačka 13,5 km, a strme strane se nad rekom dižu i do 300 m. U Golubačkoj klisuri Dunav se sužava do 230 m, a prosečna širina je 400 m. Rečne terase koje su izražene na dolinskim stranama na srpskoj strani Dunava su usečene pri ranijim višim nivoima reke. Usled krečnjačog sastava klisure uočavaju se i krečnjački oblici reljefa pećine i kraška vrela. Kod Brnjice u rečnom koritu se nalazi kameni prag izgrađen od kristalastih škriljaca i granita nazvan Stenka. Uz malu dubinu pri maloj vodi od 0,9 mi mnogobrojne ostenjke na dužini od 2900 m je pre izgradnje brane plovidba bila veoma otežana i opasna. Da bi se plovidba učinila sigurnijom na ovom potezu se od 1893-1895. gradi podvodni kanal dugačak 1800, a širok 60 m. Uz nekoliko manjih potoka najveća pritoka u klisuri je reka Brnjica dugačka 23 km sa površinom sliva od 77,4km^{2}koja nastaje spajanjem Ključate i Radenke. Sa srpske strane se u Dunav ulivaju potoci Begbunar i Dubašnica a sa rumunske Alibeg i Šumice. U stenovitu masu klisure celom dužinom usečen je put pored koga se mestimično uzdižu vertikalne strane, a ponegde su izgrađeni tuneli.

LJUPKOVSKA KOTLINA

U Ljupkovskoj kotlini Dunav se širi na 1500 m dok je dužina kotline 12 km. Dubina se u kotlini, zbog taloženja nanosa i sporijeg toka reke, smanjuje za 10-15 m. U kotlinu koja se prostire između reke Čezave sa srpske strane i Suve reke sa rumunske, se uliva nekoliko potoka: Glavčica, Snaski, Birkin, Cvetni i Turski. Na rumunskoj strani reljef je diseciran dolinama Berzaske, Oravice, Kamenice i Suve reke. Tokom proleća ove pritoke donose u Dunav dosta nanosa koji se akumulira na njihovim ušćima stvarajući u prošlosti plavine. Plavine su bile vidljive pre stvaranja Đerdapskog jezera dok su danas ispod nivoa reke. Od akumuliranog materijala na ušćima reka se stavaraju zalivi tako da je obalska linija dosta razuđena. Ljupkovska kotlina je tektonskog porekla. Rasedne linije meridijanskog pravca seku korito Dunava i između njih je spuštena kotlina. Kasnijim radom reke kotlina je oblikovana. Kotlina je izgrađena od različitih stena: krečnjaka, škriljaca, andezita, gnajsa, a u središnjem delu se nalazi glina i pesak neogene starosti. Najveća pritoka Dunava u Ljupkovskoj kotlini je reka Dobra. Ova reka dugačka 14 km je u gornjem toku izgradila klisuru dok u donjem teče kroz normalnu dolinu sa i do 400m širokom aluvijalnom ravni nazvanom Dobransko polje.

GOSPOĐIN VIR

Iz relativno plitke Ljupkovske kotline dubina Dunava se povećava da bi u klisuri Gospođin vir došla do 82 m pre izgradnje brane, a danas i do 100 m. Ovaj deo toka Dunava je pun virova po čemu je i dobio ime. Klisura je dugačka 13 km a širina se menja od 220-380 m. Dubina klisure je 300-500 m, a usečena je u krečnjacima,

peščarima, gnajsevima i porfiritima. Korito je puno podvodnih stena kroz koje je u vreme regulacionih radova u XIX veku prokopano tri podvodna kanala: Kozla-Dojke, Jeliševa ili Panama i Izlaz-Tahtalija. Između ovih podvodnih stena postojali su mnogobrojni vrtlozi a ispod najvećih su na dnu reke evorsijom stvarani džinovski lonci koji imaju svoja imena – Mačkov, Veliki i Mali Simin. Prečnik im je 5-6 m, a mogu biti velike dubine. U džinovskom loncu kod stene Pjatra Lunga je, pre stvaranja jezera, izmerena najveća rečna dubina u Evropi od 82 m. Ukoliko ovi markantni oblici u reljefu dna Dunava nisu zasuti nanosima posle izgradnje brane i stvaranja Đerdapskog jezera dubina u njima bi mogla da bude i preko 100 m.Kilometar nizvodno od Pjatra Lunge se pre stavarnja jezera nalazio Girigari, najsnažniji vrtlog u Đerdapu.

DONJOMILANOVAČKA KOTLINA

Nizvodno Dunav se širi u Donjomilanovačku kotlinu koja se od Grebena do početka Kazana pruža 19 km i time je i najduža u Đerdapu. Širina Dunava dotiže i preko 2 km.Pre izgradnje brane i formiranja Đerdapskog jezera u ovom delu klisure je bilo nekoliko ada od kojih je najveća bila Porečka. Nizvodno od Doljeg Milanovca se u Dunav uliva i najveća pritoka u celoj klisuri, Porečka reka. Samo ušće reke je potopljeno, usled izdizanja nivoa vode po izgradnji brane, i pretvoreno u zaliv dužine 7 km. Porečka reka je duga 55 km, a nastaje spajanjem Šaške koja izivre na planini Liškovac i Crnajke koje izvire u podnožju Deli Jovana. Donji tok reke se nalazi u nacionalnom parku.

KAZAN- VELIKI I MALI

Donjomilanovačka kotlina zavaršava suženjem, suteskom, Velikog i Malog kazana dužine 19 km koja povezuje Donjomilanonvačku i Oršavsku kotlinu. Dunav se ovde usekao i do 300 m u masiv Velikog i Malog Štrbca koji predstavljaju ogranke Miroča. Erozivnim proširenjem kod rumunskog sela Dubove ovo suženje je podeljeno na Veliki i Mali kazan. Dunav je na ovom delu najuži 180 m u Malom Kazanu, a najveća širina u klisuri mu dostiže 300m, dok je nagib dolinskih strana, koje su izgrađene od krečnjaka i gabra, skoro 80°. Najveća dubina je 76 metara koju Dunav dostiže u džinovskim loncima. U krečnjačkim stenama Velikog i Malog Štrpca nalazimo kraške oblike reljefa vrtače i pećine. Mnogo vrtača se nalazi na potezu od Golog Brda do Tekije. Najveća vrtača Tisa ima oblik elipse i dugačka je oko 1km. U mnogim ponorima na ovom delu Miroča gube se vode rečica Ibrine, Rakine i Suve reke. Pre izgradnje brane u podnožju strmih padina, a u blizini reke su bila jaka kraška vrela Hajdučki izvor i Bela voda.U Kazanu se nalaze tri suve pećine bogate nakitom. To su Grobiška Pećina, Dragona pećina i Mala Marija.

ORŠAVSKA KOTLINA

U poslednjoj kotlini u Đerdapskom sektoru Dunava, Oršavskoj, Dunav se naglo širi i dostiže 1400 m. Kotlina je duga 16 km i karakteristična je po razuđenoj obali i blažim i lakše prohodnim dolinskim stranama. Usečena je u kvartarne naslage i gnajsolike mikašiste. Sa rumunske strane kod Oršave se u Dunav uliva reka Černa, vodom najbogatiji vodotok u Đerdapu. Pre formiranja jezera na ušću reke je bilo veliko ostrvo Ada Kale, izgrađeno od rečnih nanosa. Bilo je deo delte reke i dugo 1750 m i široko 400-500m.

SIPSKA KLISURA

Poslednje suženje na Dunavu u Đerdapu je 6,6 km duga i 1100 m široka Sipska klisura. Klisura je usečena u kristalaste škriljce, i jurske i kredne krečnjake i peščare. Slojevi ovde padaju skoro vertikalno i pojedini stenski kompleksi se mogu pratiti i u koritu Dunava gde izgrađuju izdvojene ostenjke Prigrade. Prigrada predstavlja odsek u koritu Dunava koji je nastao tektonskim pomeranjem usled spuštanja Vlaškog basena, a izdizanja luka Karpatskih planina. Izgrađena je od kvarcevitih škriljaca i u jednom periodu evolucije dunavskog korita je bio vodopad koji je erozijom pretvoren u brzak dug 3 km gde je brzina vode dostizala i 5 m/s. Dna džinovskih lonaca koji su nastali evorsijom su niži za 14-16 m od nivoa Crnog mora.

Страбон, Географија

Strabo (Στράβων *Strabōn*; 64 or 63 BC – c. 24 AD) *Geographica*, VII, 3, 13

The Marisus River flows through their country into the Danuvius, on which the Romans used to convey their equipment for war; the "Danuvius" I say, for so they used to call the upper part of the river from near its sources on to the cataracts, I mean the part which in the main flows through the country, of the Daci, although they give the name "Ister" to the lower part, from the cataracts on to the Pontus, the part which flows past the country of the Getae. The language of the Daci is the same as that of the Getae. Among the Greeks, however, the Getae are better known because the migrations they make to either side of the Ister are continuous, and because they are intermingled with the Thracians and Mysians. And also the tribe of the Triballi, likewise Thracian, has had this same experience, for it has admitted migrations into this country, because the neighbouring peoples force them to emigrate into the country of those who are weaker; that is, the Scythians and Bastarnians and Sauromatians on the far side of the river often prevail to the extent that they actually cross over to attack those whom they have already driven out, and some of them remain there, either in the islands or in Thrace, whereas those on the other side are generally overpowered by the Illyrians. Be that as it may, although the Getae and Daci once attained to very great power, so that they actually could send forth an expedition of two hundred thousand men, they now find themselves reduced to as few as forty thousand, and they have come close to the point of yielding obedience to the Romans, though as yet they are not absolutely submissive, because of the hopes which they base on the Germans, who are enemies to the Romans.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Strabo/home.html

THE IRON GATE, BELOW ORSOVA.

http://alexisphoenix.org/imagesromania/irongateetching.jpg

http://alexisphoenix.org/imagesromania/018017irongatesrly.jpg

ЂЕРДАПСКИ ВЕТРОВИ

Кладово је отворени град чија је колевка ветар а простирка велика вода

АПСТРАКТ: *У овом раду даје се приказ присуства ветра у митовима, легендама, књижевности, манифестације деловања ваздушних струјања Ђердапом на животне услове, пловидбу Дунавом, навике и обичаје становништва.*

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Ветар, Дунав, Ђердап, Кладово, пловидба, изградња, митови, легенде, књижевност*

1.ВЕТАР ДЕМИЈУРГ

Реч ветар један је од израза за кретање ваздуха, ваздушна струјања, одомаћен у српском језику, као генерични појам, потом разгранат према критеријумима снаге, термину или правцу дувања. За југозападни постоји термин *гарбин/ грбин; здолац*, за онај "зимски са сунчаног истока", *подсунчењак, зефир* такође. Северац је распрострањени синоним за *борej*, такође је коришћен и *ведрењак*- за северац јер тера облаке- *ведри;* следе *југо- широко, вихор, маестрал*; затим *ноћњак, подневњак, зорњак... кошава, горњак...*

Праизвор називу "ветар" могао би бити идентични као и термину *веја* или *вија*- за зелену гранчицу, очуван у *вејању, вијању, вејавици, вијачи, вијку*... Сам "ветар" изродио је читаву палету речи, попут: *ветрометина, ветрити, ветропир, ветробран, ветрењача, ветровка, ветропарк, ружа ветрова,* или је у блиском сродству са *вретено/ веретен, коловрат, вртити/ вртети, вршалица, вртешка, врети*, укључујући појмовна одређења за рибарске алате *вршка* и *кош/ кошара*, који се хитро бацају кроз ваздух до циљаног места за улов... Угледајући се на њега, људи су олакшавали па и улепшавали туробну свакодневицу, креирајући ковачки мех, омиљени пастирски музички инструмент- гајде, звиждаљке...

Пелашки мит о постању света увео је ветар на велика врата у историју памћења:

„У почетку се богиња свих ствари, Еуринома, подиже нага из хаоса, али не нађе ништа чврсто на шта би стала те зато одвоји воду од неба, играјући усамљена на таласима. Играла је тако крећући се према југу, а ветар који је покретала својом игром учини јој се као нешто ново и нарочито, као надахнуће за стварање. Окрећући се око себе, она дохвати северни ветар, протља га рукама и, гле чуда! Појави се велика змија Офион. Да би се загрејала, Еуринома поче да игра све жешће и жешће, што код Офиона изазва похоту, те он обви њене божанске удове и споји се с њом.

Отада Северац, кога још зову и Бореј, поче да оплођава..." (Гревс,1990, 29). Иста продужена рука господња није заобишла ни најстарију сачувану драму у повести људског рода, Есхилове ,,*Персијанце*,, кроз говор жене Даријеве и мати Ксерксове-Атосе: *Ко, пријатељи, једном јада окуси,/тај зна кад хукне бура несреће,/ да људи онда од свег лако страхују;/ но дува л' ветар благо, тад се уздају/ та иста срећа да ће свагда дувати*." (593-598).

Антички мислиоци, попут Епикура налазили су да ветрови настају: а) тако што се страна материја константно инфилтрира у ваздух, између осталог и кроз сакупљање великих количина воде; б) када слабе ваздушне струје падну у бројне шупљине, при томе се раздвајајући и ширећи се (1973, 365).

Према Милану Вукомановићу, у старој јеврејској традицији реч *руах* означава *дух* и *дах*, односно *ветар*; "као и у древном угаритском миту о стварању света, тај *руах* божји подиже се над водом у примордијалној тами и бездану" (1997, 68).

У Књизи пророка Јеремије (49, 35-36) Господ изриче претњу: *"И довешћу на Елам четири ветра с четири краја небеса, и у све те ветрове расејаћу их, тако да неће бити народа куда неће отићи прогнаници Еламски"*

"Откровење Јованово" (7:1-4) сведочи. *"Потом видех четири анђела где стоје на четири угла земље и држе четири земаљска ветра, да не дува ветар на земљу, ни на море, ни на икакво дрво. И видех другог анђела који се подиже од истока сунца и који има печат Бога живога, те повика снажним гласом четрима анђелима којима би дано да науде земљи и мору, говорећи: не удите земљи, ни мору, ни дрвећу..."*

Код наших народних бајки знан је лик "цара од тидесет два ветра" "седог старца- коса му бела до земље а брада до појаса". У словенској митологији он је доживљаван "као живо биће а) које се креће, б) на чију "вољу" се може утицати, ц) које је актер одређених радњи, д) чија појава има последице по здравље и имовину људи" (Петровић 2004, 144). У светској књижевности море речи инспирисано је етеричном претечом живота, од оних заступљених у апокалиптичким визијама, преко интерпретација тананих осећања, до његове демијуршке снаге. Антологијска је песма Десанке Максимовић "Вихор туђинац": *Однекуд издалека, разбојнички,/ ветар туђинац задува,/ згрчише се листови и цвасти,/ скри се у земљу трава маховинаста,/ згрчи се церу и клену грана сува,/ распеваним зрикавцима глас заста;/ прекиде птица нека низ дубраву/ своју звоњаву,/ крсташу пауку прекиде се уже,/ и он у мрављe сруши се поворке./ Млечни Пут се од страха згруша,/ у мени срце постаде оскоруша/ и у мислима ниче ми мисао/ кичица горка"*. Н.В.Гогољ у приповести "Мајска ноћ" љубавну сцену осенчио је ветром: *"Чедне шибљике трешања и дивљих вишања страшљиво су пружиле своје жиле у хладну воду и по каткад шапућу лишћем као да се љуте, када се лепи ветропир- ноћни ветар, прикрада и пољуби их..."* (1949, 71). Негде између могу се сврстати стихови попут Јесењинових ,,*Ману̂ћу ја поеме и књиге,/ ца̂к на раме, па хајд' са врљиком,/ јер у пољу, скитници без бриге,/ ветар пева више него иком.* У

"Биографији" Едуарда Кона записано је: *"Вјетар му је развијао пепео кроз витки/ димњак/ крематоријума, високо, високо.../ све до дуге"* (Киш, 2015, 4)...

Утицај ветрова на размножавање, раст и изглед биља пластично је описивао још Чарлс Дарвин у *"Путовањима једног природњака око света"* 1839.г: "Стални пасатни ветрови су на нарочит начин савили врхове акација; неки су чак били савијени у правом углу од својих стабала. Гране су се пружале окренуте тачно на север-североисток и југ- југозапад; ти природни ветрокази показују главни правац пасатног ветра" (1951, 10). Слично се данас може уочити на вршним гранама зимзеленог дрвећа у центру подунавског Кладова у окружењу старе цркве.

2. "ЂЕРДАПСКЕ ПУСТОЛОВИНЕ"

Ђердапска клисура и Кладово у Србији XIX века били су препознатљиви по моћним ваздушним струјањима што су ваљала таласе велике реке, ледила им дах, чинила искушења опстанка људских заједница не њиховом тлу тешко премостивим, а ретко, веома ретко била *ветар у леђа* њиховим стремљењима.

Током првог пролећног месеца у години, готово сваки становник Видинске области носи од конца начињену лутку око ручног зглоба, све до дана када угледа роду. Онда се као залог плодности лутка скине са руке и завеже за грану неког дрвета. На сличан начин у антици су о гране усред винограда качене Дионисове маске, за које је сматрано да, окрећући се на ветру, оплођују винову лозу. У другој верзији, такву улогу имале су лутке са ликом Аријадне, кћери богиње Месеца Пасифаје. Божанство плодности у Дедаловој изведби било је представљено луткама које би висиле о гранама стабала воћа, да би родност била осигурана њихањем вештачких удова на ветру. Као се сматра, и прастановници Лепенског Вира сахрањивали су своје умрле у крошњама дрвећа, делом и из разлога сличних оним због који су миленијума касније качили лутке о грање.

Према једној легенди са леве дунавске обале, долазећи на то место преко силне реке, Свети Сава наишао је на огромне таласе; "Уз велике тешкоће и са вером у Бога прешао је реку. Ступивши на копно, угледа људе што су се скривали иза стена од јаког ветра. Угледваши их Свети Сава повиче: '*Ал баш зјаш'*. На месту где је клекао подиже цркву манастира" (Лупуловић, Крстић 1998, 17).

У аналима сачињеним средином 19.века забележене су две врсте овдашњих ветрова: а) источни ветар звани кошава, *велике снегове наноси*, б) *западни ветар, од којег нити кише нити снегови падају, но овај је ветар горњак јак и зими ладан, јер од високих гора Пожаревачког окружија долази* (Пчелар, 1857, 197-198). Кошава се рађа на Карпатима мизнад Украјине, гласник је сувог и хладног времена. Најјача је у предворју Ђердапа. Феликс Каниц је кошави на Ђердапу посветио редове:

…Овде смо (Голубац) ступили у злогласну пешчану област снажног југоисточног ветра- *кошаве*, који сваке године готово по цела четири месеца подиже горње слојеве песка са брда и површина поред обале, носи их као огромне облаке који уништавају сву вегетацију, а понекад засипају и целе стамбене зграде. Српска област пешчаних брежуљака почиње источно од варошице Голупца и протеже се, у складу с одговарајућом облашћу угарско- румунског подунавља, на југоисток до ушћа Тимока, где између Прахова и Румуније покрива 200 хектара, на брду Капуђал око 600, и између Костола и Кладова 800 хектара. Пешчани брег испод Затоња захвата отприлике 60, онај код Кличевачке баре, исто толико, велика пешчана купа код Рама 1000, а пешчани комплекс између Пека и Голупца чак 2000 хектара. Кад кошава покрена овај песак, тада околина места северозападно од Голупца- Усја, Винаца и Пожеженог- која му је највише изложена, пружа неизрециво жалостан призор. –Сви покушаји угарске и српске владе да везивањем песка и другим средствима ублаже пустошења кошаве остали су досад без успеха, јер се пешчана област стално храни новим наносима реке. Овде се природна стихија потврђује као јача од човекове воље и моћи.

…У пролеће, кошава при високом водостају набацује моћне таласе на супротну обалу; око септембарске равнодневице водостај је низак, половина речног корита и његови пешчани спрудови леже исто тако голи као и пешчане површине у приобалном простору, чак се и зиратна земља помера. Овај лако покретљиви материјал захвата кошава- коју Румуни називају *''кривац''*, у Италији и на Леванту је то *''sciroccо''*, у Сахари *samum*- носи га у огромним облацима од југоистока према северозападу, а кад ослаби, таложи га у парцелним пругама или прстеновима. Међутим, било у Банату и Србији, где се ови наноси зову *''греде''* или у Сахари, где носе име *''semla''*- увек се њихове уздужне осе пружају у одређеном правцу. Снага живог песка потискује реке косо напред тиме што у правцу ветра стално пуни њихово корито или их чак током времена брише с лица Земље…" (1987, 534). Јесењих месеци кошава је причињавала озбиљне проблеме бродарима. Поречки магистрат о једном таквом слуају изветсио је кнеза Милоша Обреновића 14.октобра 1828.године /по старом календару/: "Ја сам с лађама готов и само на утишеније кошаве очекујем и оправићу је одма са надлежним думенџијом и једним трговцем који ће примити со у Ади кале и донети ми чист рачун" (Миловановић 2012, 54).

По метеорологу Ђорђу Романићу, који *југо, вардарац, фен, оштро и широко* сматра другим локалним ветровима у региону, не синонимима за кошаву, она је локални ветар који настаје када се изнад Медитерана налази систем ниског ваздушног притиска /медитерански циклони/ а истовремено, изнад Украјине и западне Русије доминира систем високог ваздушног притиска /сибирски антициклон; сликовитије "антициклон" је планина ваздуха, а "циклони" долине ваздуха, што доводи до кретања хладног ваздуха из области антициклона ка области циклона. Када овај ваздух наиђе на Карпате и обзиром да је хладан и тежак не може да пређе преко њих, спушта се у долину Дунава. Пратећи реку, код Ђердапске клисуре излази као јак и турбулентан ветар (Цветићанин, 2014). Чињеница је да је брзина кошаве у нашем региону смањена од

1948 до 2010.г. за скоро два метра у секунди, а смањен је и број дана када дува- у Великом Градишту за пет кошавских дана по деценији.

Што се пољопривреде тиче, овдашњи ветрови највише су погодовали гајењу винове лозе. Према запажањима хроничара, *пролеће у овим крајевима настаје доста рано и релативно топао фебруар измами рано цветање воћа; међутим, већ у априлу дувају често хладни ветрови, који доносе снижавање температуре и мразеве, толико погубни за рано процветало воће; отуда се воћке могу гајити само у заклоњеним местима; насупрот томе, овакве климатске прилике са сувим и топлим јесенима, веома су повољне за културу винове лозе- дужи периоди сувог и топлог времена у време зрења грожђа дају му велику количину шећера а тиме и квалитет* (Глигоријевић, 1999, 45).

Снага ветра као погонско средство бродова у знатној мери експлоатисана је на Ђердапу пре увођења у пловидбу пароброда а међу првим српским корветама је она саграђена у Брзој Паланци 1835.године, намењена да буде дар кнеза Милоша турском султану (Станковић 1984, 45). Данас бројне једрилице красе дунавски крајолик, углавном у реону Голупца, на почетку клисуре, и Доњег Милановца. Саобраћај Дунавом умногоме је зависио од временских прилика. Ветар је могао бити опасност или савезник, зависно од вештине лађара и правца путовања. У неколико докумената поводом транспорта соли и хране кроз Ђердап споменуте су такве ситуације. 21.априла 1829. године (по старом календару) поречки магистрат известио је кнеза Милоша Обреновића: "Из Адакале опремљени су до 30 лађа да у Панчево храну товаре, од који' лађа 7 кренули су се 19.априла из Адакале и дошли до Текија. Ако им време тихо буде до 3-4 дана све ће овди бити" (Миловановић, 20122- 87). У другом писму отпослатом књазу српском истога дана из Пореча: "Јуче су дошли с помоћу ветра 4 лађе адакалске овди које за храну у Панчево одлазе и реизи од ови' лађа неотступно моле се да их што брже испратим, које им обећавам да ћу сараоре до неки дан доставити" (Миловановић 2012, 88). Једна лађа Михаила Анастасијевић пуна пшенице услед јаког ветра доживела је хаварију 20.јуна 1829.године, иако је на њој био вешти бродар Рајко Беља, "од сваког добранског думенџије искуснији"- "Од Добрана на ветар јужни внезапу бацит у вир Симин а овај одвукао управ на Биволе (стене) усред Дунава" (Миловановић 2012, 111). Ветар је у преписци Милоша и магистрата поречког бивао навођен и као разлог кашњења у испуњењу обавеза јављања на дужност државниг службеника, када је "чрез противни у путу ветрова до тога времена заостао" Илија Чарапић, послат на рад у Пореч (Миловановић 217).И много година касније, у дневничким белешкама кладовског бродарског капетана Стериоса Андруцоса, поводом провоза јеврејских избеглица на путу ка Палестини, кошава је означавана као битан фактор успеха подухвата. За дан 23.10.1939.године заповедник "Краљице Марије" са укрцаним Јеврејима нотирао је: "Услед јаке кошаве идемо касније", што је значило једнодневни заостој у савладавању пута (Јаковљевић 2005, 81).

Период од средине шездесетих до средине осамдесетих година двадесетог века у комуникацијама Дунавом обележили су хирокрилни бродови- "ракете" и "метеори" који су брзином од 65 км на сат на безбедан и ефиксан начин преваљивали пут између

Београда и Кладова, до преграђивања Дунава 1969, а након тога је деоница скраћена на релацију до Текије да би се избегло дуготрајно превођење кроз објекат хидроелектране. Једини проблем у сваладавању пута могао је представљати ветар, јер хидроглисери нису могли саобраћати уколико је Дунав усталасан. Према сећању једног очевица, таквим искушењима био је изложен и председник Југославије ЈБ Тито приликом доласка на Ђердап у друштву лидера Замбије Кенета Каунде 8.маја 1970.године: "...И супруга Кенета Каунде /Бети Каунда/ направиа је праву пометњу у Кладову. Тито их је са пратњом повео бродом "ракета" до хидроелектране "Ђердап". Тада смо замало настрадали код Смедерева, јер се Дунав толико таласао на јаком ветру да смо једва избегли судар са неким теретним бродом... " (Вукојев 2014).Обични бродови намењени превозу робе нису имали такав проблем будући да су балансни танкови у трупу, испуњени водом, чинили њихову конструкцију знатно стабилнијом. Проблеми би углавном настајали када би, у сврхе шверца нафте, део ових простора био испуњаван "црним златом", па би приликом претакања горива из брода у брод ради снабдевања илегалног тржишта у Србији, неретко долазило до превтрања и потонућа пловила.

3. "КЛАДОВСКА РАПСОДИЈА"

У животу подунавског Кладова, нарочито до изградње хидроенергетског и пловидбеног система "Ђердап", ветрови су представљали и идентификациони знак и значајан временски фактор, бивајући део фолкора, услова живљења, рада, опстанка. За људе који су приходе обезбеђивали рибарењем, директно је диктирао успех подухвата, као уосталом и за оне којима је у комбинацији са другим неприликама односио или остављао нетакнуту летину. Отуд се међу "посвећенима" развио читав систем индикатора ризика доласка или дужине трајања ветра: лет птица, специфична боја неба, парни или непарни број дана од његовог почетка, сињи таласи реке, нагло захлађење или замрачење, рзање коња, кострешење паса...

Зауздаван једрима и дрвеним крилима старих машина, у виду покретачке снаге малих једрилица, или ветрењача, попут оне Пантелије Аксића на месту данашњег бродоградилишта, овај често непризивани "дар небески" доприносио је савладавању препрека, производњи брашна за "хлеб насушни" у овом сиромашном крају. Прастари поступак "вејања" пасуља такође је до данас незамислив без његовог удела. Као "добри дух призиван" је проветравањем просторија- људских станишта, али и кроз обичај до данас опстао на селу да се уз олуке кућа праве мала лимена "звона" – клепетала чијим покретањем од стране ветра се могу одагнати зле силе. Са друге стане, "петао" на димњаку имао је заштитну улогу- спречити ветар да враћа дим у кућу. Један од последњих материјалних остатака уважавања његовог значаја присутан је до данас на бившој кући породице Лазаревић у центру Кладова- дрвени ветроказ са стрелицом на крају и исписаном годином подизања зграде. Бајке приповедане у старим временима кладовској деци често су имале ликове "цара ветра", моћног да свугде брзо стигне, коме се јунак по правилу обраћа за помоћ у проналажењу отете девојке и сл. Постоје и влашке народне песме у којима младић моли ветар да сачува његову драгу док чамцем прелази преко реке.

Живети на ветрометини каква је изабрана за Кладово подразумевало је настојања људи да садњом багремових шума и топола неутралишу његов негативни утицај. Тако је велики топољар у близини воде захватао западни део насеља, покривајући брисани простор између варошког дела и некадашње турске тврђаве, док је багремар чинио заштитни бедем на обронцима од којих је почињала узвисина ка Кладушници. Засади багрема и топола уништени су раних осамдесетих година протеклог столећа, услед изградње гимназијског здања- багремова шума, односно подизања нивоа Дунава узокованог радовима на другој ђердапској хидроелектрани- топољар. Наравно да је и начин облачења условљаван дејством ветрова па су гуњеви у ранијим временима, са влашким, потом и руским шубарама за мушкарце и дебљим марамама за жене, уз обавезно забрађивање тако да се прекрију и уста, чешће били у употреби но у другим крајевима... А онда су дошли градитељи "Ђердапа". Број становника Кладова се 1964.г. удвостручио. Главна збивања одвијала су се у близини Караташа, где су ваздушна струјања умногоме отежавала рад градитеља. Ветар олујне снаге 5.8.1969. у 23 сата довео је до продирања воде у црпну станицу; за четири сата дејства стихије поплављене су четири турбине на српској страни. Штета је убрзо санирана.

"Еолови изданци" били су незаобилазни део ђердапског пејзажа. Ево изгледа места изградње џиновске електране. 29. новембар 1971.г- Дан Републике на Караташу виђено очима сликара Драгана Јовића:*"Време хладно, влажно и тмурно, са понеком залуталом пахуљицом снега. Празник је и овде на караташки начин и на начин данашњег дана. Неког има, неког нема, а од оних који су ту, нико се не види. Редови барака као композиција теретних возова на великој станици. Све до Сипа гомиле, гомиле хартија што их је ветар закачио за гранчице и у трави преврнуте канте за ђубре, живи костури бивших паса, мачака, тетрапака, чаша од јогурта, кутије од детерџената, оглодане крупне кости, буђави хлеб, по нека олупина од аута, изгажена жичана ограда око игралишта, ветар и мало даље оранж осветљена брана и ниски облаци у истој боји"*. Обавезни писмени задаци за децу школског узраста који су за тему имали "Стигла је јесен" нису могли проћи без детаљног описивања игре кошаве и лишћа... У уметничком делу савремене књижевнице Снежане Јаковљевић садржан је један од насликовитијих приказа Кладова на ветру: "...Слабашан испред зграде, ветар поред реке постаје јак. Нема купача. Седне на обалу и пусти да јој снажни таласи запљускују ноге. Потом се врати на узвишење од бетона и легне. Тада још не зна да ће док буде лежала изгорети на сунцу. Посматра воду. Бетон је жуља, нападају је мрави, цигарету тешко припаљује због ветра. Окреће се на леђа и рукама заклања лице... На степеништу нема никога, на путу до контејнера, у који баца кеу са ђубретом, такође: Прва жива бића која види јесу дечаци у школском дворишту. Скрене десно, затим лево и извесно време иде право, улицом паралелном са оном од свог стана. Улица води до хотела, одакле може на реку, ако скрене десно, или у центар града, изабере ли лево. Бира ово друго и река остаје иза њених леђа. У центру града погледом обухвата улицу у којој су кафићи и ресторани и једна кола која пролазе тик поред ње, главном улицом, што сече град вертикално...Ветар је напољу јурио пусту улицу, ђаци су већ били у учионицама, запослени пили прву кафу и читали дневне новине. Супротстављајући се јаким налетима ветра, бирала је мале, попречне улице и покушавала да не мисли нато

да ће опет закаснити... Пада ситна киша, претходница дугих, јесењих, чији долазак најављују голе гране дрвећа, сиви тонови дневне светлости и рано спуштање мрака над градом..." (1995, 35-37...105-106). У једној другој варијанти стваралаштва, југословенско-совјетски играни филму о судбини руских заробљеника транспортованих кроз Ђердап током Другог светског рата, снимљен 1986.год. добио је име "Дивљи ветар".

Модерна времена донела су мноштво еколошких проблема ђердапској регији. Један од највећих тиче се садејства руже ветрова и отрова, које емитују фабрички димњаци постројења за производњу тешке воде на румунској страни реке, низводно од Турну Северина. Овде се верује да је то, између осталог, и узрок нестанка са лица земље некада надалеко познатих кладовских лубеница, столећима узгајаних на пољима Доњег Кључа. Другу суморну слику поспешују еолске ерозије у самом речном теснацу, на пуно места испровоциране људским немаром- отварањем неколико каменолома уз речно корито. Једино што више нема прашњавих варошких и сеоских улица са које ветрови ковитлају таласе песка. Сада то чине са издувним гасовима моћних возила, испарењима из уређаја за прераду отпадних нафтних уља, мирисом ђубрета деценијама слаганог и таложеног на полудивљим комуналним сметлиштима..

9.август 1972-Чекајући ветар: http://www.slobodankarakicsefer.com/content/plovidba-oko-balkana

ЗАБЕЛЕШКЕ

-Вукојев Сава, *сећања Титовог кувара*, "рампа у забрањеном граду", фељтон у београдским "Вечерњим новостима" 23.4.2014.год.

-Вукомановић Милан, *Рани хришћански митови*, Чигоја штампа, Београд 1997.г.

-Гибон Едвард, *Опадање и пропаст Римског царства*, Досије Београд 1998.г.

-Глигоријевић Бранислав, *Кладово и околина између два светска рата*, Историјски архив Неготин 1999.г.

-Гогољ Николај В, *Одабрана проза*, Ново поколење Београд 1949.г.

-Гревс Роберт, *Грчки митови*, Нолит Београд 1990.г.

-Дарвин Чарлс, *Путовања једног природњака око света*, "Ново поколење" Београд 1951.г.

-Епикур, *Посланица о небеским појавама*; код: Диоген Лаертије- Живот и мишљења истакнутих филозофа, прев. Албин Вилхар, БИГЗ Београд 1973.г.

-Есхил, *Персијанци; Оковани Прометеј*, "Реч и мисао" Рад Београд 1965.г.

-Јаковљевић Ранко, *Јеврејски код*, "Беокњига" Београд 2005.г.

Јаковљевић Снежана, *Ева од кавеза*, Просвета Београд 1995.г.

-Каниц Феликс, Србија- земља и становништво, друга књига, СКЗ Београд 1987

-Киш Данило, Биографија, београдска "Политика" културни додатак 21.2.2015, бр.45.

-Лупуловић Васа, Крстић Борислав, *Манастир Базјаш*, Савез Срба у Румунији, Темишвар 1998.г.

-Мажуранић Владимир, *Приноси за хрватски правно-повјестни рјечник*, ЈАЗУ Загреб 1908-1922

-Милисављевић Марко, *Метеорологија*, Научна књига Београд 1990.г.

-Миловановић Александра и др. прир, *Протокол магистрата нахије Поречке 1828-1832*, Историјски архив Неготин 2012.г.

-Народна бајка *Царев син и Лабуд девојка*, "Спортска књига" Београд 1960.г.

-*Нови завет*, Библијско друштво Београд, превод Емилијан Чарнић

-Петровић Тања, Ветрови као митолошка бића у представама јужних Словена у исочном длеу Балкаана, Studia Mythologica Slavica VII- 2004 http://sms.zrc-sazu.si/pdf/07/SMS_07_Petrovic.pdf

-Пчелар Илија, *Окружје крајинско*, Гласник Српског ученог друштва 1857, репринт "Баштиник" бр.12, Историјски архив Неготин 2009.г.

-Станковић Момчило, *Брза Паланка*, Месна заједница Брзе Паланке 1984.год.

-Цветићанин А, новински текст у београдској "Политици" од 6.5.2014:*Кошава дува све слабије*

-Београдска *"Политика"* 26.12.2014.*г, с.20- Да ли знате?*

1.

Atina: Tajanstvena Kula vetrova

Piše: Jelena Tasić 14. novembar 2016. 12:37

Ova antička sahat-kula od čuvenog belog mermera sa obližnje planine Penteli, nedavno je otvorena za javnost posle gotovo 200 godina rada Atinskog arheološkog društva na njenoj kompletnoj konzervaciji i restauraciji. Deo Rimske agore, koji se danas nalazi u starom jezgru grada između boemske Plake i Monastirakija, Kula vetrova jedan je od najfascinantnijih antičkih spomenika u Atini, jer je zapravo kombinacija sunčanog sata, klepsidre - vodenog sata, vetrokaza, a po mnogima i planetarijuma, čiji je mehanizam pratio kretanje Sunca, Meseca i pet sa Zemlje vidljivih planeta.

Pretpostavlja se da je podignuta u drugoj polovini 1. veka pre Hrista. U antičkim spisima prvi put se pominje 37. godine pre Hrista u delima rimskog naučnika Marka Terencija Varona, a detaljno je opisana u čuvenom traktatu "Deset knjiga o arhitekturi" koji je Marku Vitruviju, rimskom piscu, arhitekti i vojnom inženjeru Julija Cezara i Oktavijana Avgusta doneo "titulu" prvog teoretičara arhitekture u istoriji.

"Neki smatraju da postoje samo četiri vetra... Ali su oni koji su to podrobnije ispitali rekli su da ih ima osam. Pre svih, Adronik iz Kira, koji je, da bi to i pokazao, u Atini sagradio jednu mermernu oktogonalnu kulu i na svakoj strani osmougla urezao reljefe od kojih svaki predstavlja po jedan vetar, tako da svaki reljef bude okrenut ka onoj tački odakle taj vetar duva. A na vrh te kule postavio je mermernu kupu i na njoj bronzanog Tritona kako u desnoj ruci drži prut. A to je tako bilo izvedeno da ga vetar, kako duva, okreće pa se on zaustavlja uvek licem okrenut ka tom vetru i upravlja prut iznad predstave vetra koji duva, pa ga tako i pokazuje", navodi Vitruvije pišući o arhitektama koje su istraživale uticaj vetra na urbanizam.

Ovo arhitektonsko i naučno čudo starogrčkog astronoma Andronika iz Kira, mešavina je dorskog i korintskog stila, visoko je 12,3 metra, a dužina oktogonalnih spojnih zidova kule iznosi 3.2 metra. Ima tri nivoa, a na frizu na vrhu kule u plitkom reljefu prikazano je osam grčkih bogova vetra: Borej, Kekija, Eur, Apeliot, Not, Liva, Zefir i Skiron. Ispod njih su bili sunčani satovi, a unutra klepsidra koju je pokretala voda sa Akropolja. Pretpostavlja se da je još u rimsko vreme ostala bez Tritona i hidrauličnog mehanizma.

U doba ranog hrišćanstva Kula vetrova korišćena je kao krstionica, a tokom srednjeg veka bio je glas da je bila Sokratova tamnica, dok je turski putopisac Evlija Čelebija tvrdio da je njoj sahranjen kralj Filip Makedonski. Jedno vreme tu je bila tekija mevlevija - sufitskog derviškog reda, čiji je osnivač persijski pesnik i filozof Mevlana DŽalaludin Rumi. Posle oslobođenja Atine od Turaka, Kula vetrova postala je briga arheologa, a po uzorima na nju kasnije su sagrađene: Opservatorija u Oksfordu, kule u Livornu i Sevastopolju, mauzolej jednog od osnivača Grčke nacionalne biblioteke Panagija Valijanosa na londonskom groblju Zapadni Norvud.

http://www.danas.rs/zivot.1140.html?news_id=332193&title=Atina%3a+Tajanstvena+Kula+vetrova

2.

http://politikin-zabavnik.co.rs/pz/tekstovi/krilima Бошко Антић "Политикин забавник" број: 3221 2013

3.

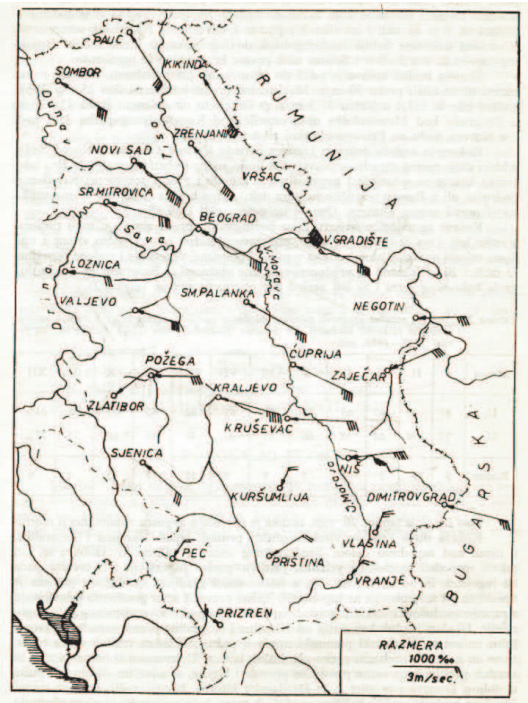

Slika 73. Rezultante pravca košavskog vetra i srednja brzina verta u m/s u Srbiji i Vojvodini u vremenu od 25. do 29. marta 1957. godine.

https://meteoplaneta.rs/meteoroloski-elementi-i-pojave/kosava-jak-istocni-i-jugoistocni-vetar/

Извод из уџбеника Метеорологија-Милисављевић Марко, *Метеорологија*, Научна књига Београд 1990.г.

4.

https://sr.wikipedia.org/sr/%D0%94%D0%B8%D0%B2%D1%99%D0%B8_%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B0%D1%80

5.

Havarija putničkog broda u zimovniku kod carinarnice u Kladovu

"Đerdap" kao "Titanik"

Jedina "bela lađa" na srpskim rekama, teška 163 tone, nestala u reci

Havarija šetnog putničkog broda "Đerdap" u zimovniku kod carinarnice "Kladovo", nastala zbog velikog nevremena praćenog olujnim vetrom jačine oko sto kilometara na sat, uznemirila je zaposlene u "Đerdap-turistu" i tročlanu posadu jedine "bele lađe" na rekama u Srbiji.

- Sve se dogodilo oko 23 sata i 20 minuta, u noći između petka i subote. Dok se brod ljuljao i naginjao levim bokom prema betonskom dunavskom keju, gde je bio čvrsto vezan, skočio sam sa obale na palubu, pokušavajući da odvežem alate i pustim brod. Voda je sve više prodirala i pomoći jednostavno nije bilo. Iz vode "do kolena" morao sam da iskočim na obalu i bespomoćno gledam kako "Đerdap" tone - kaže kapetan Pufić.

Direktor AD "Đerdap-turist", posle nenadane havarije, nije bio mnogo raspoložen za razgovor. Za "Glas" je, ipak, rekao da je nastala šteta velika i da će pravi iznos tek biti utvrđen. Osim mašinskog prostora pod vodom se nalazi luksuzno opremljeni salon sa skupocenim nameštajem, escajgom i umetničkim slikama, kao i paluba koja može da primi oko 150 radoznalih putnika.

Opravka kladovske "bele lađe" biće obavljena na navozu ovdašnjeg Brodogradilišta, a da li će ovaj brod biti saniran do maja i početka turističke sezone na Đerdapu najviše će zavisiti od para. Jaka košava je delimično potopila i pristan na koji se vezuje ovaj atraktivni putnički i šetni brod.

TEKST I FOTO: C. B - S. M.

http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/01/28/srpski/R04012702.shtml

6.

Olujni vetar na Dunavu kod Kladova

Gornjak s Karpata pomerio Pristan

KLADOVO - Olujni vetar ili poznati gornjak s Karpata, koji duva brzinom od 12 do 15 metara u sekundi, pomerio je na Dunavu kod kladovskog hotela "Đerdap" pristan na kome se vezuje putnički brod AD "Đerdap-turist". Brzina vetra i veliki talasi, za sada, ne utiču na plovidbu na ovom sektoru Đerdapa i prevođenja kroz našu i rumunsku brodsku prevodnicu u HEPS "Đerdap 1".

Kako smo saznali od dežurnih na tornju naše brodske prevodnice, rečni saobraćaj na području Đerdapa biće privremeno obustavljen ako brzina vetra pređe 20 metara u sekundi. Takođe, umesto očekivanih 6.800 kubnih metara, Dunav u đerdapsku akumulaciju svake sekunde uliva 7.100 kubika vode. Zbog toga su svih šest hidroagregata, snage 1.140 megavata, spremni i nalaze se na mreži EPS-a, pa dnevno, umesto predviđenih 20 miliona, proizvode 21 milion kilovat-časova struje.

http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/01/24/srpski/VE04012303.shtml

7.

PREVRTANJE BRODA KOD DONJEG MILANOVCA POSLEDICA VETRA

15.11.2016.Potapanje teretnog broda “Beograd II” posledica je jakih udara vetra i visokih talasa koji su se tokom noći pojavili u tom delu Dunava, izjavio je večeras pomoćnik ministarke građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Veljko Kovačević dodajući da lučke kapetanije redovno obaveštavaju o svim mogućim opasnostima i bilo cemu što se pojavljuje na plovnom putu.

On je Tanjugu rekao da su pre dva dana lučke kapetanije Kladovo i Smederevo izdale saopštenja brodarstvu u kojima ih upozorava najpre na velike nanose drveća koja idu od ušća Save u Dunav u smeru nizvodno ka Đerdapu i na jake udare talasa. Teretni brod dužine 80 metara prevrnuo se jutros oko devet časova na Dunavu, kod Gornjeg Milanovca, usled velikih talasa, a u udesu nema povređenih jer su članovi posade na vreme napustili brod.

izvor: Tanjug/B92
http://www.istocnevesti.com/donji-milanovac-prevrtanje-broda-kod-donjeg-milanovca-posledica-vetra/

8.

Filmski reditelj Emir Kusturica održao predavanje u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti

O vetrometini i vetrokazu koji je promenio strane sveta

Filmski reditelj Emir Kusturica održao je juče predavanje u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti u okviru ciklusa Gost SANU, osmišljenog povodom obeležavanja 175 godina ove institucije.

Piše: M. K. Beograd 17. novembar 2016. 01:21
.

…Reditelj i pisac je pročitao priču u kojoj je pesnik Matija Bećković i on, šetajući Beogradom da bi zatim otišli na Mećavnik, vode izmišljeni razgovor o pitanju - gde su Srbi u svetskoj priči. Na ovakvu formu se odlučio, jer, kako je rekao, ono što Matija kaže zvuči mnogo ozbiljnije nego ono što on napiše.

Kroz motiv vetrokaza sa limenim petlom, i anegdotu o čoveku koji je postavljajući ovakav vetrokaz poremetio strane sveta, ovaj izmišljeni razgovor bavio se pitanjima šta u političkom smislu znači biti na istoku ili zapadu, i gde su tu Srbi, ali i šta bi po njegovom mišljenju trebalo dalje činiti.

"U poslednje vreme vetrovi duvaju jako, ali strane sveta veoma dobro čuvaju svoje pozicije. Ostaju iste. Sve se menja a te strane se ne menjaju. Meni je jednom rekao jedan čovek da bi umesto petla najbolje bilo da se vrte strane sveta i da se petao dovoljno vrteo i da treba da zamene mesta", govorio je Kusturica...

http://www.danas.rs/kultura.11.html?news_id=332432&title=O+vetrometini+i+vetrokazu+koji+je+promenio+strane+sveta

Л Е Д

Сад, кад си се следио као Иртиш,

У коме се рибе не мресте,

Дано ти је да јасно видиш

Оно што јесте и како јесте:

Помно,
кроз кристалну зеницу леда,

Рибље око у себе гледа

-Милован Данојлић, У Хибернацији-

АПСТРАКТ: *У овом раду разматра се присуство леда на ђердапском делу Дунава у контексту саобраћајних препрека или коридора, његово искоришћавање у привредне сврхе, значај у подухватима освјајања територија или спашавања пред агресивном нацистичком политиком током Другог светског рата.*

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Лед, Дунав, Ђердап, пловидба, изградња, пут, препрека, риболов*

Силина веома хладних, ледених ветрова миленијумима је била *оруђе богова* приликом изградње мостова у регији Гвоздених дунавских врата. Најјачи међу њима звао се Горњак. Спуштајући се са планинских висова, до пре неког времена, рушио је зграде од слабе грађе, чупао дрвеће, черупао стење. Под његовим разорним зимским дахом воде Дунава су мрзнуле, чинећи погодности ратоборним Дачанима за харање десном ђердапском обалом. Постоје записи да је 10. године пре нове ере војска Дачана прешла преко замрзнутог Дунава нападајући недавно формирану римску провинцију. Слично се збило зиме 85/86 приликом борби Дачана са Римљанима из доба Домицијанове владавине. Битка са царском војском уследила је 87. године на месту Тапе у регији Гвоздена Врата/ Ђердап (Теодореану 2014, 578).

Услед пустоши коју је са собом носио, коришћен је као мотив у мноштву књижевних дела, још у средњем веку. Данте Алигијери сместио га је у девети круг пакла, где своје грехе испаштају издајници*: "...Окренух се и видјех, при тој згоди,/ на залеђеном језеру да стојим,/ што бјаше слично стаклу, а не води/ Овакав није зими лед, под којим/ протјече Дунав Аустријом свом,/ ил' ријека Дон под хладним небом својим,/ и Тамберник да по случају ком/ на лед тај падне или Пиетраоиана,/ нит се на рубу не би чуо лом,/ И ко што жабе вире са свих страна/ из воде када крекећу, док снива/ да класје купи сељанка ваљана,/ тако су донле, гдје стид очит бива,/ помодриле у леду јадне сјене,/ док се ко рода зубма свак одзива./ Свак с лицем доље окренутим блене,/ и док о зими уста дају гласе,/ о тузи срца зборе сузне зјене./ Разгледајући погледах низа се/ и видјех гдје се тако стисло двоје,/ да имаћаху помешане власе./ "Ви, што вам прса хоће да се споје,/ тко ли сте?" рекох. Они свину шије/ и када горе погледаше тко је,/ из оч'ју тек изнутра влажних прије,/ На усне капну сузе, ал' се с леда/ скрутну, и то им вијеђе сасвим слије/"* (2007, 172-173).

Популарни аутор "Опадања и пропасти Римског царства" Едвард Гибон, чијем делу још популарнији писац Борхес приписује бесмртност, упознаје нас са појавама залеђеног Дунава које су, саме по себи, уливале страх у кости римским легионарима. Један такав део инвентара односи се на побуну Гота 395. године: Са Дунава су уклоњене препреке, дивљи скитски ратници изашли су из својих шума а неуобичајена оштрина зиме омогућила је песнику да примети како су возили своја тешка кола преко широких ледених леђа посрнуле реке (1998, 361). Залеђени Дунав 559.године прешао је куртигурски вођа Заберган, скупа са Склавинима, у походу кроз Мезију, Скитију, Тракију, доспевши до зидина Цариграда. Сличне мотиве садржи спис Франца Бабингера Мехмед Освајач и његово доба у коментарима ратних дејстава Турака и Угра на тлу ђердапског теснаца. Из 1444. потиче опис: "Крајем јануара већ, после напорног марша преко ледених поља и балканских кланаца, (крсташка војска) стигла је до Београда... Ратници, које је глад и хладноћа изобличила у скелете, ушли су свечано у своју домовину..." (Бабингер 1968, 25). Турски хроничар Садедин Мехмед Хоџа Ефенди о османском походу ка Угарској записао је у зиму 1461-1462 да је Дунав био залеђен, Исламска армија је пажљиво прешла преко ледене површине а пошто је пала ноћ Војвода Цепеш напао их је. У борби је учествовао српски јањичар из Островице Константин Михаиловић (Теодореану 2014, 579). Константин Михаиловић написао је: "И овај Влад је долазио два пута једно за другим на двор царски, а после није више хтео да долази за неколико година, те цар посла по њега једнога господина којем је било (име) Хамзабег. А кад је к њему приспео у град који се зове Браила, није му се хтео јавити, већ. је наредио својим службеницима да царског посланика задрже (код себе), док се он назад не врати. Отишавши тада, скупио је војску, а то је било зими, те је Дунав био замрзао; прешавши тада преко Дунава по леду са читавом својом војском у царску земљу ниже Никопоља, пустио је људе да пљачкају убијају како Турке, тако и хришћане по селима, по градићима (отвореним), и починио је велику штету цару, а наредио је да се свима - како мртвима, тако и живима- поотсецају носеви, па их је послао у Угарску, хвалисајући се да је толико Турака уништио колико је тих носева било. Потом је приспео у Браилу царскоме посланику, а посланик ништа није знао шта се десило; тада је наредио да се посланик ухвати са свима његовим пратиоцима, којих је било четрдесет и послао их је у једну веома утврђену тврђаву међу водама названу Куриста. И најпре је царског посланика Хамзабега дао да се набије на колац, а око њега све пратиоце његове (1954,125).

Ђердапски мостови били су саздани од леда који је имао своје име- Ведрац- и достизао дебљину од десетак метара. На *леденим леђима посрнуле реке* неретко одигравале су се верске процесије, венчања, светковине, чему се трагови назиру у култу водених божанстава и духова, од каквих је у античким временима једно било приказано као клечећа фигура која придржава Таблу римског цара Трајана, оличавајући речног бога Данубиуса. Коришћена као мост до друге обале, слеђена површина Дунава у пределу између Сипа и Ђеђерца/данас Давидовац/ средином 19. века постала је поприште страдања свадбене поворке која се упутила са српског на румунски део; под копитима коња што су вукли саонице ледена површ је пукла и одвукла на дно реке младенце и сватове. И само име Ђеђерац које је село имало на влашком језику значило је "премрзли".

Лед је нарочито у атару између Сипа и Ђеђерца, али и иначе на Ђердапу, имао значајну улогу у конзервирању уловљене рибе, од којих је најдрагоценија била јесетра и моруна, и од њихове икре справљаног кавијара. Ледаре у те сврхе начињене испод земље у Кладову су постојале све до изградње хироелектране Ђердап, половином 20 века. Већина од њих потицале су од привредних активности руског закупца риболовних вирова и трговца рибом Лава Дејнеге, да би након Другог светског рата делом наставило да их користи локално рибарско газдинство а делом угоститељско предузеће за хлађење пића. Иначе, управо је један научник родом из Крајине био пионир "вештачке производње леда"- Ђорђе Станојевић. Како бележи његов биограф Ненад Војиновић "за електрификацију и уопште индустријализацију земље значајно је и Станојевићево ангажовање на пољу индустрије хлађења и примена електричне енергије по том питању" (2015, 172). Међународно удружење хлађења основано је 25.1.1909 у Паризу уз учешће Србије а Станојевић је већ исте године публиковао књигу Индустрија хладноће, у оквиру које су теме: Индустрија и производња хладоноће, Чување и развођење хладноће, Фригорифички транспорт, Хладионична постројења у разним државама, Примена вештачке хладноће у Србији... (Војиновић, 173-174). Свој рад Станојевић је започео речима: "Још од памтивека, у свом примитивном стању, још као дивљак, човек је умео и могао, кад год је хтео и кад му је затребало, произвесги топлоту. И ако се у митологији прича, да је Прометеј украо ватру с неба, како би се симболички казало, да нам топлота силази с неба, са сунца, ми знамо да је човек знао са два љута камена укресати огњену варницу, да је знао трењем два дрвета запалити их и направити себи ватру.... али није тако бивало и са хладноћом. Ако је човеку требала хладноћа кад је у природи нема, он ју је скупљао преко зиме у облику леда и снега и чувао у гудурама, пећинама и леденицама заклоњеним од летње сунчеве топлоте. Имајући на тај начин сачувану природну, а не вештачки произведену, хладноћу леда, он ју је могао мешањем с извесним солима повећати, учинити је хладнијом од леда ако му је то за какве послове требало. Али произвести хдадноћу без леда и онда кад је у природи нема у обичном животу, те је методе схватила, пронашла, објаснила и објавила наука" (Станојевић 1901,1). Ипак, присуство првих расхладних уређаја у Кладову забележено је тек у другој половини 20 века, а табле леда са функцијом "расхладних уређаја" у лименим коритима хладиле су *клакере* и *кокте* на кладовском вашару чак и почетком трећег миленијума.

Почетак 19 века донео је Србији борбе за аутономност и прве велике трговачке подухвате коришћењем дунавског пловног пута. Опасност од замрзавања реке представљала је озбиљан ризик за успешност подухвата, што је на сопственој кожи највише осетио Михаило Миша Анастасијевић коме је 1828. године лед однео свих 12 лађа којима је трговао лојем, кожама, јеленским роговима (Бан, 1890, 267). Случај

очувања првог српског пароброда "Делиград" пред налетом леда, забележен је у писму капетана Боже Радоничића, упућеном Министарству финансија Кнежевине Србије 13.4.1863. године: "...За заслуге моје наводим, да сам поред отправљања дужности првог капетана, пароброд "Делиград" са свима шлеповима зимус, без ичијег упутства и заповести од леда избавио тиме што сам га на време од Кусјака у Брзу (Паланку) довезао и спасао". Отуд је било корисно у правом тренутку направити процену ризика путовања Дунавом у зимским условима, као склоништа, обезбеђени су бродски зимовници у Поречу и Кладову; кладовски је постојао све до краја шездесетих година 20 века, првобитно ситуиран узводно од тврђаве Фетислам.

Кладовски и поречки крај као гранично подручје према Аустрији још у доба османске управе имали су важно место у одржавању поштанског саобраћаја. Из периода борби Милоша Обреновића за аутономни статус Србије датирају теренски подаци о проблемима које је за његов поштански саобраћај са пословним и политичким партнерима у иностранству, представљао лед у Ђердапу током зимских месеци. Из Пореча је 4.јануара 1829 упућено писмо кнезу Милошу Обреновићу у којем се временске прилике на Ђердапу описују речима "Лед нас је окружио од сваке стране и никаквим се начином не могу људе у Оршаву да пошаљем..." (Миловановић 2012, 66). 12. Дана јануара, он појашњава кнезу да "не може послати наше људе на скели од страшнога леда" (Миловановић, 67). Ни крајем месеца, 27 јануара, "стење од леда није се ни најмање прочистило но већма се укрепило и то је највећа сметња да не може водом по нашим људима у Оршаву достављати писма" (Миловановић, 70). Такви проблеми поштанског саобраћаја регистровани су и јануара наредне-1830.г: "Приложена писма на име Вашег Сијатељства управљена су била преко Цесарије и у Свиници спрам Пореча три дана стајала су не могући никојим начином пренети овамо због леда и једва данас с помоћу бога употребио сам даске преко леда с рескирањем живота људма да би у руке овоме је принудило послати нарочитом приликом данас Опрановом човеку у Черњец и препоручујући му да писма која на име Вашег Сијатељства следју убудуће не отважи се преко Немачке пошиљати ми једно из узрока леда, друго скорије могу их преко Фетислама добијати и има средстава преко наши људи то чинити" (Миловановић 142, 143). Ни наредне године нису протицале без сличних проблема- 1.јануара 1832 поречки магистрат шаље обавештење кнезу у Крагујева да у "сита писма 4 дана у контумацу черњечком задржавати морала ибо никаковим се начином нису могла одонуд пренети због леда који је преко мере Дунавом ишао" (Миловановић, 239).

Између два светска рата једна од најважнијих инвестиција односила се на одлуку о изградњи зимовника за бродове који саобраћају на Доњем Дунаву, од јуна 1932, на месту ранијег пристаништа- место заклоњено од ветрова и санти леда. Такав положај за зимовник и климатски услови нису се могли наћи у Турн Северину и Оршави, сматра Бранислав Глигоријевић (1999, 77). У периоду 1927-1941, лед је на ђердапском сектору трајао просечно 44 дана годишње, а на доњем дунавском сектору од Кладово-до ушћа Тимока свега 19 дана (Зечевић, 2004, 79). Устаљени су и термини веома значајни за навигацију: *"ледостој"*- појава стајања леда, и *"ледоход"*-појава кретања леда у било ком виду (Зечевић 2004, 77). Лед се формирао између друге половине децембра и друге половине марта а заустављао се и нагомилавао на Ђердапу између 15. јануара и 15. фебруара (Зечевић, 2004, 77). Била су то раздобља када је становништво средишњег Подунавља, изузев локалних рибара, најчешће поистивећивало термине *"лед"*, *"ледина"* и *"пустара"*.

Михаило Петровић Алас пишући о ђердапским риболовима, посебну пажњу посветио је овом феномену: "Остаје још један хидролошки фактор који је од вајкада био од важности за риболов на Ђердапском Дунаву: то је у време јаких зима лед и његова улога у тој дунавској области. Ни у једној реци на европском континенту он нема такав значај за рибарство, као у тој области. Кад се, у време јаких и дуготрајних мразева, са узвишице на обали Дунава погледа нагомилани лед поред обала и ада, застаје се изненађен и зачуђен призором који се има пред очима. Изгледа у тај мах да се сав лед из горњег Дунава, Саве, Тисе, Мораве и других дунавских уточица нагомилао се, нагомилавајући се, правећи *"торлаше"* и ледене наслаге. Али у ствари није увек тако. Дешава се да је Доњи Дунав пун леда и онда кад се поуздано зна да то није лед из Саве, Тисе и Мораве. И успутно задржавање леда другојаче је него код других великих река. На овима, лед се задржава на плићацима, где пловећи водом удари о плитко дно које га задржи. На Дунаву је највеће задржавање леда баш на најдубљем месту; у самом Казану, и ако ту дубина достиже 50 и више метара. А када се пажљивије посматра нагомилавање и *"торлашење"* леда у Казану, могу се у појави уочити ове фазе: Пре свега, нагомилавање леда пада баш у време зимске мале, кашто и најмање воде. Кад ледене санте стигну на улаз у Казан, оне ту застају, а пошто је пред самим тим улазом брзина воде врло мала, вода се ту леди и санте се слепљују једна уз другу. Нове санте које придолазе, или се пењу уз оне што се ту већ налазе и најашавају једна другу, или се слађу уз њих, или се подвлаче под њих, према нагибима ледених површина. Постепено се образује барикада од ледених маса; она све више расте, тоне под теретом масе што је над површином воде, расте и јача, па после извесног времена почне задржавати не само санте и торлаше који непрестано придолазе, већ и саму дунавску воду. При томе задржавању леда игра улогу и стена Калника која, као што је казано, штрчи из воде у близини десне обале Дунава и служи при томе заустављању и задржавању санти као сигурни ослонац. Ниво воде почиње се тада пењати, јер вода једва, и то у млазевима, пролази кроз ледене међурпосторе. Прве су се санте почеле слагати на улазу у Казан; а доцније се њима испуни сав теснац у коме је мртва вода; па је за 8-10 дана сва потпуно закрчен ледом. Вода тада почне нагло расти пред Казаном, а опадати испод њега; то подизање речног нивоа испред Казана производи поплаве у дунавској области испред теснаца. Простор, који захвата тако нагомилани лед обично захвата област Дунава од Казана до Плавишевице; кад је зима јача, он се пружа и до катаракте Јуц; на најјачим и најдуготрајнијим зимама он се пружа до Доњег Милановца, а врло ретко и до Свињице, поред све брзине воде код тог места. Нарочито је импозантан призор кад та огромна маса леда крене у време кад мразеви попусте и лед се почне лагано топити. Санте се, потискиване једна од друге, стану колоботати, превртати, једна другу најашавати, једна другој подилазити, крхати се. Читаве куле од наторлашеног леда стану се међу собом сударати, ломити се и праском обарати, а при том се цела ледена маса лагано креће низ реку у томе хаосу. Величанствени призор праћен је великом лупњавом, праском, буком, тутњавом и шкрипањем, и ко га је једом у животу видео, остаће увек под утисцима које је добио. А сав тај хаос има за ђердапске рибаре ту корисну страну, што истерује на чистину рибу из њених скровишта у којима, већином у гомилама, проводи зимске студене дане. То су рибари од вјакада искоришћавали, па и данас искоришћавају, ловећи својим лапташима или балачким прећама у тај мах невероватне количине крупне и ситне рибе. Једна количиналеда; несразмерно мала према оној што закрчује Казан, образује се испод излаза из теснаца, креће се низводно, пролази Текију, наилази на Сип и задржи се на стенама Великог Ђердапа, нарочито на Прегради где се наслаже и образује другу ледену барикаду. Али то се дешава само при најјачим зимама, кад се образује још и неколико мањих, локалних таквих барикада на појединим местима, па и те барикаде

утичу на промене воденог нивоа. Такав је н.пр. случај код катаракта Козла- Дојке, код стена Пјатра- Лунга, код стена Биволи и код катаракта Излаз Тахталија. Пошто се лед најпре задржи над врховима зашиљених подводних стена, то кад су ове одмах испод површине воде, а невидљиве су, рибари по месту где запазе да лед стоји распознају да се ту мора налазити врх какве стене, ухвате спрам тога места белегу на обали и упамте га да не би цепали своје мреже при риболову у близини таквих места. Пре регулације Ђердапа лед се готово сваке године задржавао код Гребена, а нарочито на великој подвосној сени Вран. То је спречавало слободан ток воде, па се ова због смањене брзине лако ледила и гомилањем леда стварале ледене барикаде. Од како је Гребен приликом регулације зарубљен и Дунав на томе месту проширен, на Врану се више не стварају такве барикаде и Дунав туда пролази несметано. Лева обала Дунава код Оршаве једина је област Ђердапског Дунава на коју је ударају санте при шаријажи. И при најјачим шатијажама у ту област допиру само мање масе леда, потискиване у страну од великих компактних ледених маса. То има свога значаја и за бродарска предузећа и за рибарство у тој области Дунава." (Петровић 1941, 34-36). Доњомилановачки, голубачки и текијски рибари оптимално су искоришћавали кретање леда за богат улов. Ово је сцена из лова у теснацу испод стене Бабакај: "Лед, путујући из дунавске области више теснаца, наилази на овај и ту се загуши; потискујући једна другу, санте се пењу једна на другу, тако да се образују читави ледени стубови. Ти стубови, услед своје тежине, тону; друге санте прелазе преко њих, најашавају се и својом тежином чине да гомила све више тоне и да на многим местима допре чак до речног дна. Кад се затим лед у теснацу, услед сунчане топлоте и механичке снаге других санти што га потискују, почне топити, прскати, комадати се, сва ледена маса крене низ воду. Стубови леда парају речно дно, истерују и крупну и ситну рибу из њених лежишта, а у исто време и муте воду парајући блатно и песковито дно. Риба се тада одигне са дна и расплашена узбуни се по тој мутној води. Тај моменат жељно ишчекују рибари са спремним лапташима или балачким прећама, па пловећи одмах за ледом, или и између санти, вуку своје мреже. Лов је кашто тако обилан, да се прећа цепа под притиском рибе. Нарочито се у таквим приликама изобилно хвата крупан сом, који се као клада ваља у прећи за време док се ова вуче по дну" (Петровић 1941, 96-97).

У новијој историји ђердапски лед највише је спомињан као могући разлог неуспеха подухвата спашавања јеврејских избеглица које су пред нацизмом бежале Дунавом ка Црном мору на југословенском броду *"Краљица Марија"* децембра 1939.г. (Јаковљевић 2005). Посматрано према правцу кретања *"Краљице Марије"*, ђердапски део Дунава подложан стварању несавладивих ледених наслага, прећен је у једном дану, а то искључује или знатно умањује опасност да ће "због навале леда бити објективно немогуће наставити пу" (Гедаља 1958, 209). Ово стога што евентуална могућност да ће наслаге леда плутати низводно, укључујући ширење проблема леда на реон Прахова, не би чинила опасност таквом да буде подведена под категорију објективне немогућности пловидбе, како то Н. Б. Гедаља квалификује, а чије мишљење, наводећи лед као узроку задржавања *"Кладово Транспорта"* у Србији, дели др. Исак Амар, позивајући се на ту околност у одговору Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије на једну тужбу, достављеном Окружном суду Београд по предмету По. 76/41 21. марта 1941. године. У прилог нашој тези иде и чињеница потврђена у забелешци капетана *"Краљице Марије"* Стериоса Андруцоса од 02. 01. 1940. године, где на 7 степени целзијусових испод нуле, после дана у коме је температура била спала на 17, подеок,"лед иде 80", а он је успешно спроводио конвој шлепова са утовареним угљем на релацији од Прахова до Кладова. Уосталом, лед, према дневнику, није био

препрека да Андруцос бродом *"Милош Обилић"* од 25. 12. 1939. до прекоманде 4. 1. 1940. врши комерцијалну пловидбу на релацијама Кладово-Текија и Кладово-Прахово. Важним за оцену временских прилика као једног, не и јединог, лимитирајућег фактора за остварење плана о даљој пловидби од Прахова ка Црном мору, сматрамо ажурну евиденцију Капетаније пристаништа Прахово о стању воде и атмосферским приликама током децембра 1939. и јануара 1940. године. Тако за 17. 12. 1939. године имамо податке да водостај код Прахова износи 586, а облачно време регистровано тога дана задржава се све до 22. 12. када је почела да дува кошава. Следећа три дана је ведро, 26. 12. облачно а 27. 12. облачно са снегом. Тек 29. 12, први пут од дана када је „Краљица Марија“ пристигла у Прахово са јеврејским избеглицама појавио се лед на Дунаву и то са 40% залеђености воде. Наредног датума, пошто је дувао горњак, има 70% леда, какво је стање и последњег дана године 1939. Првог јануара 1940. је магла са снегом и 80% леда на Дунаву, да би већ 2. 01. лед почео да се смањује – 75%. Ледени покривач реке кулминацију достиже у дане 10. 01. – 13. 01, 15. 01. и 21. 01. 1940. године, када је регистровано да покрива 90% површине воде. Али, било је и дана у јануару 1940. у којима је ледени слој покривао свега 5% – 6. и 7. 01, односно 10% 18. 01, или 15% – 5. 01 и 8. 01. 1940. године. Из истог извора сазнајемо да је водостај са 586 цм 17. 12. 1939. г. код Прахова спао на 486 цм 31. 12. 1939. године, да би јануара 1940. године имао највиши ниво 440 (1. 1. 1940. г.), а чак девет дана био је испод 100 цм. У том контексту треба посматрати евентуалне услове за пловидбу, имајући у виду да стање водостаја полази од нулте тачке као најнижег нивоа реке у последњих стотину година. Обзиром на то, као и околности да је магла регистрована само 1. 1. 1940. године, а било је свега седам дана са снежним падавинама, могло би се рећи да временске прилике нису биле непремостиве, нарочито не у једном дужем интервалу. Стање у документима Капетаније гласи: Дневник стања воде и времена за 1939. годину, децембар месец- 17. 12. стање воде код Прахова 586, пораст воде +15, атмосферске прилике – облачно; 18. 12. – стање воде 588, облачно, 18. 12. стање воде 588, облачно, 19. 12. стање воде 582, облачно, 20. 12. стање воде 575, облачно, 22. 12, стање воде 570, кошава, 23. 12. стање воде 556, ведро, 24. 12. стање воде 548, ведро, 25. 12. стање воде 545, ведро, 26. 12. стање воде 542, облачно, 27. 12. стање воде 540, облачно са снегом, 28. 12. стање воде 534, ветар, 29. 12. 1939 стање воде 520, снег – 40% леда на Дунаву, 30. 12. стање воде 505, горњак – 70% леда. Дневник Капетаније за 1940. годину: 1. 1. стање воде 440, магла са снегом – леда 80%, 2. 2. стање воде 397, облачно са ветром – леда 75%, 3. 1. стање воде 332, ведро – леда 40%, 4. 1. стање воде 280, облачно – леда 75%, 5. 1. стање воде 243, облачно – леда 15%, 6. 1. стање воде 223, облачно – леда 5%, 7. 1. стање воде 217, облачно – леда 5%, 8. 1. стање воде 212, леда – 15%, 9. 1. стање воде 204, облачно, леда – 40%, 10. 1. стање воде 204 / узводно: код Дренкове свега 34, код Оршаве 106/, облачно, леда – 90%, 11. 1. стање воде 197 /Дренкова:22, Оршава:88/ облачно, лед – 90 %, 12. 1. стање воде 188 /Дренкова: минус 8, Оршава:84/, ведро, лед – 90%, 13. 1. стање воде 177 /Дренкова:8, Оршава:82/, ведро, лед – 90%, 14. 1. стање воде 134, ведро, лед – 70%, 15. 1. стање воде 96, ведро, лед – 90%, 16. 1. стање воде 86, ведро, лед – 50%, 17. 1. стање воде 96, ведро, лед – 40%, 18. 1. стање воде 102, облачно са снегом, леда – 10%, 19. 1. стање воде 102, облачно са снегом, леда – 20%, 20. 1. 1940, стање воде 100, облачно са снегом, леда – 30%, 21. 1. стање воде 96, облачно са снегом, лед – 90%, 22. 1. стање воде 89, облачно, лед – 70%, 23. 1. стање воде 80, облачно, лед – 70%, 24. 1. стање воде 80, облачно, лед – 20%, 25. 1. стање воде 90, облачно, лед – 20%, 26. 1. стање воде 102, облачно, лед – 5%, 27. 1. стање воде 102, облачно, нема леда, 28. 1. стање воде 101, облачно, нема леда, 29. 1. стање воде 99, облачно, нема леда, 30. 1. стање воде 114, ведро са ветром, леда – 30% и 31. 1. 1940. године стање воде 129, облачно, леда 40%. Ове информације сматрамо нарочито значајним јер по констатацији

из књиге Габриеле Андерл и Валтера Маношека, Неуспело бекство – јеврејски "Кладово транспор" на путу за Палестину 1939-1942 (2004, 56) "о ограничењу бродског саобраћаја на доњем току Дунава (од Кладова низводно) не постоје подаци" Како било, јеврејски изганици били су принуђени 9 месеци прповести у Кладову. Лед им је понекад био и савезник, што бележи Роз Џекобс, изасланица америчко- јеврејске женске организације *"Хадаса"*: "Да би се дошло до најближег телефона, једине поуздане везе са Београдом, требало је прећи по леду одстојање од 8 миља. До румунског града Турн- Северина могло би се доћи за време зиме само саоницама, а после отапања леда за пола сата путовања моторним чамцем" (Андерл-Маношек 2004, 97). Њу савременик и актер збивања у Кладову Нафтали Бата Гедаља у дневничком запису "'Мали Рами" спомиње под именом *Jakobsohn*, а на основу његове констатације да се догађај одвођења малог болесника Рамија Вајзера на хируршку интервенцију у Тур Северин преко полусмрзнуте реке реморкером "Кајмакчалан" којим је управљао Стеван Петеј "док су огромне санте леда тупо ударале у утробу брода", збио пар дана после њеног доласка у Кладово "преко залеђеног Дунава" средином марта 1940, сазнајемо да је те године зима била врло оштра и хладна. (Гедљаља 1940, 7). Хроничар време у Кладову током марта описује као "неиздржљиво хладно... пуцао је снег под ногама... зимовник је пун санти леда и снега (Гедља 1940, 1-2). Тој хладноћи међутим, могло се захвалити да није избила нека опасна епидемија међу хиљаду људи смештених на три брода у кладовском зимовнику (Андерл Маношек 2004, 106). Ледени слој Дунава као мост спасења, километрима узводно од Ђердапа, присутан је у случају бекства двоје јеврејске деце 31.12.1941.г. Хенријета Кахан Орсини, имала је 9 година, рођена 1932. у Славонском Броду, у рабинској породици, од оца Самуила и мајке Регине. Дамир Кахан, био је стар 7 година, рођен 1934. у Липику, од оца Самуила и мајке Регине: "Одвајање мог брата Дамира и мене од наших правих родитеља, крајем 1941, било је ужасно. На растанку, породица је стајала нема, без суза и без речи. Отишли смо свако на своју страну, знајући да је то растанак заувек, да идемо на пут без повратка, да свако од нас има карту у једном правцу. Да би макар спасао децу, отац је једној породици платио 100.000 златних динара за прибављање лажних докумената на име Олга и Дамјан Косић и пребацивање брата и мене у Нови Сад, где је требало да нас она преда нашим рођацима. Та госпођа била је Српкиња и звала се Вида Петровић. Њена кћерка била је удата за чувеног зликовца Бећаревића, припадника Специјалне полиције. Уместо да нас преда фамилији, она нас је 31.децембра 1941. године довела до Петроварадина и ту нас оставила у хладној ноћи да сами и боси, нас двоје мале деце прећемо преко залеђеног Дунава. Никад нисмо сазнали зашто је тако поступила. На другој страни сечекала нас је тетка и онако промрзле одвела својој кући" (Кахан Орсини 2005, 313-317).

Након Другог светског рата Југословенска народна армија имала је важну улогу у разбијању дебелих ледених наслега на ђердапском делу Дунава. У књизи Маринка Пауновића *"Ђердап и Тимочка крајина"* објављено је неколико упечатљивих фотографија о томе са пратећим коментарима: "Ледена баријера на Ђердапу... Да би се избегле катастрофе од гомилања леда на Ђердапу и дошло до нормалног протока воде, сваке године војска минира и разбија компактност леднеих санти... Минирање леда на Ђердапу" (1970, 543-545). Београдска *"Политика"* 22.1.1966.године објавила је текст под насловом *Двадесетак километара Ђердапа под ледом, кроз Ђердап све теже*: "Ледене санте које Дунав носи из горњег тока, гомилају се у Ђердапу, и већ су 'загушиле' Казан, најдужи део клисуре. Блокови леда се 'лепе' један за други, а и за обале, и сварају чврсту, непокретну ледену масу која се протеже од Казана на двадесетак километара узводно. Због овог огромног 'леденог џепа' у Казану, веома је

успорено протицање воде кроз Ђердап, па Доњем Милановцу, и другим насељима узводно од ђердапског теснаца, прети озбиљна опасност од поплаве. –Срећа је за Доњи Милановац што је лед, који се нагомилао на Дунаву код Богојева, знатно успорио притицае воде у Ђердап. Али, ако се, због температуре, лед код Богојева отопи пре леда на Ђердапу, нагли надолазак задржане воде довешће до поплава,- рекао нам је Александар Југовић, шеф ђердапске речне пловидбе у Текији. Ради заштите ђердапског сектора од поплава, поред југословенског штаба за одбрану од поплава, биће образована и једна мешовита румунско- југословенска комисија, која ће доносити и одлуке о евентуалном минирању леденог покривача у Ђердапу". "Филмске новости" приказиване као журнали пре почетак биоскопских представа садржали су мноштво репортажа о активностим војске на пробијању леда у Ђердапској клисури. У филмском запису М.Марјановића *"Две обале"* приказани су хеликоптери ЈНА како допремају тоне експлозива негде између Доњег Милановца и Голупца, одакле војници на леђима носе мине у дрвеним сандуцима и по 30 км уским путем усеченим у стену још од стране Трајанових легионара, да би их положили на места минирања. Исте активности спроводила је и румунска армија у својој зони одговорности.

И у животима обичних људи овога краја залеђени Дунав био је много више од климатске појаве. У својим сећањима текијски лоц Миодраг Текелеровић и његова супруга Јулка наводе: "Венчали смо се 1943. године. Ето у браку смо 65 година!- истиче Јулка. –Уз свадбу, хоћемо и музику- надовезује се Миодраг. –Каже немачки командант Najn, her Tekelerevic! Немачки војници ггину, музика може само у црквеном вдоришту и у кући...Руси згазили Немце 1944. Миодраг отишао у партизане. –Замрзао се Дунав 1946. Године, два метра дебео лед код Текије- наставља Текелеровић. –Нешто ми дошло жао што на свадби поштено коло нисмо заиграли. Најмимо ти ми музиканте и- на сред Дунава. У колу на леду 500 душа, тресе "моравац"! То нам је била друга свадба. До краја седамдесетих година на крајњем делу Ђердапа, у Кладову, већим делом зиме огромна бара између насеља Пемци и Рибарске улице била је под ледом, из којег су извиривала стамена тополова стабла. Сличуге су прављене од комада дрвета са уметнутом пуном жицом и канапом као пертлама- надоградња за стандардне цокуле; палице начињене од комада закривљених грана, пакови кутијице за ималин попуњене каменом. Хокеј на леду био је омиљени спорт кладовске деце.

Нова времена заробила су снагу велике реке моћном бетонском браном код Кладова, залеђујући необуздану водену силу на месту Гвоздених Врата- Ђердапа. Пре изградње хидроенергетског и пловидбеног система, до раних седамдесетих година двадесетог века, лед је био саставни део привредних па и животних активности на Ђердапу. У просеку је Дунав на овом сектору био окован 44 дана, период од друге половине децембра до краја марта (Пауновић, 1970, 537). Замрзнута вода у Казану достизала је десет и више метара дебљине, а дужином се простирала и по педесетак километара. Са том ситуацијом била су скопчана и велика изливања реке, поплавни таласи који су огромне размере попримили у три наврата после Другог светског рата (Пауновић, 538).

Конвенцијом југословенске и румунске владе од 1998.г. "о одржавању ХЕПС Ђердап 1 и Ђердап 2" регулисано је поступање двеју страна при одбрани од леда и ледених поплава. У циљу спречавања штетних последица услед нагомилавања леда у акумулационим језерима уређено је варирање нивоа горње воде на бранама оба система у ситуацијама када се тако може извршити разбијање и евакуација леда или спречавање настанка ледених чепова; интервенција ледоломаца ради спречавања стварања ледених чепова с тим да, изузев у екстремним

ситуацијама када дејствују заједно, југословенска страна специјалним бродовима делује на Дунаву узводно од ушћа Нере а румунска на сектору између Ђердапа 2 у ушћа Нере.

Данас је на Ђердапу у конвенционалном говору лед присутан у изразима за ледене: поглед, чај, коцке/десерт/, ветар, кишу; поледицу на магистрали уз десну обалу велике реке, коцкице у жестоком пићу и облогама за санирање спортских повреда... ледоломац, ледомат, ледено доба. Развој науке, технике, индустрије и већи друштвени стандард значај и појавне облике леда маргинализовали су до мере стилских фигура или *ситница што живот зраче*.

Литература

-Данте Алигијери, *Пакао*, "Просвета" Београд 2007, превод Миховил Комбол

-Габриеле Андерл и Валтер Маношек, *Неуспело бекство – јеврејски "Кладово транспорт" на путу за Палестину 1939-1942*, Јеврејски историјски музеј Београд 2004.г

-Франц Бабингер *Мехмед Освајач и његово доба*, Матица српска Нови Сад 1968.г.

-Матија Бан, *Живот мајора Мише Анастасијевића*, Гласник Српског ученог друштва, књ.71, Београд 1890.г.

-Нафтали Б. Гедаља, *Два цара и једна краљица*, Јеврејски алманах 1957-1958, Београд

-Едвард Гибон, *Опадање и пропаст Римског царства*, Досије Београд 1998.г.

-Бранислав Глигоријевић, *Кладово и околина између два светска рата*, Историјски архив Неготин 1999.г.

-Ненад Војиновић, *Ђорђе Станојевић, биографија једог научника*, Историјски архив Неготин 2015

-Радоје Зечевић, *Бродарство и царина на Дунаву*, Институт за међународну политику и привреду Београд 2004.г.

- Радоје Зечевић, *Ђердапска догађања, поуке за будућност*, Институт за међународну политику и привреду Београд 2007.г.

-Ранко Јаковљевић, *Јеврески код*, "Беокњига" Београд 2005.г.

-Гордана Каровић,Капетани река и мора- Србија и Бока Которска, каталог, Музеј науке и технике Београд 2012.г.

-Хенријета Кахан Орсини, књига *Ми смо преживели…Јевреји о Холокаусту*, књига 3, Савез Јеврејских општина Србије Београд 2005.

-Александра Миловановић (прир) *Протокол магистрата нахије Поречке 1828-1832*, Историјски архив Неготин 2012.г.

-Константин Михаиловић из Островице *Јаничарове успомене или Турска хроника*, Српска академија наука Београд Споменик CVII одељење друштвених наука Нова серија 9 Примљено на IV скупу Одељења друштвених наука, од 29. VI.1954

http://www.krajinaforce.com/dokumenti/Janicarove%20uspomene%20ili%20turska%20hronika%20Konstantin%20Mihailovic.pdf

-Михаило Петровић, Ђердапски риболови у прошлости и у садашњости, Српска краљевска академија, Српски етнографски зборник књига 57, друго оделење књига 24, Београд 1941.г.

-Маринко Пауновић, *Ђердап и Тимочка крајина*, "Биноза" Загреб 1970.г.

-Властимир Поповић *Вир гутао људе и лађе*, сведочанство лоца Миодрага Текелеровића "Вечерње новости" Београд, 24.јануар 2009.г, новински чланак

http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/reportaze/aktuelno.293.html:230768-Vir-gutao-ljude-i-ladje

Ђорђе Станојевић, Историја хладноће Министарство народне привреде Београд 1909.г.

Elena Teodoreanu THE *LOWER DANUBE IN PAGES OF HISTORY AND LITERATURE*

http://www.limnology.ro/water2014/proceedings/76_Teodoreanu.pdf

ИЗВОРИ

-Писмо капетана Боже Радоничића Министарству финансија Кнежевине Србије, од 13.4.186, Архив Србије, ПФ 1863, 4- 84

-Дневник капетана Стериоса Андруцоса 1919-1940, збирка Данка Јовановића Кладово

-Архива Капетаније пристаништа Прахово о кретању бродова 1939-1940, несистематизована грађа; Дневник стања воде и времена за 1939.г.

-Дневничке забелешке из Кладова 1940 Нафтали Бате Гедаље, рукопис под насловом *"Мали Рами"* у поседу Весне Лукић Универзитет у Бристолу

-Судски спор Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије и браће Јоцковић

Окружни суд Београд по предмету По. 76/41, 21. марта 1941, документација Јеврејског историјског музеја Београд

-Београдска "Политика" од 22.1.1966.г.

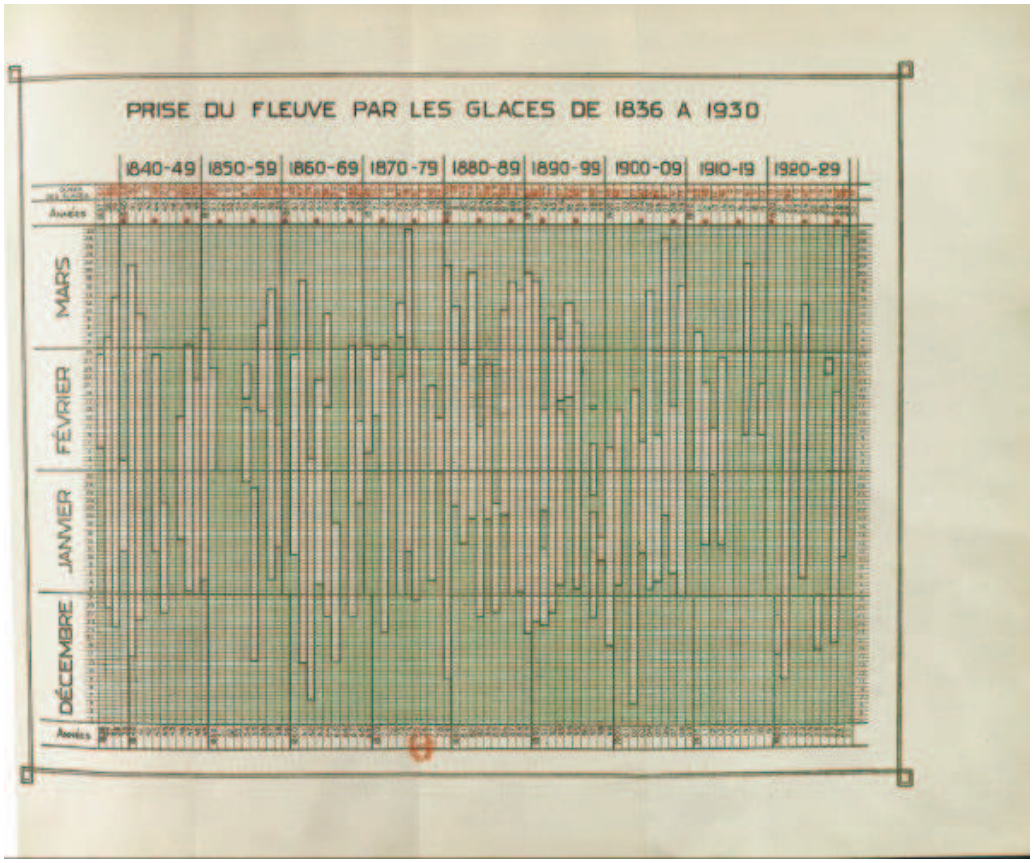

https://mistereledunarii.wordpress.com/2012/01/27/oglinda-de-gheata-a-dunarii

1.

KONVENCIJA
IZMEĐU SAVEZNE VLADE SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE I VLADE RUMUNIJE O EKSPLOATACIJI I ODRŽAVANJU HIDROENERGETSKIH I PLOVIDBENIH SISTEMA ĐERDAP I I ĐERDAP II

IV ODBRANA OD LEDA I VELIKIH VODA

Član 22

1. Oba investitora će svoje obaveze u vezi sprečavanja štetnih posledica koje bi mogle nastati nagomilavanjem leda u akumulacionim jezerima Sistema Đerdap I i Sistema Đerdap II, izvršavati na sledeći način:

a) variranjem nivoa gornje vode na branama oba sistema, onda kada to može da doprinese razbijanju i evakuaciji leda ili sprečavanju stvaranja ledenih čepova;

b) intervencijama ledolomaca radi sprečavanja stvaranja ledenih čepova.

2. Investitori će poštovati dnevne planove odbrane od leda koje utvrđuje Zajednički štab za odbranu od leda i ledenih poplava, na osnovu generalnog plana koji sačinjava ZOK, u skladu sa članom 4. tačka 1. pod e) ove konvencije, a kojim se bliže određuju i zone dejstva ledolomaca zavisno od pojava leda i stvaranja ledenih čepova u akumulacionim jezerima.

3. Investitori će intervenisati potrebnim ledolomcima na sledećim sektorima:

a) jugoslovenski investitor na sektoru Dunava uzvodno od ušća Nere do granica akumulacionog jezera koje je utvrdila Mešovita komisija (Prilog 3. ove konvencije);

b) rumunski investitor na sektoru Dunava između glavnog objekta Sistema Đerdap II i ušća Nere.

U hitnim slučajevima, na osnovu odluke Zajedničkog štaba za odbranu od leda i ledenih poplava, ledolomci će intervenisati i zajedno, bez obzira na ovu podelu po sektorima.

4. Radi izvršenja obaveza predviđenih u tački 1. pod b) ovog člana, svaki investitor će, do kraja 2000. godine, obezbediti po dva ledolomca odgovarajuće snage, sposobna da spreče nagomilavanje leda, odnosno da rade u ledu debljine najmanje 0,5 m.

Detaljne karakteristike ledolomaca utvrdiće se glavnim projektom koji će investitori izraditi do kraja 1998. godine, a usvojiti do kraja 1999. godine.

Investitori će posle završetka svake sezone odbrane od leda, podnositi zajednički izveštaj Mešovitoj komisiji sa predlozima za povećanje efikasnosti odbrane od leda.

Na osnovu zajedničkih studija i ocena efikasnosti odbrane od leda, investitori će predlagati Mešovitoj komisiji da odobri eventualno povećanje broja ledolomaca radi ispunjavanja obaveza predviđenih ovim članom.

Do izgradnje potrebnog broja ledolomaca, svaki investitor je dužan da, u periodima odbrane od leda, obezbedi plovila i druga sredstva u dovoljnom broju, sposobna za izvršavanje obaveza iz ovog člana.

5. Svaki investitor će snositi troškove potrebne za ispunjenje svojih obaveza predviđenih ovim članom.

Član 23

1. U slučaju kada se prema prognozi dotoka očekuju velike vode, investitori su obavezni da, u cilju sprečavanja šteta u priobalju, uzvodno i nizvodno od brana Sistema Đerdap I i Sistema Đerdap II, blagovremeno evakuišu vodu iz akumulacionih jezera u skladu sa dnevnim planovima, koje Zajednički štab za odbranu od poplava i velikih voda utvrđuje, na osnovu generalnog plana koji sačinjava ZOK, u skladu sa članom 4. tačka 1. pod f) ove konvencije.

Ako se ovim planovima drugačije ne predvidi, investitori će evakuisati vodu iz akumulacionog jezera Sistema Đerdap I u jednakim delovima, preko hidroagregata i

prelivenih polja brana, a iz akumulacionog jezera Sistema Đerdap II, u skladu sa članom 9. tačka 3. ove konvencije.

2. Konkretni zadaci ZDSE u izvršenju obaveza iz tačke 1. ovog člana, zadaci koji proističu iz dnevnih planova za odbranu od poplava, kao i iz odluka zajedničkog štaba za odbranu od poplava i velikih voda, utvrdiće se Pravilnikom ZDSE.

3. Štete koje nastanu u priobalju ili kod trećih lica, kao i posledica toga što jedan od investitora nije poštovao obaveze iz tačke 1. ili tačke 2. ovog člana, snosi investitor koji nije poštovao dogovoreni plan evakuacije velikih voda.

4. Štete koje nastanu u priobalju ili kod trećih lica nizvodno od Sistema Đerdap II, zbog toga što jedan od investitora nije poštovao dnevni plan rada predviđen u članu 12. tačka 1. ove konvencije i time izazvao varijacije nivoa Dunava kod ušća Timoka veće od onih koje su dozvoljene po članu 9. tačka 4. ove konvencije, snosi investitor koji nije poštovao dnevni plan rada.

*Sl.list SFRJ Međunarodni ugovori, br.7/98: Zakon o potvrđivanju konvencije između Savezne vlade Republike Jugoslavije i Vlade Rumunije o eksploataciji i održavanju hidroenergetskih I plovidbenih sistema Đerdap I i Đerdap II

http://demo.paragraf.rs/combined/Old/t/t2006_03/t03_0112.htm

2. Лед на Дунаву код Кладова, фотографија Ратка Ивановића 2012.г.

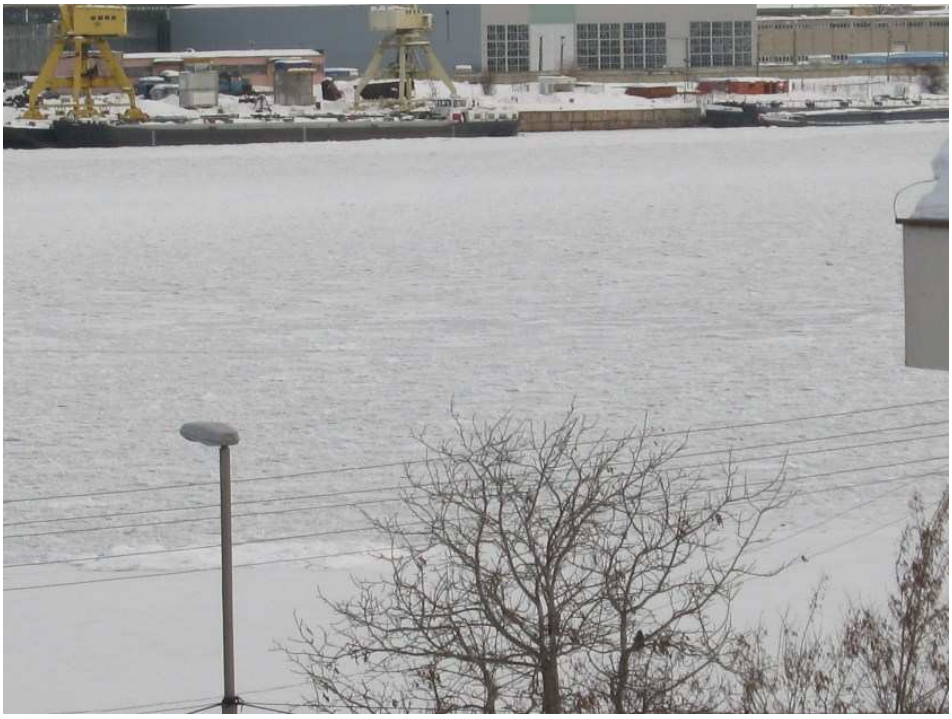

3.Лед на Дунаву код Милутиновца, фотографија Ратка Ивановића 2012.г.

4. Лед у уметности: Залеђено језеро Сува у Јапану, цртеж

http://www.newsweek.rs/nauka-tehnika/74169-japanski-svestenici-700-godina-pratili-topljenje-leda-evo-da-li-je-bilo-klimatskih-promena.html

5.Тестера за сечење леда на рекама, 20.век Музеј науке и технике Београд

http://akademskikrug.rs/golupcem-jos-sibaju-vetrovi/

Голубачки град

СА ЖИГОМ КЛАДОВА

АПСТРАКТ: *Овај рад за предмет има приказ дешавања на подручју Кладова у време сукоба КПСССР и КПЈ, претежно на основу докумената Обласног комитета КПС Зајечар и приватних архивских збирки*

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *комунизам, резолуција, Инфортбиро, монархија, казна, инцидент, односи*

Мада је почела изграђивати своје државно уређење и привредни ситем по угледу на СССР, ослањајући се на садржину споразума са Јалте по којем су код ње интересне сфере између Истока и Запада подељене на равне части, Југославија је с краја 1947. године постала предметом Стаљинових претензија за потпуним овладавањем политичким, војним и економским притисцима. Озбиљни покушај привредног потчињавања СССР-у представљала је жеља за оснивањем читавог низа мешовитих југословенско совјетских акционарских друштава у стратешки најважнијим индустријским гранама, но преговори су резултирали тек оснивањем пар њих, поред осталог и ЈУСПАД- *Југословенско совјетског дунавског паробродског акционарског друштва* по билатералном споразуму двеју влада од 4.2.1947.г. За саобраћајно-наутичка питања у ђердапском сектору убрзо су издата посебна упутства референту Стериосу Андруцосу, директно подређеном начелнику службе експлоатације. Попут

начина на који је југословенске перспективе схватао део руске емиграције у Србији само две деценије раније, и актуелно совјетско руководство изнело је став да би се придружењем Бугарској југословенко друштво понајбоље уклопило у интересе "великог брата". Одбијање врха КПЈ да државу приведе Стаљиновој управи дочекано је ставом Централног комитета Совјетске комунистичке партије од 27.3.1948.г, између осталог израженим кроз тврдње о скретању с пута пролетерске револуције "у југословенској партији не осећа дух класне борбе; пораст капиталистичких елемената на селу а и у граду иде пуним кораком, руководство Партије не предузима мере да би ограничило капиталистичке елементе, а у влади се налазе енглески шпијуни, укључујући Владимира Велебита" (Биланџић 1979, 154-155). Информбиро је 28.6.1948.г. оценио како је КПЈ искључила себе из породице братских комунистичких партија, што је био повод сазивању конгреса КПЈ чијом Резолуцијом о односу према Информбироу се не прихвата искључење из међународне комунистичке организације, уважавајући Стаљинову тезу о биполарном свету, с једне стране империјализам са САД на челу и њему супротстављени демократски блок предвођен СССР-ом, уз величање СССР-а и његовог вође, коме се са митинга шаљу телеграми пуни израза оданости комунистичкој идеји. Криза ипак ескалира и у лето 1949. године на подручју Југославије ухапшена је већа група совјетских агената од којих су један део чинили бивши белогардејци-емигранти у Србији. После нове резолуције Информбироа од 29.11. 1949. године, југословенско- совјетски сукоб попримио је димензије прикривеног рата.

Реон Кладова био је веома погодан за илегалне преласке државне границе па се један број особа привржених политици КП СССР-а одлучио да на тај начин илегално пређе на подручје под контролом тзв. Источног блока. Међу најпознатијима који су у науму успели спада букурештански дописник београдске *Политике* Милан Петровић. Он је дуго година уређивао пропагандни програм ИБ-а, емитован из Букурешта на српском језику. Други познати пребег, Кладовљанин Ђуро Милоњић, успео је да оствари каријеру озбиљног научног радника на Универзитету у Софији: Милонич, Джуро Философските възгледи на Васо Пелагич, Т. XV, 1968, с. 281-309 /Рез. на рус. и нем. ез./; Критика на емпириорациоанлизма на Бранислав Петрониевич; Бугарска академија наука Институт за филозофију Софија 1977... Срби који су живели у румунском Подунављу- припадници нације супротстављене политици Источног блока, излагани су мучењима, кажњавањима, понижењима најтеже врсте, на сличан начин као Срби у Југославији који су били привржени политици СССР-а или Власи било да су просовјетски или промонархистички настројени. По сведочењу Борислава Масутија из Турну Северина, његов деда Бора је 1948.г. провео шест месеци у затвору као "непријатељ режима", његова породица исељена је из куће у Соколовици /"због војних потреба"- претворена у војну граничну постају/. Убрзо су депортовани у *румунски Сибир*- Бараган. По враћању из Барагана у Соколовицу, Масутијев деда је 1957.г. осуђен на десетогодишњу затворску казну као противник режима у режираном процесу са троје лажних сведока- бившим суседима.

Било је пуно пребега из земаља Источног блока у Југославију а маркантним се чине бекства војних пилота са летелицама. Тако је 13.марта 1952. на земунски аеродром приспео авион румунског војног ваздухопловства *Хенкел* 111 –АГ-58 са политичким комесаром 17. Бомбардерског пука. 5.јула 1952 код Петровца на Млави слетела су два *Месершмита* Бф 108 Но.319 и 363 из 180 Ловачког пука румунског војног ваздухопловства.

По узору на Совјете, и Румуни су се активно укључили у провокације југословенске стране. Низ њихових противправних поступака наведен је у новинском тексту у београдској "Борби" од 17.априла 1949.г. Међу особама изложеним тортури од стране румунске тајне полиције, налазио се и Иван Брозина, службеник ђердапске администрације, тек после седам месеци "истражног" затвора изведен пред суд, где је ослобођен оптужбе а румунска страна га протерала крајем марта те године (Дедијер 1979, 144). Други инцидентни случај забележен је исте године када је на редара брода *Вашкапу* Радивоја Јоновића, са осматрачнице граничне страже пуцано приликом пристајања пловила на румунској обали (Гулић 2012, 337). У односу на мешовито совјетско југословенско дунавско паробродско акционарско друштво, 31.8.1949.г. две владе сачиниле су Протокол о ликвидацији ЈУСПАД-а уз веома велике финансијске обавезе југословенске стране које је промптно требало измирити. Већ 1.11.1949 Министарство саобраћаја ФНРЈ решењем 10561 преузело је из ЈУСПАД-а двојицу Кладовљана: старијег капетана унутрашње пловидбе Стериоса Андруцоса и књиговођу финансијске струке Илију Ђордића, који су премештени у Главну дирекцију ЈДРБ.

Према дискусији Добривоја Радосављевића Бобија на Првој обласној партијској конференцији Тимочке области 5.7.1949, Информбиро је настојао и мерама економског притиска утицати на дестабилизацију политичких прилика у земљи- "после резолуције ИБ спречен нам је увоз нафте из Румуније. Након десет дана нафту коју је требало да Румунија испоручи нама, купили смо од Италије /којој су нафту дали Румуни под условом да нипошто Италија не да нама ту нафту/. Значи уместо да испуњава уговор са социјалистичком Југославијом, Румунија по диктату СССР-а даје нафту капиталистичкој Италији... Када ни привредна блокада није успела, прешло се на директне провокације, на граничне инциденте итд." (Митровић-Поповић 2012, 31). Са циљем "сузбијања информбировских штеточинских елемената у неким партијским организацијама" Централни комитет КПС је био упутио у Тимочку област и срезове руководеће кадрове из других крајева земље. Страхиња Поповић и Момчило Митровић пронашли су да су кадрови упућени из Војводине, срезова на југу Србије и пожаревачког краја, и то: Степановић Милан- *Матроз*, Бјелобаба Драган- *Црвени*, Шербановић Паун, Дукић Ђура, Станишић Станко, Филипин Душан, Деспотовић Јован. Бјелобаба Данило, Степановић Никола, Динић Милован, Јововић Марко, Перић Боривоје, Вуковић Чедомир, Савић Животије- *Срба*, Радуловић Миодраг- *Марко*, Микосавић Гојко, Николић Рајко, Анђелиновић Драгомир- *Гоша*, Глиша Пејак.... Станко Станишић одмах је распоређен у Кладово (2012, 42). Ситуација је била алармантна на подручју кључког среза, где је дошло до "колебања и изјашњавања за резолуцију ИБ", између осталог, и од стране високопозиционираних чланова партије.

За то је углавном кривљен секретар среског комитета Драгољуб Радојевић *Јова*, носилац "Партизанске споменице 1941" јер је "негативно утицао на друге чланове комитета" (Митровић- Поповић, 56). "Најдрастичније је било код Среског комитета КПС среза кључког, где је скоро дошло до распада партијске организације. Брзом интервенцијом ЦККПС смењен је сресни комитет а његови чланови искључени из партије, од којих су неки и ухапшени. Партијска организација у вароши Кладово је распуштена док су се партијске организације у селима среза кључког у већини изјасниле против резолуције ИБ" (Митровић- Поповић 56). Годишњи извештај Обласног комитета КПС Тимочке области за 1949, има одредницу: "Како су се среска руководства односила према непријатељском раду информбироваца види се из упоређења броја партијски кажњених у току целе 1948. године само према мају и јуну 1949. У току читаве 1948. кажњено је свега разним партијским казнама 116, укључујући овде распуштене партијске организације у Кладову /месту/ од око 40 и још 40 кажњених у срезу Кладово, што значи да је у свим осталим срезовима /где је било колебања и непријатељског рада/ укупно кажњено мање од 40 лица. А само у мају и јуну 1949. кажњено је разним партијским казнама 84, и то најмање у кључком срезу- што свакако показује да су енергичне мере одмах у почетку у овом срезу биле позитивне" (Митровић- Поповић 58). Но ако се подаци о искључењим за 1949 упореде са бројем чланова у односним партијским оранизацијама, опет је Кладово у врху, будући да је кажњено 24,14% од укупног броја чланова КП 1949, иако је у другој години сукоба КПЈ и КПССР искључено тек 53 Кладовљана (Митровић Поповић 65). Цитирани документ у табеларним прегледима искључених и кажњених по комитетима и о социјалном саставу искључених наводи различите податке о броју "екскомуницираних" Кладовљана 1949- по првом прегледу то је 33 чланова, по другом- 53. Како табела о социјалној структури искључених има тачна рашчлањења на "раднике– сељаке, од којих сељака 17 из категорије сиромашних, 21 средњих и 5 имућних, исправан је податак о 53 искључених из партијске организације 1949, на шта упућује и у првој табели унет проценат искључених у односну на кажњене другом казнама /25/- 212% (Митровић Поповић 66). О размерама "кладовског случаја" сведоче и резултати истраживања Марка Лопушине публиковани у дигиталном издању "Уби ближњег свога" 2014.г: примећујући да је "највише удбаша- стаљиниста било у Сарајеву и Кладову" он наводи и податак да је се подручју целе Србије укупно 773 члана среских партијских одбора приклонило политици ИБ.

Историчар Милан Гулић сматра да је "притисак на источним ганицама Југославије /из Румуније и Бугарске/ био нарочито снажан, због чега је сасвим логично најтежа ситуација по броју присталица ИБ-а у НР Србији била у Зајечару, Бору, Неготину и Доњем Милановцу; у литератури се може наћи податак да се читав сресни комитет у Кладову изјаснио за ИБ; партијска организација у том месту је распуштена- 156 чланова је било кажњено, од којих 146 искључењем; након кладовског среза, по броју кажњених следили су зајечарски, крајински па борски, али је укупан број кажњених у ова три среза био мањи од броја у кладовском срезу" (2012, 313-314). Можемо се донекле сложити са тезом о значајном броју присталица резолуције ИБ уз границе Источне Србије, за шта је један од узрока "притисак споља", међутим из околности да

је седиште међународне организације за пловидбу Ђердапом било у регији Кладова и у суседној румунској Оршави, да су пилоти- спроводници бродова углавном били из тога краја, да је Сипски канал са локомотивском вучом у кључком срезу, да је већински део становништва среза, за разлику од других наведених средина, био влашки, што значи да су говорили језиком разумљивим на румунској страни, упражњавали сличну културу, делили сличне вредносне системе, да су румунска и српска краљевска продица биле у фамилијарним односима а гранични режим ранијег доба толико мек да није било препрека за интензивне комуникације, породичне, привредне, културне везе становништва двеју обала Дунава, следи да су све то фактори који су у битноме утицали на сложност опредељења и размишљања, на готово јединствени став о припадности новом социјалистичком међународном поретку, какав је заговарала и КП Југославије, значи и Србије, све до разлаза Тита и Стаљина. Парадоксално, југословенска комунистичка поратна пропаганда у корист братства са СССР-ом овде је имала већи одјек но у другим срединама и из разлога што је већинско несрпско становништво било предмет појачане агитације партијског руководства док су, с друге стране, етнички Срби имали разлога за стрепњу и раније услед Стаљинових резерви према њима као "хегемонистичкој нацији" која ремети токове револуционарних трендова.

Отуд и теже прилагођавање таквог становништва наглом заокрету у опредељењима југословенског и српског руководства. Наведеним околностима чини се разумљивијом чињеница да, иако је у Зајечару, Бору, Неготину и Зајечару било највише присталица ИБ, ипак је у Кладову кажњено више комуниста него у ова три среза заједно- и страх власти од лојалности Кладовљана СССР-у био је у тој сразмери присутнији у малој средини на североистоку земље. У збирци докумената *Настављање социјалистичке изградње у условима притиска социјалистичких земаља*, позивом на истраживање Драгана Марковића истим поводом а као коментар Резолуције заједничке седнице Савезног већа и Већа народа Народне скупштине ФНРЈ од 30.9.1948, унета је назнака: "У Србији је било тешко у Зајечару, Бору, Неготину, Доњем Милановцу. У Кладову ИБ-у је пришао сресни комитет КП, више партијских ћелија и део УДБ-е и Милиције".

Додатне информације о односу кладовских партијских кадрова према овом питању садржи *Извештај о раду кадровских оделења у неготинском, кључком и бољевачком срезу јуна 1950.г.* У њему је наведено да од 28 партијских секретара општинских партијских одбора, њих деветорица су се "колебали по питању резолуције ИБ, а до данас нису предузимане мере од стране среског комитета и кадровског одељења, да ли их треба заменити и ко би их могао заменити" (Митровић- Поповић 208). Обласни комитет КПС сагледавајући рад у 1950.г. нашао је и одређену дозу "сувишне самоуверености у погледу стања са информбироом. Као пример небудности послужио је случај у Кладову где је секретар комитета живео са женом информбировца који се налазио у затвору још од изласка резолуције. Док се о томе препричавало међу грађанима најмање је са тим био упознат комитет, сем двојице чланова, који су преко тога прелазили као да се ради о безначајној појави. Разуме се да је на тај начин читав комитет био демобилисан и према другим појавама и раду информбировских

елемената и групица којих је било у суду, повереништву унутрашњих послова, па чак и у УДБ-и" (Митровић- Поповић 326). Неби ли на делу исказали приврженост тековинама социјалистичке револуције, партијски кадрови дотле су ишли у крајност, верујући да тиме побољшавају ситуацију, да су на радне акције, поред уобичајених "кадрова" слали и инвалиде. У једном приказу радова на изградњи Новог Београда 1950 садржан је податак да је било случајева доласка омладинаца који нису имали ни 16 година -из Санског моста-, *или су слати омладинци без ноге или руке- овакве омладинце слао је сресни народни одбор Кладово*!

Зајечарски обласни комитет је 30.маја 1950 идентификовао "случај" ратне психозе у неким селима кључког среза које компликује "оживљавање и неких елемената на четничкој основи" (Митровић- Петровић 473). И приликом тагања за кадровима који се нису огрешили о партију у спору са Информбироом посебна пажња посвећивана је и најмањем знаку '"саосећања кандидата са анатемисаним комунистима". Једна илустрација таквог понашања садржана је у документу *"Допуна карактеристике за друга Душана Јаковљевића, члана бироа Сресног комитета (СК) КПС Кладово"* од 28.8.1949.г: "Као члан бироа СК-а прилично је напредовао а нарочито се запажа да се развија по државној линији на раду у Контролној комисији. Овом послу много више посвећује пажње него партијском раду и ту дужност више цени но организацију партијског рада у току месеца. Поред осталог, требало је да одржи састанак у две партијске организације по организационим питањима и питањима метода њиховог рада- он то није учинио, док је контроли више посветио пажње; овакве појаве биле су код њега и у другим месецима... По доласку из Југословенске армије имао је болећив и помирљив став према људима искљученим по резолуцији Имформбироа, на шта му је Сресни комитет указао, те се знатно поправио мада још увек се може видети у друштву са неким од њих и то више но иједан други члан Сресног комитета..*Допуну дао Станко Станишић, секретар Сресног комитета КПС.28.8.1949, Кладово"*

У извештају екипе ЦК СКС у саставу Душан Мугоша, Живан Пауновић, Младен Николић, Милка Петровић, Мирко Бабић и Живојин Ступаревић, са обиласка среза Кључког из јуна 1951, одељак "политичко стање у срезу" стоји уводно запажање: "Треба рећи да је ова партијска организација била распуштена после резолуције ИБ углавном бог непријатељског држања ондашњег Сресног комитета, који је свој утицај био пренео и на скоро све партијске организације у срезу" (Митровић-Поповић 2012, 474). Даље се наводи "иако је овај Срез гранични и настањен претежно влашким живљем, осећа се велика мржња према Румунима и према политици румунске владе; исто тако велика је мржња према Русима који су 1944. године у овом крају оставили врло рђав утисак, а и данас масе виде како Дунавом извлаче материјална добра из информбировских земаља; самим тим, постоје услови за развијање спремноси за одбрану земље" (Митровић-Поповић, 474). Али одмах након таквог закључка екипа ЦКСКС износи и примедбу како код већег дела маса постоји веровање да до рата уопште не може да дође; потцењују опасност информбировских земаља сем СССР, што утиче на демобилисање маса и стварање будности код партијске организације у односу на непријатеља; сам сресни комитет није том питању посветио потребну пажњу

(Митровић- Поповић 475). Посебно је указано да партијска организација на рад непријатеља не реагује брзо, уз навођење примера: "На наше стражаре у Текији су пуцали са румунске стране и партијска организација није на ово реаговала, већ се дозволило да масе тумаче како се ми плашимо, не смемо да одговоримо на пуцњеве. Уместо да је путем митинга и конференција раскринкан овај непријатељски гест... Исто тако зна се да су Руси отели неке наше бродове и префарбали, а и то је остало без ширег разјашњења" (Митровић- Поповић 475).

Проблем, везан за пропагандне активности у регији Кладова донекле је превазиђен инсталирањем јаких разгласних станица за реемитовање програма Радио Београда. Још средином 1951 екипа Централног комитета КПС обишавши кључки срез нашла је да сресни комитет није спољној пропаганди дао значај "који она заслужује у овом истуреном срезу; на обали Дунава нема одговарајућих парола; разгласна станица у Текији која треба да парира румунску пропаганду из Оршаве, нема одговарајући програм, често је у квару... СК није одредио човека способног да одржи ову станицу, других звучника на обали нема, док са румунске стране на неколико места дају честе емисије на нашем језику (Митровић Поповић, 475). Упозорење са врха наишло је на одјек и већ наредне године у Текији су инсталирани "из Београда" разгласна станица, звучници и појачала. Звучници су размештени по улицама насеља, а најјачи на обали Дунава, усмерени ка Румунији: један на пристаништу, један нешто узводно и трећи код зграде Ђердапске речне управе. Укључивани су ради преноса емисија на румунском језику али и вести на српском. Тако је више од две године Југославија одговарала на "радијске пропагандне провокације" из правца румунске Оршаве, преко пута Текије. Имајући у виду да се ради о регији која се граничи са Румунијом, чланицом тзв. Источног комунистичкох блока, затим велико сиромаштво, значајан проценат неписмености, мултикултуралност кроз призму да већина становништва за матерњи језик има влашки, радијски програми испоставили су се врло моћним средством информисања и пропаганде. Једна од румунских провокација у односу на дешавања на десној обали Дунава 1951.г. састојала се у покушају да се потопи кајак којим је на релацији Кожице- Кладово преношена *штафета младости* са рођенданским поздравима Јосипу Брозу Титу. Штафету је носио пилот Тома Јаковљевић, предводећи групу од 67 кајака кроз опасне ђердапске брзаке. На излазу из Сипског канала румунски бродови својим маневрима створили су огромне таласе. Кајак са штафетом се једног тренутка нашао под водом, али присебношћу и умећем Томе Јаковљевића штафета није потонула већ је успешно спроведена до Кладова.

У Кладову је 2.6.1951. одржан састанак екипе ЦККПС и сресног комитета кључког. Политичко стање у срезу описано је следећим речима: "Може се казати да код једног дела маса има страха од рата. Неки службеници Дунавске администрације шаљу своје породице из Текије... Народ овог среза у културном и просветном погледу прилично је заостао и погодан је за рад непријатеља." (Митровић Поповић 483). У то доба и југословенске власти сматрале су да се врше озбиљне припреме за оружану агресију од стране чланова тзв. Источног блока. Везано за реон ђердапског дела Дунава посебно се забрињавајућом чинила вест да се у бродоградилишту *1. мај* у Турну Северину

изграђују минополагачи и миноловци. Суочен са опашношћу директне совјетске војне интервенције према Југославији, Тито се досећа реактивирати енглески план од пре десетак година о дизању у ваздух ђердапске стене Штрбац чиме би се, скупа са још пар минерских подухвата, обезбедило изливање Дунава из Ђердапа и велика поплава размера потопа у Источној Србији и делу Војводине, довољни за спречавање продора руских тенкова у унутрашњост југословенског подручја. Премошћујући речи делом, хиљаде радника доведених за ту прилику из босанских врлети у уснулу варошицу Текију, под окриљем ноћи, у највећој тајности, месецима је радило на бушењу стена и уградњи експлозива, довољно снажног да измени земљопис Србије. На срећу, даљи развој ситуације показао је непотребним остварење плана о потапању дела југословенске територије. Чврст противуречни став "империјалистичког" блока, помоћ од стране САД, Велике Британије и Француске која је до 1954. досегла цифру од 500 милиона долара, уговор о војној сарадњи са западном алијансом из 1951, али и изражена спремност Југославије да се свим средствима одупре евентуалном нападу, одвратили су Стаљинов "демократски" блок од претензија према малој балканској републици. Петар Опачић пише да је припремама за "урушавање Ђердапа ради спречавања копненог напада непријатељских снага" руководио генерал Јован Вукотић, касније начелник Војноисторијског института; "за извршење тог пакленог плана ангажоване су инжењеријске јединице ЈНА, као и део доведеног становништва из Босне... међутим на тај катастрофални план, срећом по Србију, није спроведен, јер је изостала војна акција информбировских земаља на Југославију" (2011, 353). Новинар Борис Субашић у једном чланку 8.11.2015.г. изнео је тврдњу да је план о минирању Ђердапа био део стратегије промовисане од стране хрватских генарала чему се успротивио генерал Павле Јакшић износећи лично Титу своја уверавања- о непримерености таквог подухвата, што је било повод за његово деградирање и екскомуникацију.

Догађај који је унео немир у Кладово попут кажњавања 156 чланова комунистичке партије због оданости СССР-у, било је масовно хапшење и судски процес у односу на четрдесетак мештана за које се испоставило да су привржени рестаурацији монархије у Србији. Агент енглеске обавештајне службе Марко Милуновић који је највећи део окупације провео у Кладову у својим мемоарима изнео је мишљење да се у случају хапшења кладовских монархиста ради о томе да су мештани насели на провокацију УДБ-е: *Народ Крајине је још од раније листом био против комуниста, а још више их је омрзнуо у току протеклих шест година њихове управе. Нарочито су их мрзели сељаци... Комунистичка "друга екипа" је то знала и од тога је страховала. Да би се томе стало на крај свемоћна УДБА узела је ствар у своје руке. Појавио се "краљев капетан", који је наводно повереник краља Петра Другог, и од њега лично послат да организује народ на устанак. Рекао је да се зове Неша. Као капетан- четник, по задатку и дужности, састаје се само са оним људима на које га упути његов командант, пуковник, којему име није спомињано... Капетан је показивао слику краља Петра и његову препоруку "да му се помаже". У тајности се састајао са најугледнијим људима, кретао се само ноћу и обилазио ретке домаћине са којима би се саветовао о људима "који су сигурни и погодни за рад", али је увек истицао да они*

морају бити антикомунисти из уверења и увек спремни да узму учешћа у долазећем устанку. Захтевао је да се ради опрезно и да се стварају "тројке" које једна о другој незнају ништа. Давао је упутства "одабраном" да он прича опрезно са људима и када тројке организује да му да њихова имена. Народ није ни помишљао да се у лицу тога капетана сакрива удбашки официр. Тај капетан је обишао скоро сва села Крајине. Већином је долазио у пола ноћи. Када би ушао у кућу, домаћину би назвао "Помози Бог брате", са њим би се изгрлио и пренео му поздраве "команданта" и краља Петра, показивао слике и овлашћења за рад са штамбиљима краљевим. Скоро нико од домаћина није одбио сарадњу са "капетаном". Онда би им давао "звања, улоге и чинове" и тако је у сваком селу створио одборе за преузимање власти. Сваки члан организације добио је наредбу шта треба да ради када "падне наређење за устанак". Означена су лица која треба одмах ликвидирати. Лаковерни народ је поверовао, био је спреман на све и нестрпљиво је чекао да им "капетан" подели оружје- онима који га нису имали. Али "за сваки случај било је потребно евиднетирати ко за сами почетак има своје оружје". Када је "организација за устанак" била потпуно формирана и само се чекало наређење за почетак акције, које ће дати "пуковник", капетан Нешо је "пао народним властима у руке" и приликом хапшења код њега су пронађени спискови вођства организације" и свих "оних главних". Са тим је хтела УДБА да умири масе, јер се бојала праве побуне. Када су "главни организатори" похапшени, они су по УДБИНОМ протурању вести, откривали своје чланове, настављено је хапшење незнатнијих (Милуновић 1992, 371)

7.октобра 1950.г. Окружни суд Области тимочке у Зајечару, по предмету К-106/50, пресудио је: (1) да су 39 становника среза Кључког криви, и то: А) њих шеснаесторица зато што су "почев од марта месеца 1950.год по директивама одметника Александра Јеремића, зв. Рис и Станка Николића, и у заједници са њима, на територији среза Кључког у појединим селима стварали организацију која је имала за циљ организовање устанка ради обарања постојећег државног уређења у ФНР Југославији- дакле организовали удружење које је имало за циљ да путем насиља обори постојеће државно уређење у ФНРЈ, чиме су учинили кривично дело из чл.3.т.8. Закона о кривичним делима противу народа и државе; Б) њих тринаесторица, зато што су почев од марта месеца 1950.г. постали чланови удружења које је створено по директивама одметника Алекснадра Јеремића и Станка Николића и у заједници са њима, а које је имало за циљ организовање устанка и обарање постојећег државног уређења у ФНРЈ, дакле постали чланови удружења, које је имало за циљ да путем насиља обори постојеће државно уређење у ФНРЈ, чиме су учинили кривично дело из чл.3.т.8. Закона о кривичним делима противу народа и државе; В) њих десеторица, зато што су неустановљеног дана априла и маја 1950.год. сазнали од организатора и чланова четничке организације да на територији среза Кључког постоји организација која има за циљ организовање устанка и обарање државног руководства, а о томе нису обавестили народне власти, дакле, знали су за извршење кривичног дела а о томе нису известили државне органе,- чиме су учинили кривично дело из чл.8. Закона о крив.делима противу народа и државе; (2) Оптужени МФ ослобађа се од оптужбе да је почев од марта месеца 1950.г. постао члан удружења које је створено по директивама

Александра Јеремића и Станка Николића, а које је имало за циљ организовање устанка и обарање постојећег државног руководства у ФНРЈ, те да је тиме учинио кривично дело из чл.3. тач.8. Закона о кривичним делима противу народа и државе.Укупно је изречено 349 година казни лишења слободе са принудним радом /три највеће од по 20 година , једна најмања од 3 године/ за њих тридесеторицу/. Остали оптужени кажњени су казнама "поправног рада" у распону од 1 до 2 године.

У образложењу првостепене пресуде стоји следеће: (А)-П.Г. звани "Шика" /Шикић из верзије Марка Милуновића/ признао је у истрази да је пред изборе заказане за 23.март 1950 у В.Каменици упознао Станка Николића који му је рекао "да је човек Љубе Јовановића, бившег команданта четничког корпуса Драже Михаиловића /ЈВуО/'. Овај му је објаснио да треба да "створе организацију и да се припреме за устанак који ће бити на Ђурђевдан, а који ће почети од Босне'... Добили су и легитимације организације са натписом "Краљ Петар Други" и "краљевским печатом". Потом П.Г. одлази на састанке, укључује друге људе у организацију, предаје им легитимације..; (Б)-ПМ изјављује да је "још од пре рата" одраније познавао Станка Николић; овај му је марта 1950 причао о "организацији која се ствара по селима кључког среза, да он стоји на челу те организације и да је потребно да се људи организују јер ће бити устанак ради преузимања власти од данашњих властодржаца"; (В) -И оптужени НЈ изјавио је да је Станка Николића из Неготина познавао још од пре рата, када је овај био жандарм у Кладову, да му је овај казао како се ради на стварању организације за обарање постојеће власти,"да ће скоро почети устанак и да већ постоји краљевска војска... да је врховни командант исте бивши четнички командант Љуба Јовановић ту на терену, јер се пребацио из Енглеске а да ће помоћ доћи авионима из Енглеске"; (Г)-НС је изјавио да је истим поводом ишао у Неготин код Станка Николића, где се упознао са Станишом Лазићем из Јасенице /у другом, одвојеном кривичном предмету К-112/50 истог суда осуђен је на 20 година лишења слободе са принудним радом/...; (Д)-"Оптужени су свесно прихватили директиве одметника за стварање једне четничке организације која је имала за циљ обарање постојећег државног уређења'-"Опужени ЗТ објаснио је на претресу да му је исказ у истрази био изнуђен од стране иследника; суд је поклонио веру исказу отпуженог датом у истрази, налазећи да не стоје разлози за изнуђивање исказа и да је оваква одбрана оптуженог неумесна"; (Ђ)-МТ на претресу је "порекао исказ из истраге и изјавио да ништа о организацији није чуо, нити му је ма ко причао, а да му је у УДБ-и било припрећено и он се уплашио и зато дао овакав исказ"; суд је ценио исказе оптуженог МТ па је нашао да он пред судом неистинито говори...; (Е)-"Оптужени ДЈ жали се да је у истрази био тучен. Суд није поверио веру таквом исказу оптуженог на претресу, па је узео за истинито оно што је оптужени изјавио у истрази".

Врховни суд Народне Републике Србије у Београду, у већу састављеном од судија Момчила Ћирића, као председника већа, Војке Демајо и Радомира Станковића, као чланова већа, решавајући по жалбама Јавног тужиоца тимочке области и браниоца оптужених, пресудом Кж-1224/50 од 2.априла 1951.г. одлучио је: (1) Одбија се као неоснована жалба браниоца оптужених... а пресуда окружног суда потврђује према

оптуженима /њих тридесет и двојица/, с тим што изречена споредна казна губитак грађанских права у трајању означеном у првостепеној пресуди обухвата губитак бирачког права, права на стицање и вршење изборних функција у друштвеним организацијама и удружењима и право јавног наступања; (2) Преиначава се у погледу одлуке о казни према оптуженима /њих десет/ тако да се уместо изречене казне поправног рада изриче казна лишења слободе у трајању и то /4, 6, 8 месеци/... (3) Одбацује се као недозвољена жалба Јавног тужиоца тимочке области /помоћник јавног тужиоца НР Србије изјавио је да одустаје од жалбе Јавног тужиоца тимочке области/, на основу чл.273 ЗКП. Образложења другостепене пресуде садржи исказе: (А)-Бранилац оптужених... налази да је одлука суда у погледу оптужених правилна уколико се тиче квалификације кривичних дела, али да им је суд изрекао престроге казне с обзиром да рад оптужених не представља ништа озбиљно. Ово тврђење одбране није основано, јер су оптужени у свом раду испољили велику активност проналазећи људе за организацију и увлачећи их у исту тако да су око себе окупили већи број људи; (Б)-Тврдње неких оптужених да су свој исказ у претходном поступку дали под принудом, нису могле бити ничим доказане, па је суд правилно поступио када није њиховом исказу на претресу поклонио вере већ је нашао да је њихов исказ у претходном поступкку истинит; (В)-"Казна одговара како друштвеној опасности кривичних дела, тако и друштвеној опасности окривљених".

Након што је акција против заговорника реституције монархије архивирана, Обласни комитет КПС Зајечар извештајем о раду у 1951.години изнео је нова схватања сукоба са Инфромбироом коме у извештајном периоду није била поклањана "довољна пажња", уношењем "свеже крви" у будност политичких фактора инсистирањем на разоткривању непријатеља и шпијуна у сопственим редовима али и указивањем да се на подручју области и даље поступа недовољно агилно, уз акценат на нужности демаскирања бирокатских елемената као главних опонената народне власти: "Информбировска делатност на терену код нас /као и у читавој земљи где је има/ сведена је на шпијунско конспиративни рад у циљу прикупљања података за совјетску /или бугарску/ обавештајну службу- и то је сасвим логично /ово наравно не значи да су сви информбировски елементи у том смислу повезани, организовани итд,- али чим то ко постигне он нужно одмах постаје шпијун/. Неоспорно да овакав петоколонашки рад инфнормбироа с једне стране отежава борбу Партије. Међутим, с друге стране то нуколико не смањује потребу да Партија развије пун идеолошко- политички рад на темељном разоткривању идејних корена информбировштине и на тај начин унапред дисквалификује сваки покушај деловања,- а ти корени су у бирократизму, у бирократским елементима и тенденцијама. Зато борба Партије против бирократизма а за развијање пуне социјалистичке демократије открће све оне елементе туђе Партији критизере, кукавице, незадовољнике, овејане малограђане. Зато данас борба против информбировштине никако се не може свести само на унутрашњу ствар Партије, као на држање будности и чишћење Партије од туђих издајничких елемената. Борба против информбироа данас је борба патриотских широких народних маса против колоне непријатеља који хоће да онемогући нашу социјалистичку изградњу и да погази нашу слободу и независност.... И поред озбиљних успеха на том пољу, ми у нашој

Области још увек стојимо пред озбиљним слабостима које треба отклонити да би масе партијског чланства и широке масе народа потпуно сагледале и усвојиле суштину ствари...Овде би смо се само задржали на томе да се још увек добрим делом на стари начин говори о СССР и информбироу, да се недовољно користе чињенице- богати материјали које свакодневно даје информбировска агресивна пракса." (Митровић Поповић 594-596).

Стаљинова смрт марта 1953.г. испоставила се поводом за окретање новог листа у односима сукобљених страна- попуштање затегнутости било је насушно потребно и Југославији и СССР-у. Совјети су за почетак детанта одабрали Румунију као свог емисара, у склопу преговора о решавању питања међународног режима пловидбе Ђердапом. Како наводи Милан Гулић, преговори у Оршави и Текији започети 15.априла 1953 који би, како су закључивале иностране агенције,"у нормално време прошли незапажен", наишли су на велику пажњу у светским медијима и дипломатским круговима. Југословенски амбасадор у САД Владимир Поповић јављао је о интересовању у Стејт департменту за преговоре на Ђердапу, као и о знатижељи Американаца о томе "да ли то представља почетак промене у односима и у којој мери" (2012-Б, 146). Лондонски *Тајмс* је тим поводом писао:"Ако речи добре воље и разумевања, које су се овог 1. маја ориле у престоницама Источне Европе треба да се тумаче делима, тешко би било наћи за почетак проблем који би боље показао искреност тих речи од питања пловидбе на Дунаву" (Гулић 2012-Б, 149). Коначно, агенција *Рojтерс* пренела је вест да је 14. маја договорено оснивање нове Ђердапске речне управе: "Споразум је постигнут и поред спорог напретка у почетној фази, који је претио да конференција претрпи неуспех. Конференција се одржавала у великој тајности. Страним дописницима био је забрањен одлазак у Текију" (Гулић 2012-Б, 149).

Као први озбиљни гест у политици сарадње и обостраног уважавања Југославије и Источног блока 31.маја 1953.г.потписани су споразуми Југославије и Румуније: о установљењу Ђердапске речне, Протокол о прелазу границе од стране службеника Ђердап- ске речне управе и о царинским питањима која се тичу Управе; Правилник о функционисању Ђердапске речне управе; Аранжман о одређивању надлежности власти дужних за гоњење прекршаја почињених на граничној линији или у непосредном суседству, те линије на Ђердапском сектору; Протокол о преносу надлежности Привременог комитета за управљање пословима Ђердапске администрације на Ђердапску речну управу и Протокол о резултату дискусије по питању употребе помоћне вуче у Ђердапском сектору. Но високу политику нису пратили одговарајући гестови према неистомишљеницима КПЈ. Многи осуђеници- "голооточани" остали су још неко време на издржавању дугогодишњих казни робије већ су репресалије и нељудски однос према њима настављени, као у случају Кладовљанина Петра Букатаревића заточеног 25.9.1948 на осмогодишњу затворску казну, који је са робије пуштен тек 3.децембра 1953.г.

Кладово је убрзо постало највеће градилиште у модерној историји Србије- уз помоћ СССР-а, Југославија и Румунија подигли су хидроенергетски и пловидбени систем Ђердап. Кажњени српски комунисти тихо су враћани у јавни живот, неки од њих

успевајући да добију значајне положаје у јавним установама и предузећима подунавског градића. Примера ради, Телемах Кукарас постао је директор комуналног предузећа *Јединство*, Владимир Швајнер помоћник директора општинске основне школе, они мање флексибилни попут Петра Букатаревића добили посао продавца новина и цигарета, други- шефови продавница фелеричне робе, активисти у локалном СУБНОР-у... Осуђени монархисти након дугогодишњих затворских казни враћени су својим породицама и углавном наставили да раде на сеоским пољопривредним газдинствима, даље од очију власти. Тако се понашао и комуниста Зарија Јоновић, некадашњи председник Народноослободилачког одбора, делагат на првом заседању Антифашистичког већа народног ослобођења Србије, искључен из КПЈ... Како се испоставило љубав једних од Кладовљана који су платили велику цену својих идеала, није престала према *"мајци Русији"* а других у односу на монархизам. О томе су много година после пошасти којима су они и њихове породице били изложени, сведочиле тетоваже *"СССР"* на подлактицама голооточких страдалника или шајкаче са кокардама на главама "краљевих заточника", пригодне песме, литература коју су обожавали и спомињање преживелих тешких момената, углавном у некролозима упућеним Кладовљанима који су Русију и круну волели више од свакодневице југословенског тоталитаризма.

Prezime, očevo ime i ime	Datum rodjenja	Opština	Narodnost	Organ	Predat	Datum hapšenja	Visina kazne		Datum puštanja	Vrsta
BUDOŠAN MITA BORIVOJE	160924	815	90	1	7	120750	24	1	080653	
BUDOŠAN MITO SAVO	230123	161	90	3		240249	18	1	011049	
BUGARENDIĆ DUŠAN BRANISLAV	21	155	90	2	2	080850	18	1	170352	
BUGARSKI KOSTE MILAN	170814	194	90	2	2	070251	36	1	080653	
BUGARSKI LJUBOMIRA VLADO	020525		90	0	2	270453	72	2	291156	1
BUGARSKI JOVAN VOJISLAV	30	167	90	2		250749	12	1	020550	
BUGARSKI KOSTA DJORDJE	11	257	90	3		230849	24	1	250950	
BUHAKOVIĆ LUKE MIĆO	030304	578	90	8		050850	18	1	310552	
BUJANIĆ MIRKA FRANJO	250112	250	91			050251	24	4	070951	
BUJIĆ IVANA IVAN	111116	371	91	3	3	280251	24	1	100353	
BUJIĆ RADE NIKOLA	050623	573	90	2	2	021251	18	1	101153	
BUJIĆ STEVANA JANKO	080723	176	90	2	2	280251	18	1	161052	
BUJIĆ STEVAN ILIJA	060227	174	90	7	7	300649	12	1	201051	
BUJINOVIĆ DJORDJA MILINKO	25	443	90	2		270349	10	1	011049	
BUKARICA NIKOLE MILAN	311220	423	90	7	7	051250	24	1	230453	
BUKATAREVIĆ DJORDJA PETAR	091221	150	90	0	2	250948	96	2	031253	
BUKAVAC KLEMENTIJA BRANKO	120213	800	90	7	7	090151	24	1	230453	
BUKELIĆ MILOŠ MILKA	27	771	94	6		151049	24	1	100850	
BUKELIĆ RADOVANA VUKOTA	030531	762	94	0	6	130250	84	2	031253	
BUKIĆ IBRAHIM ZIJAD	18	560	90	8		230549	24	1	260950	
BUKIĆ SMAIL FADIL	25	560	90	8		130949	18	1	020851	
BUKILIĆ RADONJA MILOŠ	31	762	94	6		041149	12	1	200950	
BUKILIĆ RADOVAN BOGDAN	030222	762	94	6	6	150949	48	1	120355	
BUKOVIĆ NIKOLE JOVAN	25	814	90	7		041148	24	1	011049	
BUKVIĆ ALEKSE DRAGUTIN	110112	621	90	2	2	120952	24	1	271154	
BUKVIĆ MIRKO OZREN	29	621	90	8		140349	24	1	291149	
BUKVIĆ MITRA PETAR	081019		90	2		081249	15	1	281251	
BUKVIĆ PETRA MILAN	200925	349	90	0	2	120649	48	2	221251	2
BULAJIĆ MIHAJLA NIKOLA	14	765	90	2		271249	12	1	010551	
BULAJIĆ JOVANA BORISAV	280229	959	94	0	8	090349	84	2	221251	2
BULAJIĆ LUKE DJORDJE	010524	765	94	2	2	240352	24	1	140254	
BULAJIĆ VIDAK JAGOŠ	280130	224	94	2		071249	18	1	010551	
BULAJIĆ MILJKO STEVAN	220726	561	94	8		270549	12	1	020550	
BULAJIĆ TOMA VIDAK	27	765	94	6		131048	12	1	020851	
BULAJIĆ TOME RADE	250823	765	94	0	2	190252	60	2	190255	4
BULAJIĆ JOVANA DRAGO	141222		94	0	8	080251	60	2	011254	2
BULAJIĆ PERKA MIHAJLO	101122	765	94	0	2	241251	36	2	011254	1
BULAJIĆ DJORDJIJA SPASOJE	130729	765	94	6	6	080351	24	1	080653	
BULAJIĆ ŽIVORAD MILAN	280227	800	90	1		010649	12	1	011049	
BULAT PETAR ANTONIJA	28	800	90	2		310549	24	1	100250	
BULATOVIĆ NIKOLA PETAR	270824	759	94	6		0450	12	1	020851	
BULATOVIĆ BAJO VUKAŠIN	03	762	94	6		220449	12	1	011049	
BULATOVIĆ RADULE JAKŠA	08	762	94	6		230649	24	1	200950	
BULATOVIĆ LAZAR TODOR	210328	762	94	8	8	301049	18	1	170352	
BULATOVIĆ JOVAN BRANKO	22	762	94	6		100149	24	1	011049	
BULATOVIĆ MILOŠ VASO	02	762	94	6		201048	24	1	200950	
BULATOVIĆ JOVICE DUŠAN	211125	762	94	2	2	211149	30	1	161052	
BULATOVIĆ STANKO NOVO	29	762	94	6		031149	18	1	020550	
BULATOVIĆ VUKSAN MIRKO	100121	761	94	6		200350	24	1	020651	
BULATOVIĆ MILISAVA ČEDOMIR	28	770	94	6		291049	16	4	020350	
BULATOVIĆ MILJO ALEKSA	00	762	94	6		020649	24	1	0250	
BULATOVIĆ MILAN BOŽO	13		94	8		290349	24	1	020550	
BULATOVIĆ MILOSAVA JOVAN	150705	762	94	1	2	310849	18	2	010557	4
BULATOVIĆ VUKAŠIN VUČETA	31	756	94	6		150449	24	1	011049	
BULATOVIĆ BOŠKO MILORAD	20	762	94	6		280449	12	1	200950	
BULATOVIĆ PULETE VUKO	250210	762	94	2	2	170351	18	1	030153	
BULATOVIĆ VULE STRAHINJA	26	765	94	6		220449	12	1	291149	

Име Кладовљанина Петра Букатаревића на списку кажњеника- евиденција Седмог одељења УДБ ФНРЈ https://noviplamen.files.wordpress.com/2013/12/000000332.jpg

ЗАБЕЛЕШКЕ

Биланџић Душан, Хисторија СФРЈ, Школска књига Загреб 1979.г.

Гулић Н Милан, Дунав у југословенској политици према Совјетском Савезу 1944-1953, докторска дисертација Филозофски факултет Београд 2012.г.

(Б)Гулић Милан Стварање Ђердапске речне управе као један од првих знакова промјене у односима Југославије и Совјетског савеза, Архив часопис Архива Југославије 1-2. Београд 2012

Лопушина Марко, Уби ближњег свог, Теа Букс Београд, дигитално издање 2014.г.

Субашић Борис, Тајна забрањеног града Хитлера и Тита, "Вечерње новости" 8.11.2015.г.

ДОКУМЕНТАРНА ГРАЂА

Писмо ЦК СКП(б) Титу и осталим члановима ЦК КПЈ од 27.3.1948, цитирано према: Душан Биланџић, Хисторија СФРЈ, Школска књига Загреб 1979.г.

Документи из зборника Комунистичка партија Србије у Источној Србији- Обласни комитет 1949-1952, приређивачи Момчило Митровић и Страхиња Поповић, Институт за новију историју, Архив Србије и Архив Тимочке крајине, Београд 2012.г.

Додатак рецензији 12-тог броја Баштиника, Петар Опачић, "Баштиник" бр13, Историјски архив Неготин 2011.г.

Архива Душана М Јаковљевића, Кладово

Архива Данка М Јовановића, Кладово- документи о капетану Стериосу Андруцосу и раду ЈУСПАД

Владимир Дедијер, Документи 1948, књига друга и трећа, Београд 1979

346 United Nations Treaty Series 1951 [SERBO-CROAT TEXT TEXTE SERBO-CROATE] No. 1580. PROTOKOL O LIKV1DACIJI JUGOSLAVENSKOSOVJETSKOG DUNAVSKOG PAROBRODARSKOG AKCIONARSKOG DRUSTVA « JUSPAD » I JUGOSLAVENSKO-SOVJETSKOG AKCIONARSKOG DRUgTVA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO « JUSTA »

Решење Министарства саобраћаја ФНРЈ 10561 од 1.11.1949- приватна архива Данка Јовановића Кладово

Сећање Томе Јаковљевића о преносу Титове штафете кајаком забележено 21.12.1989.г.

Новински чланак Душана Буђана *Нема више ђердапских вукова* у београдској "Борби" копија без ознаке датума, с.11 у поседу аутора

Казивање инг. Синише Стаменковића чији су преци били ангажовани подухвату минирања Ђердапа, 12.5.2009.г.

Сећање Бориса Масутија из Турну Северина на комунистичке прогоне у Румунији, 11.3.2016.г.

http://www.znaci.net/00001/138_79.pdf електронска збирка докумената НАСТАВЉАЊЕ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ИЗГРАДЊЕ У УСЛОВИМА ПРИТИСКА СОЦИЈАЛИСТИЧКИХ ЗЕМАЉА

Драган Марковић, Истина о Голом отоку Народна књига Београд 1987.г.

http://www.kurir.rs/vesti/drustvo/jedna-od-najvecih-tajni-titove-jugoslavije-projekat-alfa-slanje-sovjteskih-mlaznjaka-u-sad-clanak-2166487

Пресуда од 7.октобра 1950.г. Окружног суд Области тимочке у Зајечару, по предмету К-106/50- архива Петра Радукановића из Брзе Паланке

Врховни суд Народне Републике Србије у Београду, пресуда Кж-1224/50 од 2.априла 1951.г- архива Петра Радукановића из Брзе Паланке

http://oz48.blogspot.rs/2008/12/blog-post_16.html *Изградња Новог Београда* пети део фељтона

Из писма Милана Петровића, 11.12.2016:

...Istina je da su djerdapski brzaci bili moji saveznici...Nakon što sam skočio sa broda pred samim kladovskim pristaništem i ostao zaronjen nekoliko desetina sekundi, bio sam daleko od njega nošen bujicom sa sipskog kanala. Niko nije čuo ni primetio da je neko skočio u vodu. A na palubi broda bio je postavljen mitraljez...

ЛИЧНА КАРТА

Ранко Јаковљевић

Аутор је је низа историографских радова чији су предмет преламања историјских збивања на подручју подунавског Ђердапа. Његове радове објављивали су Српска академија наука, Патријаршија Српске православне цркве, Универзитет у Нишу, Универзитет "Аурел Влајку" Арад, Румунија, Музеј науке и технике у Београду, Јеврејски историјски музеј Југославије, Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча Неготин, Архив Тимочке крајине Зајечар, Регионални државни архив у Видину, Бугарска, Електронска библиотека српске културе *Растко*, часопис Magazin istoric Букурешт, портали Историја Балкана и Православље, Аудиоифотоархив Симић, био је сарадник Матице српске на изради Српског биографског речника...

Правне расправе Ранка Јаковљевића из области управног и уставног права публиковали су Удружење правника Србије, Министарство финансија- Управа царина...

У форми монографија штампано је двадесетак његових дела Књиге "Атлантида у Србији" и "Историја једне границе" уврштене су каталоге Stanford University, Socratres Stanford's Online Catalog и University of Toronto Libraries, првонаведена и у UCL London's Global University, School of Slavonic and East European studies Library... "Пут светог Никодима" налази се у библиотечкој збирци Музеја Српске православне цркве у Београду. "Јеврејски код" у књижевном је фонду Beth Hatefutsoth- The Nahum Goldman Museum of Jewish Diaspora у Тел Авиву, као и Deutsche Nationalbibliothek. Национална библиотека Чешке Републике у свом каталогу има књиге ,,Руси у Србији" и "Сан Ада Кале". "Уместо домовине читав свет" у поставци је београдског Музеја ромске културе. Студије, "Јевреји на североисточним границама Србије" и "Збрињавање јеврејских избеглица бродом "Краљица Марија" део су документарне збирке Yad Vashem Музеја Холокауста у Јерусалиму, а рад "Цигани Кладова" сврстан у библиографију Школе ромолошких студија Универзитета у Нишу. University of California Berkeley и Cornell University New York у каталоге својих библиотека уврстили су књигу "Било једном једно Кладово"

Резултати његових радова коришћени су приликом истраживања у Србији и Румунији на сродне теме и наведени у десетак библиографија из области историје, социологије, етнологије, поједини текстови штампани у оквиру тематских целина монографија насталих 2012- 2013.г. из пера проф.Драгољуба Ђорђевића- *Кафанологија*, "Службени гласник" Београд, и проф. Carmen Bulzan- *Ada-Kaleh- Insula Amintirilor*, Editura Prier Romania, а један број наслова у инвентару је и Конгресне библиотеке Вашингтон, Националне библиотеке Холандије...

Аутор је пројекта отварања информационо-документационог центра за истраживање прогона грађана Источног блока из времена комунистичких диктатура у Румунији и Србији и изградње меморијалног комплекса на Ђердапу, посвећеног жртвама настрадалим приликом покушаја преласка државне границе на Дунаву у ђердапској регији 1948-1989.г. уз подршку Националног института Владе Румуније- Institut National pentru Memoria Exilului Romanesc. На исту тему био је конслутант новинарке Carmen Moise приликом продукције документарне емисије *Ultima Frontiera* на букурештанској тв станици *Antena 3*, године 2012 /добио номинаканије за најбољу документарну тв драму и најбољи издавачки подухват на Светском филмском и тв фестивалу у Њујорку 2013.г/, као и Marine Constantinoiu за серију репортажа у листу Jurnalul National, Букурешт 2005.г. под називом *Cazanele mortii*.

Актер је и иницијатор обележавања страдалништва у нацистичким прогонима Јевреја из средњеевропских земаља "Кладово транспорт, једна трагична прича" 2002.г...

МОНОГРАФИЈЕ

1.РЕЧНИК ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ, Општина Кладово 2002

2.СВИ ЂЕРДАПСКИ МОСТОВИ, Општина Кладово 2002, 2003.

3.ТИМОЧКА СРПСКА ЕЛИТА ПОЧЕТКОМ 20 ВЕКА, Општина Кладово 2002

4.РУСИ У СРБИЈИ "Беокњига" Београд 2004

5.ГВОЗДЕНА ВРАТА АТЛАНТИДЕ "Беокњига" Београд 2005

6.ЈЕВРЕЈСКИ КОД "Беокњига" Београд 2005

7.УМЕСТО ДОМОВИНЕ ЧИТАВ СВЕТ "Беокњига" Београд 2006

8.ПУТ СВЕТОГ НИКОДИМА "Беокњига" Београд 2007

9.АТЛАНТИДА У СРБИЈИ "Пешић и синови" Београд 2008

10.ИСТОРИЈА ЈЕДНЕ ГРАНИЦЕ, "Пешић и синови" Београд 2010

11.КАПИЈА НАРОДА НА ЂЕРДАПУ, "Пешић и синови" Београд 2011

12.БИЛО ЈЕДНОМ ЈЕДНО КЛАДОВО, "Пешић и синови" Београд 2011

13.САН АДА КАЛЕ, "Пешић и синови" Београд 2012

14.ИЗМЕЂУ ПЕРА И МАЧА, "Пешић и синови" Београд 2012

15.ЗНАКОСЛОВЉЕ, "Пешић и синови" Београд 2012

16.ОБЕЋАНА ЗЕМЉА "Пешић и синови" Београд 2014

17.ГОВОР НОВЦА "Пешић и синови" Београд 2014

18.ЕЛЕМЕНТИ "Пешић и синови" Београд 2015

19.СРПСКИ ИЗДАНЦИ РУМУНСКЕ СТАВРНОСТИ "Пешић и синови" 2015

публиковано на интернету:

20.ФРАНЦУСКА УЛИЦА

21.СВЕТ МАСОНА

22.КРАЉЕВСТВО СОЛИ

23.КАПИЈА НАРОДА НА ЂЕРДАПУ II

24.ОД ЗЛАТА УДИЦА

25.КЛАДОВО У ДОКУМЕНТИМА И МЕДИЈИМА /приређивач

26.КЛАДОВО У КЊИЖЕВНОСТИ/приређивач

27.DJERDAP ART/приређивач

28. SERBIA ИТАЛИЈА

29.СВЕТЛОСТ ЂЕРДАПА

30. ИСТОРИЈА КЛАДОВА

31. НА ЛЕЂИМА ДУНАВА

СТРУЧНИ РАДОВИ У ЧАСОПИСИМА И ЗБОРНИЦИМА

1 -"БАШТИНИК" Годишњак Историјског архива у Неготину, 2/1999 ФРАГМЕНТИ СРПСКЕ АУТОНОМНОСТИ, с. 78-81

2-"БАШТИНИК" Годишњак историјског архива Неготин 3/2001 РУСКИ ЗАШТИТНИ КОРПУС У СРБИЈИ КАО ЈЕДНО ОД ИСХОДИШТА СРПСКО- РУСКИХ ОДНОСА, с.80-90

3-"Царински преглед" стручна публикација Управе царина бр.12/2001 с.21-23 ЗАШТИТНА МЕРА ОДУЗИМАЊА ПРЕВОЗНИХ И ПРЕНОСНИХ СРЕДСТАВА-ПРЕДМЕТА ПРЕКРШАЈА ЧЛ.194.ст.1. и 3. ЦАРИНСКОГ ЗАКОНА

4-БАШТИНИК" Годишњак Истоијског архива Неготин бр. 4/2001, ЕЛЕКТРИЧНА ЦЕНТРАЛА ЈАКОВА РУБЕНА ВАРОНА У КЛАДОВУ, с. 168-175

5-"Царински преглед" стручна публикација Управе царина бр.2/2002 с.9 -15 СХОДНА ПРИМЕНА НОВИХ ОДРЕДАБА ЗАКОНИКА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ У ПРЕКРШАЈНИМ СТВАРИМА

6-"ПРАВНИ ЖИВОТ" бр.10/2002, Удружење правника Србије, вол.51 бр.10, с.347-356 КОНФИСКАЦИЈА И НАЦИОНАЛИЗАЦИЈА КАО ЕЛЕМЕНТИ СОЦИЈАЛИСТИЧКОГ ПРАВНОГ ПОРЕТКА

7-"БАШТИНИК" Годишњак Историјског архива у Неготину 5/2002 ТРАЈАНОВ МОСТ, с.21-26

8-"ЦАРИНСКИ ИНФОРМАТОР" СО КЛАДОВО 2002, С.1-26

9-"ЦАРИНИК" Лист царинских радника Србије, Београд бр.142 септембар-октобар 2003. НЕПОВРЕДИВОСТ ТАЈНОСТИ ПРЕПИСКЕ, с.17

10-"ГЛАСНИК" Службени лист Српске православне цркве LXXXV бр.7, Београд јул 2003, МОСТОВИ СВЕТОГ НИКОДИМА, с.153-160

11-"БАШТИНИК" Годишњак историјског архива Неготин 6/2003 СРПСКО ТУРСКИ ПРЕГОВОРИ О МИРУ КРАЈЕМ 1808 ГОДИНЕ УЗ ПОСРЕДОВАЊЕ РУСИЈЕ И ЦРКВЕНИХ ВЕЛИКОДОСТОЈНИКА с.98-108

12-"ЗБОРНИК ЈЕВРЕЈСКОГ ИСТОРИЈСКОГ МУЗЕЈА" Београд 8/2003, ЕЛЕКТРИЧНА ЦЕНТРАЛА ЈАКОВА РУБЕНА ВАРОНА, с.411-421

12-"ПРАВНИ ЖИВОТ" Удружење правника Србије Београд, бр.9/2004 , во.53. бр.9, с.1271-1277 УЧЕШЋЕ У ЗАШТИТИ ЈАВНОГ ИНТЕРЕСА И ИНСТИТУТ НОВЧАНЕ НАГРАДЕ

13-"БАШТИНИК" Годишњак историјског архива Неготин 7/2004, МОСТОВИ СВЕТОГ НИКОДИМА, с.60-72

14-"PHLOGISTON" часопис за историју науке бр.13/2005, Музеј науке и Технике Београд, ТРАЈАНОВ МОСТ КОД КЛАДОВА, с.139-145

15-"БАШТИНИК" Годишњак историјског архива Неготин 8/2005 О ДУГОВАЊУ ТЕКИЈЕ УПРАВИ ФОНДОВА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ РАДИ ИЗГРАДЊЕ ПАРОХИЈСКЕ ЦРКВЕ КРАЈЕМ 19 ВЕКА, с.54-60.

16-"АРХИВСКО НАСЛЕЂЕ" бр.4/2006, часопис за архивистику и историографију Историјског архива Тимочка крајина Зајечар, PONTIFEX MAXIMUS, с.17-27

17-"МАЈДАН" часопис за књижевност, културу и науку 1-2/2006, Клуб љубитеља књиге "Мајдан" Костолац, БАБАКАЈ с.104-110

18-САНУ ОДЕЉЕЊЕ Научни скупови књига СХІХ ДРУШТВЕНИХ НАУКА књига 29 КОМИСИЈА ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ЖИВОТА И ОБИЧАЈА РОМА, Београд 2007 ЦИГАНИ/РОМИ КЛАДОВА, с.241-257

19-"АРХИВСКО НАСЛЕЂЕ" Часопис за архивистику и историографију Архив Тимочке крајине Зајечар 5/2003 РАДОВАН КАЗИМИРОВИЋ И ЉУТИЦА ДИМИТРИЈЕВИЋ- ЈЕДАН ПОЛИТИЧКИ СУКОБ НА ДЕСНИЦИ, с.117-124

20-"МАЈДАН" часопис за књижевност, културу и науку 1-2/2008, Клуб љубитеља књиге "Мајдан" Костолац, ХРИШЋАНСКО ПРАВОСЛАВЉЕ И ДЕЛО ПРЕОПОДОБНОГ НИКОДИМА с.77-113

21-SCIENTIFIC AND TEHNICAL BULLETIN, Series: Social and Humanistic Sciences, Nr.14, Univestitatea Aurel Vlaicu Arad Romania 2008 PONTIFEX MAXIMUS p.187-203

22-"МАЈДАН" часопис за књижевност, културу и науку 3/2008, Клуб љубитеља књиге "Мајдан" Костолац, КОНЦЕСИЈЕ ЗА КОРИШЋЕЊЕ ПРИРОДНИХ БОГАТСТАВА ЂЕРДАПА КОНЦЕМ 19 ВЕКА с.123-131

23-"БАШТИНИК" Годишњак Историјског архива Неготин 11/2008 ОНИ СУ ГРАДИЛИ ЂЕРДАП с.5-33

24-"БАШТИНИК" Годишњак Историјског архива Неготин 11/2008 АДА КАЛЕ с.45-71

25-"БАШТИНИК" Годишњак Историјског архива Неготин 11/2008 ПРИЛОЗИ ЗА БИОГРАФИЈУ ЛЕОНИДЕ ПЕТРОВИЋА с.129-148

26-"СВЕТИ ДУНАВ" Нови Сад 11/2008 (енглески и српски) PONTIFEX MAXIMUS с.48-61

27-"СВЕТИ ДУНАВ" Нови Сад 11/2008 (енглески и српски) БАБАКАЈ с.83-89

28-"МАЈДАН" часопис за књижевност, културу и науку 1/2009, Клуб љубитеља књиге "Мајдан" Костолац, ЈЕВРЕЈИ НА СЕВЕРОИСТОЧНИМ ГРАНИЦАМА СРБИЈЕ с.67-124

29-"ТЕМЕ"-часопис за друштвене науке 3/2009, Универзитет у Нишу, ТАМО ДАЛЕКО-ОПУС ЂОРЂА МАРИНКОВИЋА, с.1021-1034.

30-"СТИГ" часопис за књижевност, уметност и културу, Мало Црниће 2009 ИМЕНА ОСТРВА КОЈЕГ НЕМА, с.11-18.

31-"БАШТИНИК" Годишњак историјског архива Неготин, бр.12/2009 ЈЕВРЕЈИ НА СЕВЕРОИСТОЧНИМ ГРАНИЦАМА СРБИЈЕ, с.23-73

32-"БАШТИНИК" Годишњак историјског архива Неготин, бр.12/2009 МАЈОР ЈВУО БРАНИМИР ПЕТРОВИЋ И КРИЗА ПОКРЕТА ОТПОРА У СРБИЈИ 1942-1944, С.103-115

33-"БАШТИНИК" Годишњак историјског архива Неготин, бр.12/2009 ПАКЛЕНИ БРИТАНСКИ ПЛАН ЗА УРУШАВАЊЕ ЂЕРДАПСКЕ КЛИСУРЕ УОЧИ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА, с.155-158

34-"БАШТИНИК" Годишњак историјског архива Неготин, бр.12/2009 ЗБОГ НЕПЛАЋЕНЕ НАСЛЕДНЕ ТАКСЕ КЛАДОВО ОСТАЛО БЕЗ ФЕРАРИЈЕВОГ БОГАТСТВА с.159-162

35-"МАЈДАН" часопис за књижевност, културу и науку 1/2010, Клуб љубитеља књиге"Мајдан" Костолац, ТРАЈАНОВ МОСТ КОД КЛАДОВА с.132-141

36-"ТЕМЕ"- часопис за друштвене науке 3/2010, Универзитет у Нишу, КАФАНСКИ ЖИВОТ У КЛАДОВУ, с.929-965

37-"АРХИВСКО НАСЛЕЂЕ" бр.7/2011, часопис за архивистику и историографију Историјског архива Тимочка крајина Зајечар, КРАЈИНСКА ЕЛИТА ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА, с.21-45

38- EUROPA- REVISTA DE LITERATURE, ARTA, CULTURA SI TRANSITIE An 4/1, nr.7, 2011 Calugarul Nicodim p.108-112

39- EUROPA- REVISTA DE LITERATURE, ARTA, CULTURA SI TRANSITIE An 4/2, nr.8, 2011 Нови Сад "Extinctia statistica" a vlahilor si romilor la Cladovo, p.101-106

40-Драгољуб Ђорђевић, прир. зборник КАФАНОЛОГИЈА "Службени гласник Београд" 2012 КАФАНСКИ ЖИВОТ У КЛАДОВУ

41-Carmen Bulzan, ADA-KALEH, INSULA AMINTIRILOR, Uniunea Democrata Turca in Romania 2012 SAAN-ADA KALEH

42-"АРХИВСКО НАСЛЕЂЕ" Часопис за архивистику и историографију Архив Тимочке крајине Зајечар 8/2013 ПРИЛОЗИ ЗА ИСТОРИЈУ ФАМИЛИЈЕ ФРАНАСОВИЋ- МОРНАРИ КОЈИ СУ ИЗНЕВЕРИЛИ МОРЕ с.97-108

43-"Europa magazine about Science& Art during the Transition; Novi Sad 2013, Vol.6 Issue 11, FLUIERELE p.71-73

44-"Revista VATRA" (Targu Mures) An.40. nr.1/2 (ian-feb.2013)p.168-183 ADA KALEH

45- Magazin istoric Bucuresti 9/2013 Saan O ipoteza privind alta denumire a insulei Ada Kaleh Pe ambele maluri ale Dunarii- p.37-39

46-Модернизациони тенденции в стопанскија и културен живот в Видинско и Тимошко (19 и 20 век) Бугари на подручју Кладова у 19 и 20. веку; Државен архив Видин, Софиа 2014, с.126-142

47-"БАШТИНИК" Годишњак историјског архива Неготин, бр.16/2014 ТРГОВИНА СОЉУ НА ПОДРУЧЈУ КРАЈИНЕ ПОРЕЧА И КЉУЧА У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ 19 ВЕКА

48-"АРХИВСКО НАСЛЕЂЕ" Часопис за архивистику и историографију Архив Тимочке крајине Зајечар 9-10/2014 КАРАКТЕРИСТИКЕ ДРУГА ЈАКОВЉЕВИЋА- ПРИЛОЗИ ЗА ЈЕДНУ РЕГИОНАЛНУ ИСТОРИЈУ

49- Magazin istoric Bucuresti 7/2014 Franasovici Romani si Sarbi de Prima Mariine p.45-47

50-"АРХИВСКО НАСЛЕЂЕ" Часопис за архивистику и историографију Архив Тимочке крајине Зајечар 11/2015 ЧЕСИ У КЛАДОВУ

51-"АРХИВСКО НАСЛЕЂЕ" Часопис за архивистику и историографију Архив Тимочке крајине Зајечар 11/2015 КЛАДОВСКЕ ЖЕЛЕЗНИЦЕ

52-"БАШТИНИК" Годишњак историјског архива Неготин, бр.17/2015 КАФАНСКИ ЖИВОТ У КЛАДОВУ

53-"БАШТИНИК" Годишњак историјског архива Неготин, бр.17/2015 ЦРКВА И НАРОДНА ВЛАСТ У КЛАДОВУ

54-Magazin istoric Bucuresti 9/2016 Pe ambele maluri ale Dunarii- Evreiii din Clisura p.22-26

... НА ИНТЕРНЕТУ:

1.

www.audioifotoarhiv.com link http://www.audioifotoarhiv.com/dalisteprocitali.html

Da li ste pročitali ove knjige?

2.

http://elmundosefarad.wikidot.com/kladovo

3.

http://www.rastko.rs/rastko/delo/12423 ...